

QADDARTA ALLE

GARSOORKA IYO
GO'AAMINTA ALLE

القضاء والقدر

Fahanka qaddarta Alle iyo xorriyadda doorashada aadanaha

TURJUME:

SULEYMAAN IIDOW MAXAMED

QORE:

محمد متولي الشعراوي

QADDARTA ALLE

GARSOORKA IYO
GO'AAMINTA ALLE القضاء والقدر

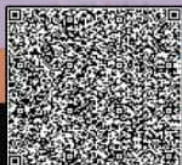
Fahanka qaddarta Alle iyo xorriyadda doorashada aadanaha

محمد متولي الشعراوي

Buuggan waxaa qoray aqoon-maalkii cajiibka ahaa ee reer Masar Shiikh Maxamed Mutawalli Al-Shacraawi oo ahaa mufasirkii casrigan, imaamkii culimada qarnigii labaatanaad, ahaana wasiirkii hore ee wasaaradda diinta iyo awqaafta dalka Masar. Buuggaagtiisa tiro-beelka ah buuggan ayaa kamida, waxa uuna buuggan kaga hadlayaa GARSOORKA IYO GO'AAMINTA ALLE (Al-Qallaa Wal-Qaddar) oo ka mida lexda tiir ee iimaanka oo ay waajibka tahay in aan rumayno la'aantoodana aannan iimaan sheegan karayn mu'miniinna noqonayn. Garsoorka iyo Go'aaminta haddii si wada jir ah loo macneeyo labaduba waxay ka dhigan yihiin go'aamin arrin oo ficil ama dhacdo ah. Markii si gooni gooni ah loo kala qaadana, Go'aamin (Qaddar) waxaa loola jeedaa amar-horay u go'aamin oo ah xukmin ficil ama dhacdo kahor intaysan dhicinba. Garsoorna (Qallaa) waxaa loola jeedaa xukmin fal ama dhacdo ka dib marka ay dhacdo. Marka, haddii ficilladeennu horay loo go'aamiyey, meeye doorashada xorta ah ee nala siiyey? Miyeeyaan aadmigu u sugnaanin doorasho xora?

Buuggan waa mid kaaga jawaabaya su'aalo badanoo qaddarta Alle ku saabsan ood inbadan isweydiisay ee "Kaga bax jahliga kaa haysta qaddarta Alle"

DAABACAADDA 2AAD

MUQDISHO - SOOMAALIYA

QADDARTA ALLE

القضاء والقدر

GARSOORKA IYO GO'AAMINTA ALLE

Qore:

Sheikh Maxamed Mutawalli Al-Shacraawi

Tarjume

Suleymaan iidow Maxamed

بسم الله الرحمن الرحيم

MAHADNAQ

Mahad dhammaanteed Eebbaa iskaa leh. Nabi Muxammad naxariis iyo nabad gelyo korkiisa Allah yeelo.

Ugu horreyn waxaa mahad oo idil u sugnaatay Allaah (SWT) oo ii ogalaaday akhrinta iyo fahanka buuggan ka dibna i waafajiyay turjumidda kutubkan qiimaha badan, i siiyayna waqtigii iyo hantidii ku baxdayba.

Marka xigta waxaan ku mahadinaa waalidiintayda gaar ahaan Hooyaday macaan Abshiro Axmed Cali. Waxaan abaal u hayaa walaalaheey(Yaasiin iidow, Ismaaciil Iidow iyo walaashay Mahiidda Iidow) oo booskii aabbo ii buuxiyey oo isoo koriyey waxna isoo baray.

Waxaa sidoo kale mahad celin ballaaran iga mudan walaalo, macalimiin iyo saaxibo aanan hadda magacyadooda halkan ku wada xusi karin oo si toosa iyo si dadbanba igala qayb qaatay oo aan talo, taageero ama tilmaamid ka helay intaan hawsha tarjumidda waday, ay kamid yihiin:

1. Walaashey Muno Isaaq Maxamed oo la'aanteed buuggan inuu soo baxo ay adkaan lahayd, way i garab istaagtay oo taageero xooggan bay i siisay, abaalkeeda janno Alle haka dhigee.
2. Qoraa Cabdisalaan Axmed Maxamuud 'Ceeryaamo' iyo Ustaad Xasan Cabdullaahi 'Qaraabo' oo tifaftirka buugga iga garab siiyay iyo sidoo kale walaashhay Saynab Xasan Saciid iyo si guud Goalaha Qalin-dhawr.

4. Walaalkay Cabdinaasir Mukhtaar aamin, Ustaad Abdihalim Salah Yusuf(Xaydar), Saaxiib Abdimalik Suleyman Xuseyn iyo saaxibkay Cabdirasaaq Cabdirashiid Cabdisalaan.

Waxaan dhammaantood Alle weyne uga baryaa inuu miisaankooda xasanaadka ugu daro waqtiga, hantida iyo fikirka ay kaga qayb qaateen buuggan.

AFEEF

Eeddi ha iga hadhee waan afeefanayaa.

Waxa aan ka afeefanayaa dhammaan wixii qalad ah ee aad ku aragtaan dhiganahan.

Insi baan ahayoo hilmaan, degdegsanaan iyo daciifnimo baan u saaxiib ahay e intaas wixii ka dhasha bal iga aqbala oo ila saxa. Alle weyne ayuunbaa gefin oo qaladamine.

Wixii talo iyo tusaale ah aaladahan hoose iigu soo hagaajiya: mahadsanidiin.

Gmail: Suleimaniidow@gmail.com

WhatsApp/Mobile: 0615000259

TUSMADA BUUGGA

MAHADNAQ	v
AFEEF	vi
HORDHAC TURJUMAAHA	3
CUTUBKA KOOWAAD	5
GARSOORKA IYO GO'AAMINTA ALLE (Al-qadaa wal-qaddar)	5
CAALAMKA IYO XULASHADA	7
INSAANKA IYO AMMAANADA	11
MUDNAANTA AADANAHA	15
INSAANKA IYO IBLIISKA	20
MARKHAATIGA ALLE	24
CUTUBKA LABAAD	27
XULASHADA AADANAHA	27
XULASHADA IYO XUDUUDAHEEDA	29
NOLOSHA IYO GEERIDA	34
RIYADA IYO OGAALKA	41
SHURUUCDA(XEERARKA) AAN LA GAARI KARIN	46
CUTUBKA SADDEXAAD	49
CABBURINTA IYO JIRKA	53
AAWAY NAFTU/RUUXDU?	54
XULASHADA XADDIDAN	61
QADDARTA IYO DOORASHADA	65
CUTUBKA AFARAAD	67
XULASHADA IYO AL-TAKLIIF/ WAAJIB-SAARIDDA	67

AFCAASHA ...YAA ISKA LEH?	69
FALKA IYO QADDARTA	72
DOONISTA IYO DHAQDHAQAAQA	74
XULASHADA IYO SHARCIGA.....	76
MICNAHA (Al-Takliif)	77
DOONIS IYO QASAB.....	82
XULASHADA IYO XANIBAADA XULASHADA.....	85
CUTUBKA SHANAAD.....	89
WIXII ALLE DOONAY MOOYE	89
AWOODDA LAMA TAABTAANKA AH.....	91
MICNAHA HANUUNKA.....	93
UJEEDDO GUUD IYO MID GAARA.....	99
CIQAAB KA HOR WAA INUU JIRAA QORAAL	101
(.....	101
CUTUBKA LIXAAD	110
ALLAAH WAA WAX WALBO OGE	110
INDHUHU WAY ARKAAN.....LAAKIIN.....	113
MAANGAL MA AHAN.....	117
CILMIGA ALLE EE WAX WALIBA JAMCIYAY	119
DIGNIIN... SHAYDDAAN!.....	122
INNAGA AYAA ISKU MARKAATI FURI DOONNA.....	126
Fariinta Tarjumaha.....	131
QORAAGA BUUGGA.....	134
وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۖ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ.....	137

HORDHACA TURJUMAAHA

Garsoorka iyo Go'aaminta (Qallaa iyo Qaddar) haddii si wada jir ah loo macneeyo labaduba waxay ka dhigan yihiin goaamin arrin oo ficil ama dhacdo ah. Markii si gooni gooni ah loo kala qaadana, Go'aamin (Qaddar) waxaa loola jeedaa amar-horay u goaamin oo ah xukmin ficil ama dhacdo kahor intaysan dhicinba. Garsoorna (Qallaa) waxaa loola jeedaa xukmin fal ama dhacdo ka dib marka ay dhacdo. Marka, haddii ficilladeennu horay loo go'aamiyey, meeye doorashada xorta ah ee nala siiyey? Miyeeyaan aadmigu u sugnaanin doorasho xora? Waxaan anigaan kula hadlaya ka mid ahaa dadyowga aanan mawduuca sifiican u fahmin; hase ahaatee markii aan buuggaan akhriyay ayaan jawaabo u helay dhammaan su'aalihii uu maankaygu isoo hordhigayay oo ku saabsanaa qaddarta Alle iyo doorashada xorta. Markii aan garaystay in aan kaga baxay wareerkii iyo fahan waagii qaddarta iga haystay, ayaan go'aansaday in aan turjumo si dad badan oo af Soomaaliga wax ku akhriya uga faaiidaan. Waxaa Alle mahaddii ah in uu hirgalay qorshahaas oo Ilaahay iigu guuleeyay in aan dhammeeyo soona saaro buuggan.

Ugu dambayn, waxa aan rajaynayaa in aad dhiganahaan kaga bogan doonto dhammaan waxa ku saabsan qaddarta. Si gaar ah xiriirka ka dhexeeya qaddarta iyo doorashada xorta ee Rabbi aadmiga ku manaystay sida aan anigu qudheyduba kolkii hore kaga bogtay, adiguse waxa aad iiga nasiib badan

tahay in aad heshay asaga oo ku qoran afkaaga Hooyo oo aan malaynayo in uu xiiso gaara kuu lee yahay. Waxa aan ku rajo weynahay in uu wax badan ku kordhin doono keydka maskaxdaada, oo aad kaga bixi doonto mugdigii kaaga jidhay mowduuca Qaddarta oo uu buugga si qoto dheer oo faahfaahsan uga hadlayo oo u kala dhigdhigayo. Cilmiga iyo wanaagga buugga Eebbe haku waafajiyo, si nabdoon oo dhib yarna ku dhammeyso Eebbe idamkii

CUTUBKA KOOWAAD
GARSOORKA IYO GO'AAMINTA ALLE
(Al-qadaa wal-qaddar)

Ma jirin mawduuc looga muran, hadal iyo dood badanyahay sida mawduucan qaddarta ama **garsoorka iyo go'aaminta alle** (Al-qaddaa Wal-qaddar). Sababta ugu wacanna waa ayadoo uu qof walbaba rabo inuu ka hadlo, waxna ka yiraahdo mawduucan, ha ahaado mid aqoon u leh ama ku ka jaahil ah waxa uu mawduucan (qaddaha iyo qaddarku) yahay. Su'aasha marwalbo la isweydiinayana waa: wax walbo oo nagu dhacayo wax mar hore lasoo dhejiyey(qaddaray) miyaa? Misna hadduu arrinku sidaa yahay, maxaa naloo leeyahay waa la idin xisaabin doonaa? Iyo miyaan sameyn karaa wax aan ka aheyn inta Alle doonay? Su'aaluhu waa ay sii socadaan; Runtu haddii ay sidaa tahay, halka aanan sameyn karin wax ka baxsan inta uu Eebbe ii xukmiyey(go'aamiyey), maxaa la ii ciqaabi oo la ii cadaabi? In la i xisaabiyo aakhiro se ma xaqbaa(cadaalad)?

Waxaad heli doontaa in dadka kaliya ee su'aashan keenaa ay yihiin dad naftooda ku xad gudbay Alle na caasiyey. Dhanka kale, ma arkaysid qof leh: Hadduu Allah (SWT) mar hore qaddaray wax walbo, maxuu ii gelinayaa Jannadiisa? Oo uu iigu naxariisanayaa? Xaqiiq, weligaa ma maqli doontid su'aashan.

Waxaad badanaa maqli doontaa dad leh: in la isxisaabiyo xaq ma ahan, waayo? Falka iyo waxaanu sameyno oo dhan waa wax Allah marhore qoray.

Allah (SWT) wuxuu siiyey oo ku maneystey aadanaha doorasho xor ah inta uu noolyahay. Waana meeshan halka ay dooddu ka bilaabanayso; dadka qaar baa u maleeya in doorashada xorta ah ee aadanaha Ilaahey siiyey ay ka hor imaanyso oo ay khilaafsantahay doonista Allah ee adduunkiisa, taas oo runtii xaqiiqda aad iyo aad uga fog.

Dadka sidaa lehna waxa ay u daliishadaan aayadahan Qur'aanka kariimka ah;

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

(Ad-Dahr30)

*Wax ma dooni kartaan in Eebbe doona mooyee,
Eebana waa wax walba oge falsan.*

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ

(Al-Qasas-56)

*Adugu ma Hanuunisid Ciddaad Jeceshahay laakiin
Eebaa Hanuuniya Cidduu Doono Isagaana Og kuwa
Hanuunsan.*

فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

*{Eebbe cidduu doono ayuu dhumiyaa Ruuxuu
doonana wuu Hanuuniyaa.} (FADHIR-8)*

Hadaba, haddii ay yihiin kuwan aayadaha Alle(SWT) iyo doonistiisa, Maxaa la inoogu yeeri Xisaab *Maalinta Qiyaame*? Halkan waxaan ka sheegeynaa in doonista Allaah (SWT) ay tahay waxa caalamkan uu ku socdo. Mana jiro wax ka madax banaan amarka(doonista) Alle(SWT) . Mana dhacaan wax aan ka ahayn inta uu doonay. Waxaan intaasi ku dari karnaa xaqiiqdan oo ah: in dadku laftoodu ay sabab u yihiin burburkooda iyo in ay mutaysanayaan ciqaab ama naxariis Eebbe, ayadoo loo eegayo camalkooda, sida uu Eebbe (Jalla Jallaluhu) leeyahay.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

(Yuunus-44)

Eebbe kama dulmiyo Dadka waxba, hasayeeshee Dadka Naftiisa Dulmiya.

CAALAMKA IYO XULASHADA

Allah (tabaaraka watacaalaa) wuxuu abuuray adduunka oo dhan, wuxuuna saldhig uga dhigey doorasho. Waxaa jira makhluuqaad la khiyaar geliyey hal mar oo kaliya in ay wax doortaan; laakiin halkaas marna waxay doorteen in aan lasiin *xorriyad doorasho*. Waxaana jira kuwo kale oo doortay in ay xaq u yeeshaan xulasho isdaba joog ah, si mid kastaa uu u helo *xorriyad doorasho* noloshiisa oo dhan(Al-XayatuAl-Duniya). Waxaa jira Malaa'ig uusan Eebbe noo sheegin sida ay ahayd abuuristooda.

Waxay ammaanaan, nasahaan—u tasbiixsadaan Eebbe (Jalla Jallaaluhu) habeen iyo dharaarba, mana caasiyaan waligood waxa uu Raxmaanku faro. Sida Eebbe (Jalla Jallaaluhu) leeyahay

يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ

(Al-Anbiyaa-20)

way tasbiixsadaan (Alley nasahaan) habeen iyo dharaarba kamana noogaan.

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

(At-Tahrim-6)

Ma caasiyaan wuxuu Eebbe faro, Weyna falaan wixii la amro.

Kuwani waa malaa'igta uu Eebbe (sw) u xilsaarey aduunkan oo maamul iyo mas'uul uga dhigay uuna kula xisaabtamo. Waxaa jira kuwo mas'uulka ka ah shey kasta oo dul saaran koonkan. Malaa'igta waxaa ka mid ah kuwa carshiga Alle xambaarsan iyo kuwo Al-Xaq (SWT) uu ku tilmaamay malaa'ikatu al-muqarabiin. Waxaa kale oo jira malaa'ikautul culyaa, iyo malaa'igaha dhimashada, iyo malaa'igaha acmaasha dadka qora, Al-xafaadu Al-Kiraama (waa Raqiib iyo Catiide'), iyo kuwo kale oo badan.

Dhammaan uunka, markii laga reebo Insiga iyo Jinniga, ayaa gebi ahaanba doortay inaan la siinin xaq ay wax ku kala xushaan/doortaan.

Waxaana u daliil ah qowlka Eebbe (Jalla Jallaaluhu).

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا
وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

(Al-Ahzab-72)

*Annagaa u bandhignay Amaanadda Samooyinka,
Dhulka iyo Buuraha wayna diideen inay
Xambaaraan wayna ka Cabsadeen xaggeeda,
waxaase xambaaray Dadka wuxuuna noqday Dulmi
badane Jahli badan.*

Markaa waxaan ogaaney in samooyinka, dhulka, buuraha iyo dhammaan makhluuqaadka kaleba la siiyay (loo soo bandhigey) ammaanada, u soo bandhigista ammaanada waa xorriyadda doorashada (oo xorbay u ahaayeen in ay ammaanada qaadaan ama in aysan qaadin).

Waxaa loo soo bandhigay inay xor u ahaadaan inay wax doortaan oo ay Alle addeecaan ama caasiyaan, waa hadba tan ay doortaane. Laakiin dhammaantood, markii laga reebo jinni iyo insi waa ay diideen doorashada la siiyey oo ahayd in ay qaadaan ammaanadaas, ayna helaan awood ay ku kala doortaan caabid ama caasi midka ay noqonayaan. Kulligood waxay sheegeen in aysan xamili karin naftooda iyo ammaanada midna, waxayna Eebbe ka baryeen inuu cabburiyo (aanu siinin xorriyad doorasho). Haddii Eebbe (swt) noogu wargalin arintaas kitaabkiisa Qur'aanka ma aannan ogaaneen in Eebbe (SWT)ku deeqay (usoo bandhigey) ammaanada(doorashada)abuurkiisa oo dhan, ayna diideen inay qaadaan kana doorbideen inaan loo ogalaan xorriyad doorasho, Insaankuse uu aqbalay.

Aynu sharraano waa maxay *ammaanadu*? Ammaanadu waa wax qof kale kaaga tago isagoo shuruud kaaga dhigaya inuu dib kaaga helo markasta oo uu u baahdo. Wuu kaaga tagayaa, maxaa yeelay? Waxaad tahay qof lagu kalsoonaan karo lana aammini karo; aamminaaddani, waa inay dhacdaa iyada oo aan la haynin caddeyn qoran ama goobjooge—markaati la'aan. Tusaale ahaan, haddii qof kuu dhiibto xoogaa lacag ah, warqad rasiid ah, jeeg banki ama qoraal lacageedna uu hore kaaga qaato lacagtaas looma tixgelinayo ammaano inay tahay ee waxaa loo arkaa inay tahay deebaaji la xaqiijiyay (certified deposit). Sidoo kale hadduu qof kaaga tago lacag iyadoo ay idin weheliyaan dad kale, wali lacagtaasi looma tixgalin karo lacag *ammaano* ah, laakiin waa lacag kayd (deposit) ah caddeynteedina wadata. Waxaa loogu yeeraa *ammaano* kaliya marka ay labadiina uun idin dhextaal. Allah (tabaaraka watacaalaa) wuxuu ku deeqay ammaanada cirka, dhulka iyo buuraha, laakiin kulligood way diideen. Sabab? Sababtoo ah waxay dareemayeen inaysan awoodin inay soo celiyaan. Waayo? Hadduu qof kuu dhiibto xoogaa lacag oo ammaano ah, waxaa ku soo mari kara waayo adag kuwaas oo kuu horseedi kara in aad ku jeesato qeybna ka isticmaasho lacagtii ammaanada kugu ahayd, adiga oo rajeynaayo inaad goor dambe iska soo celin doonto. Waadna xitaa wada isticmaali kartaa lacagta oo dhan, adiga oo isleh waad ku soo celin kartaa waqtiga loogu talagalay. Laakiin dhab ahaantii markii waqtigu yimaado ayaad soo celin kari waayeysaa lacagtii, sidaasna waxaad ku dayacdey ood ku gudun weysey amaanadii.

Marka, dadku intaanu ammaanada qaadin, wuxuu ku fekerayey inuu soo celin karo oo uu raacayo sharciga Eebbe oo uu dib u bixiyo xuquuqdiisa (SWT) isagoo oogaya salaadda, Eebbe u mahad naqaya, baryaya, u adeegaya sameynayana dhammaan wixii Eebbe faray.

Markii insaanku uu bilaabay safarkii gudashada ammaanada, waa noloshaan aduunyo e' (Al-Xayaatu Al-Dniyaa), Iblis - shaydaan - wuu sasabtay; sidaa darteed, insaankii wuxuu billaabay inuu sameeyo dambiyo, wuxuuna rumeeyey wax ka badan hal Ilaah. Ugu dambayntiina, insaanku wuxuu bilaabay inuu Ilaahnimo u rumeeyo oo u adeego dhagxaanta, qorraxda, dayaxa, xiddigaha, xayawaanka iyo ashyaa kale oo fara badan. Taas ayaana ku sababtey in uu dayaco amaanadii uu doortay (waa cibaadade). Kolkii la gaaro waqtiga ay ammaanadu ku ekayd, waa marka ay geeridu timaaddo e, Eebbe ayaa uu la kulmeyaa isaga oo aan awoodin in uu bixiyo (dib u celiyo) amaanadii uu doortay in uu qaado.

INSAANKA IYO AMMAANADA

Waxaan halkaan ka arki karnaa in insaanku uu si ula kac ah u qaaday ammaanada, laakiin miyuu ula dhaqmey si aan ka ahayn doonista Eebbe (SWT)? Horta, miyuu insaanku xaq u siiyey naftiisa kala doorashada inuu si xor ah u qaadi karo ama iska diidi karo **ammaanada**, mise Al-Xaqq (SWT) baa siiyay xorriyaddaas? Xaqiiqdii, dadku waxba ma ay siin naftooda. Eebbe (SWT) xooggiisa iyo rabitaankiisa rabaaniga ah ayaa siiyay dadka doorasho; sidaa darteed,

wuxuu Allah (SWT) u abuuray insaanka si xora inuu wax u kala doorto. Haddana haddii Allah (Jalla Jallaluhu) uu dooni lahaa inuu abuuro (insaanka) isaga oon siineyn xorriyad doorasho, sidaas ayey noqon lahayd oo waxba ma uusan doorteen. Al-Xaq (SWT) wuxuu innagu dareensiinayaa xaqiiqadaas ereyadiisa (Jalla Jallaluhu):

إِنْ تَشَاءُ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ

(Ash-Shu'araa - 4)

*Haddaan Doono Waxaan kaga soo Dejinaynaa
Korkooda Samada Aayad oy Noqoto Luquntoodu
Miday u Khushuucdo.*

أَفَلَمْ يَأْسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا

(Ar-Ra'd-31)

*Miyeysan ogayn kuwa rumeeyey xaqu hadduu
Eebbe doono inuu hanuunin lahaa Dadka
dhammaan.*

Ma jiro qof koonkan dul saaran oo hela wax ilaa wuxuu ku helay doonista iyo amarka Eebbe. Makhluuqaadka doortay in la qahro (aanan xorriyad doorasho la siinin) waxay ku doorteen idanka iyo doonista Eebbe (SWT), kuwa xorta u ah inay wax kala doortaanna waxa ugu wacan doonista Eebbe (Jalla Jallaluhu). Wax kasta oo adduunka ku sugan waxay u hoggaansamaan doonista Allahii abuurtey. Uunka ay tahay inay Alle addeecaan uun iyo kuwa xorta u ah inay Alle addeecaan ama caasiyaan, labaduba waxay ku heleen waxay haystaan doonista Eebbe. Cidna lagama dhaafo amarka

Eebbe. Sidan ayaa insaanku loo abuuray inuu xor u noqdo inuu doorto, maxaa yeelay? Allah (swt) wuxuu la rabay insaanku inuu helo xornimadan islamarkaana Allaha caadilka ah kuma cadaadinayo oo kuma qasbayo isansaanku waxa uu dooranayo. Eebbe wuxuu Insaanku siiyay xaq uu wax ku doorto insaankuna wuu aqbalay. Siismadaasna waxay ka ahaatey xag Alle.

Haatan waxaan leennahy, makhluuqaadka aanan lahayn doorasho ee ku qasban inay Alle addeecaan, waxaa ay daliil u yihiin sifooyinka Alle sida: karaamaynta, dulleeynta iyo cadamada—weyninka Alle; iyo inuu Alle ku qasbi karo dhammaan makhluuqaadka inay wada muddiic noqdaan. Waxaa se jira sifo kale oo Rabbi koonkiisa dhex keenay waanna maxabada—jacaylka Alle, sifadanna lama garan karo ilaa laga helo makhluuq si iskiisa ah ugu dhawaado Rabbi, jacayl iyo maxabo uu u qabo awgeed. Makhluuq u adeega Alle, jacayl uu u qabo dartiis, addeecanna jecel uu jecelyahay cibaadada Alle aawgeed. Si taas loo gaaro, makhluuqan waa inuu noqodaa mid karti(awood) u leh rumayn iyo ku gaaloobid, awood u leh inuu addeeco ama caasiyo. Uun(makhluuq) oranaya: "Ilaahayow waan ku jeclahay taas awgeed baana kuu rumeysanahay, sababtu ma ahan in la igu qasbey in aan ku rumeeyo ee waa jacayl, Ilaahow waxaan jeclahay inaan ku addeeco taas baanna u yeelay (kuu rumeeyey). Ilaahow waan sameyn doonaa waxa aad igu amarto oo dhan waanan ka fogaanayaa waxaad reebtay oo dhan, Ilaahayow haddii aan gefo ama fal dambi ku kaco waa damaca naftayda iyo xumaanta—sharta dadka

iyo jinniga oo dambiyada igu kiciya, iina qurxiya xumaha. Laakiin Ilaahayow Jacaylka ku jira qalbigayga wuu ka weyn yahay kan adduunka oo dhan. Wax alla wixii aad iga rabto inaan sameeyo waan jeclahay inaan u qumo oon sameeyo. Maxaa yeelay? Waan ku jeclahay waanan jeclahay inaan ku raali geliyo.”

Tan ayaa ah macnaha dhabta ah ee doorashada xorta ah ee Eebbe adduunkan nagu siiyey. Allah(SWT) wuxuu insaanku ka rabaa in uu ula yimaado qalbiyo u khushuucsan, isu hoosaysiiya, isuna dhiiba Alle (SWT), ee ma doonayo muuqaalka kore ee qofka. Taasina waa sababta uu Alle(SWT) uga doonayo insaanku in uu ula yimaado qalbiyo maxabadiisu ka buuxdo. Iimaankuna - Al-iiman - wuxuu baari(imtaxaani) inta uu la'egyahay jacaylka aad u qabtid Allaah, haddii jacaylka Alle(tabaaraka watacaalaa(TWT))uu ku weynyahay qalbigaaga, markaa caqiidadaada manhajkiisana wey weynaan doontaa. Laakiin haddii jacaylkiisa qalbigaaga ku jira aanu sidaas u xoog badnayn, markaa waad ka fogaan doontaa manhajkiisa.

MUDNAANTA AADANAHA

Marka uu Al-Xaq (tabaaraka watacaalaa) abuuray insaanka wuxuu dooney in uu caalamkan hoggaamiye(khaliif) uga dhigo si looga abaalmariyo doorashada uu doorto in uu Rabbi addeeco. Sidoo kale Allah wuxuu doonayey inuu u diyaariyo insaanka imtixaanka adag ee uu kala kulmi doono nolosha adduunyo (Al-Xayat Al-Duniya) sababta oo ah insaanku si uusan dembi ugu dhicin wuxuu u baahanyahay awood uu ku xakamayn karo kagana adkaan karo damaca(shahawada) nafta, nux-nuxda shaydaanka(الشيطان همسات) iyo u leexshada caasinimada. Markaa Eebbe wuxuu aadanha siiyey caalam u khidmeeya. Waa aduunyo leh wax kasta oo uu insaanku ubaahanyahay si uu naftiisa u badbaadiyo, una sii joogteeyo. Qorraxdu waxay insaanku siisaa diirimaad iyo ileys maalintii, si uu u sii wado dhisida koonkan sida uu Allah faray. Dhulku wuxuu dadka siiyaa cunno, ma aha oo kaliya canaasirta aasaasiga u ah nolosha aadanaha, laakiin waxuu sidoo kale siiyaa raaxo iyo fursado uu wax ku kala doorto. Dhulku wuxuu soo saaraa nuucyo kala duwan oo cunto ah oo ay dadku ka dooran karaan waxa ay jecelyiin; qudaar aad u fara badan iyo miro leh dhadhan kala duwan, xoolo hilibkooda la cunno, maqaarkoodana(haraggooda) dhar la xirto iyo waxyaalo kaleba laga sameysto. Dunida dhexdeeda dadku wuxuu kaloo helayaa biyaha cirka - roobka - si uu naftiisa ugu badbaadiyo ugana nooleeyo xayawaanka iyo geedaha isaga u adeega.

Qaabkaasna Al-Xaq(SWT) wuxuu u abuuray(siiyey) binu-aadamka caalam leh dhammaan waxyaabaha noloshu u baahantahay si uusan ugu mashquulin waxyaabahaas isla markaana uu iloobo inuu u adeego oo addeeco Eebbe—bixiyaha nolosha. Caalamku waa mudnaanta koowaad ee uu Eebbe (swt) ku manaystay insaanka. Insaankaas oo karti(awood) u leh inuu doorto—wax kala xusho.

Mudnaanta labaad ee uu Eebbe(SWT) ugu deeqay dadka ayaa ah, inuu abuurey dhammaan canaasiirta—aasaasiyaadka noolasho kana dhigey kuwo insaanka u adeega. Ma joojin karaan kaalinta—doorko ay ka ciyaaraan nolosha aadanaha, qorraxdu uma suurowdo inay tiraahdo maanta waan soo dhalanayaa laakin se berri meya, dayaxu si lama filaan ah ugama bixi karo samada oo uma qarsoomi karo oo looma caal waayi karo si kedis ah, dabayshuna ma karto inay ka fogaato dhulka oo ay horjoogsato nolosha dadka, dhulkuna ma dhihi karo ma dhaadinayo dhirta. Wax kasta oo u adeega aadanaha dunidan dhexdeeda waxay u gutaan doorkooda si dhammaystiran.

Kuwaana waa makhluuqaadka aanan lahayn awood doorasho, waana aduunka aanan isbedalka sameyneyn, waa caalamkan wanaagsan oo aan waligood daalin waxna burburin(fasahaadin). Xeerarkiisu waa kuwo ad-adag oo joogto ah waxaana lagu fuliyaa amarka Eebbe; sidaa darteed, insaanku wuxuu u dareemayaa nabadgeliyo jiritaankiisa iyo joogistiisaba (badbaado noolaleed).

Qaabkaas marka ay tahay, insaanku kuma mashquulo tirinta waqtiga ay qorraxdu soo baxayso, mana aha mid ka welwelsan ikhtiraacidda hab farsamo oo biyo looga helo cirka. Isagu mas'uul kama ahan isku xigxigga habeenka iyo maalinta mana u baahna inuu raadiyo dariiqooyin lagu sii wado—joogteeyo— jawiga adduunka. Eebbe wuu ka xorreeyay insaanka waajibaadkaas oo dhan si aduunku aanu uga mashquulinin insaanka u adeegista Abuuraha dunida—Allah.

Mudnaan saddexaad baa Allah(SWT) siiyey insaanka; Al-Xaqq (SWT) wuxuu rabay inuu dadka tuso inuu jiro Ilaah awood u leh wax walba, Eebbe abuuray dad iyo wax kasta oo dunida ku sugan, kana dhigey waxaas kuwo u khidmeeya oo u adeega dadka; sidaa oo kalena, abuuray adduunka. Alle(SWT)wuxuu abuurey makhluuqaad ka xoog badan insaanka malaayiin jeer kuwaas oo u adeego insaanka. Tusaale ahaan, qorraxda oo leh xoog iyo awood aad u weyn, dhammaan wixii dunidan joogo oo dad ah inta ay isu yimaaddaan ma sheegan karaan inay iyagu unkeen ama sanceeyeen(sameeyeen). Waxayna gubi kartaa adduunka oo dhan dadkuna ma haysto hab iyo waddo looga hor tago waxyeeladeeda. laakiin Al-Xaqq(SW) wuxuu abuuray qorraxda oo ina siisa wixii aan uga baahannahay oo dhan oo fadliga xigmaddiisa, aqoontiisa iyo sax ahaanshaha abuurkiisa ayaa ka horjoogsaday dhibkeeda inuu ina soo gaaro. Tusaale kale waa badda, way qaribi kartaa adduunka oo dhan, laakiin Allah (SWT) wuxuu ka yeeley mid aan ka helno kalluunka nuucyadiisa kala duwan, cuntada la cuno,

dahabka la xidho sida luul iyo marjaan. Wuxuu ka dhigay mid maraakiibteena ay isaga kala gooshi karaan dal ilaa waddan kale, nagana difaacay inay ina waxyeeleyso. Tusaalaha saddexaad waa dhulka kaas oo si xoog leh u ruxmi kara oo baabi'in kara dadka iyo waxa uu dhisay oo dhanba, laakiin Allah (swt) ayaa inoo sakhiray oo inoo soo dejiyey xasillooni aynu ugu noolaan karno dhulka dushiisa. Waana mudnaan Alle aadanaha siiyay.

Sidoo kale Eebbe (Jalla Jallaluhu) wuxuu na siiyay mudnaan afaraad—dareemayasheenna: dhegaha aan wax ku maqalno, indhaha aan wax ku aragno, carrabka aan ku hadalno iyo dhammaan dareennada kale ee aan kula socon karno deegaanka inagu xeeran. Sidoo kale Allah wuxuu na siiyay maskax awood u leh inay wax kala shaandhayso oo wax kala soocdo. Dhammaan waxyaalahaas anaga noo adeega ma ahan wax uu insaanku abuuri karo, markaanna insaanku waa inuu ogaadaa inay jirto halkaan awood aad u weyn oo abuurtaay koonkan iyo inay quwadaasi tahay mid aad u sarreeysa oo aanan lala bar-bar-dhigi karin awoodaheenna liita . Al-Xaq (jalla jallaluhu) ayaa leh:

وَاللّٰهُ أَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۚ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

(An-Nahl-78)

Eebbe wuxuu idinka soo bixiyay Caloosha

*Hooyooyinkiin Waxba idinkoon ogayn, wuxuuna Idiin
yeelay Maqal iyo Arag iyo Quluub inaad Ku Shukridaan
Eebbe.*

Dhammaan aayaat-ka adduunka ku jira oo muujinaya inuu Allah (Jalla Jallaaluhu) yahay abuuraha - Al-Khaliq -, Al-Xaq (SWT) wuxuu ka dhigay kuwo si cad u muuqda si maskaxda aadanuhu aanay ugu daalin, uguna dhibtoon raa-raadinta iyo gaarista aayaadkaas. Alle (SWT) kama uusan dhigin aayaadkiisa kuwo majhuul laga yahay oo aan la aqoon ama qarsoon, mana uusan ka dhigin kuwo ay adagtahay in la ogaado ee wuxuu ka dhigay kuwo qof walba uu arki karo oo u daawan karo si fudud iyadoo aan dadaal la sameyn. Waan aragnaa qorraxda, dayaxa, xiddigaha, dhirta, dhulka waxaanu neefsanaynaa hawada. Waxaan aragnaa in aayadaha Allah uu ku baraarujinayo dareenkeena ay yihiin sidii kuwo iskooda isu soo bandhigaya oo ku dhawaaqaya abuurahooda, innagoo aanan dadaal sidaasa bixinin.

Markaa Al-Xaq (SWT) wuxuu naga dalbaday inaan eeg-eegno caalamka si aan u aragno calaamadahaas, si aynaan nafaheena ugu hawlin(mashquulinin) raa-raadinta aayaadka koonka, iyo si aynaan u ilaawin abuuraha(khaaliqa) oo waqtiga oo dhanba aanan ku qaadan ka fikiridda abuurka(makhluuqa). Maskaxda(caqliga) bini-aadamka guud ahaan, aqoonba yaanay lahaanine, si fudud ayay u arki kartaa una aqoonsan kartaa aayaadkaas. Sidaas ayaa Al-Xaq(SWT) wuxuu rabay inaan isku shuqlino—mashquulino cibaadadiisa iyo jacaylkiisa, oo aanan ku dhax wareerin aayaadkan aanan sidaas u kala caddeyn oo u kala dhigneyn.

INSAANKA IYO IBLIISKA (Man and the Devil)

Mudnaanta shanaad ee insaanka; Kahor inta aanay inoo bilaaban mudadii tijaabada/ imtixaanka—waa noolasha aduunye—Al-Xaqq (SWT) wuxuu rabay inuu na baro inay nala gudboontahay dhagarta/khiyanada iyo fadeexada Iblis - Sheydaan. Allah (SWT) wuxuu rabay inaan ogaano in khiyaanada iyo sasabashada Iblis ay yihiin been oo uu yahay cadowgeenna. Isagu (Sheydaanku) wuxuu nagu kediya oo nagu siraa damacyo iyo yididiilooyin aan weligood run noqonayn, wuxuu noo sheegaa been aan wax raad ah ku lahayn xaqiiqda oo wuxuu isku dayaa inuu naga mashquuliyo /leexiyo jidka jacaylka iyo daacada Alle. Sidaa darteed baa loo imtixaanay nebi Aadam (CS) iyo umunaa Xaawa; Eebbe wuxuu dejiyay jannada, wuxuuna u ogolaaday inay cunaan miraheeda oo dhan marka laga reebo hal geed, si taas la mid ah ayuu Al-Xaq (SWT) noogu ogolaaday waxyaabo badan oo nolosha ah (Al-xayaatu Al-duniyaa) in yerna waa uu naga reebey.

Aadam iyo Xaawa waxaa loo oggolaaday dhammaan miraha jannada marka laga reebo hal geed oo kaliya, markii Iblis - Shaydaan - yimid oo uu ku tijaabiyey inay wax ka cunaan been buu u sheegay oo wuxuu u sheegay in geedku dhaxalsiinayo waaritaan ay jannada ku waarayaan iyo boqortooyo aan dhacaynoo daa'im ah. Sheydaan wuxuu ka marag kacay wixii uu u yaboohay wuuna u dhaartay wuxuuna ahaa balanqaad, dhaar iyo yabooh been ah, laakiin Aadam iyo Xaawa way rumaysteen oo aamineen warka

shayddaan waxayna sidaas ku cuneen geedkii. Sidaas darteed, beddelkii ay ku waari lahaayeen jannada, waa laga ruqseeyay, geedkiina wuxuu qaatay risqigii Eebbe ee ay heli jireen iyagoon wax shaqo ah qaban ama dadaalin oo dhididin. Sidaa darteed; waxay u soo degeen dhulka si ay u shaqeeyaan oo ay dhibna ugu noolaadaan. Taasi waxay hordhac u ahayd nolosha dhulka iyo beenta Ibliis - Shaydaan – kaas oo ballanqaaday inuu ku hogaamin doono insaanka dembiyada iyo caasinnimada.

Insaanku si uusan uga cabsan shaydaanka, cabsidaasna aysan uga adkaan oo ilaawsiinin u adeegista Rabbi, ayaa Eebbe (SWT) wuxuu ku wargeliyay dadka in shaydaanku yahay mid daciif ah oo aanan awood u lahayn inuu qasbo dadka ilaa uu qofku doorto inuu dhageysto oo addeeco mooyee. Allah (Jalla Jallaaluhu) wuxuu noo sheegay in sheydaanku aanu korkeena ku lahayn wax awood ah misena nagu cadaadin karin sameynta wax aanan sameyntooda rabin. Waayo Allah ma uusan siinin sheydaanka xoog iyo awood maamul oo uu ku qasbi karo insaanka inuu Alle caasiyo mana uusan siinin awood uu nagu qanciyo ama nooga dhaadhiciyo inaan dembaabno. Qowlka Eebbe (tabaaraka watacaalaa) baanna u daliil ah:

سُلْطَانٍ مِّنْ عَلَيْكُمْ لِي كَانْ وَمَا

(Ibrahim-22)

wax xujo(awood) ahna idinkuma lahayn

Shaydaanku awood uma lahan inuu nagu cadaadiyo ama uu nagu qanciyo inaan xumaan sameyno. Allahna (Jalla Jallaaluhu) wuxuu rabay inuu naga fududeeyo arrimahan oo dhan; sidaas darteed, wuxuu noo sheegay in haddii aan daacad ka nahay u adeegistiisa iyo jacaylkiisaba inuu naga badbaadinayo sharta shaydaanka. Taana waxaa lagu caddeeyay ereyadiisa (SWT):

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ. إِلَّا عِبَادَكَ
مِنْهُمْ الْمَخْلَصِينَ. قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ
الْغَاوِينَ مَنْ اتَّبَعَكَ مِنْ إِلَّا سُلْطَانٌ عَلَيْهِمْ لَكَ لَيْسَ عِبَادِي إِنَّ

(Al-xijr-39,40,41,42)

{Wuxuuna yiri Iblis Eebow I baadiyeyntaada darteed waxaan u qurxin dhulka dhexdiisa waan dhumina dhammaan. Addoomada cibaadada kuu kali yeeley mooyee.

Eebbe wuxuu yidhi “kaasi waa Jid igu toosan (oo layska abaal marinayo). Addoomadayda (toosan) Kuma lihid xujo. Cid Ku raacday oo kuwa Baadida ah ka mid ah mooye.”}

Aaydahan ayuu Alle inoogu sheegay in qof kasta oo Alle u dhawaada, u adeega, una jeclaada si daacad ah uu ka ilaalinayo sheydaan, hadal-hoosaadka (waswaaska) Iblisna aanu ku yeelan doonin wax saameyn ah.

Laakiin haddii ay daciifto nafta aadanaha, Al-Xaq (SWT) wuxuu nagu wargaliyay inaan Alle ka magangalno Shayddaanka sharka leh oon Alle ka raadsanno ilaalin. Si aysan u dhicin jirrabaadda xun—duufsiga—sheydaan inay noo soo dhowaato. Alle (SW) wuxuu yiri:

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ. أَنْ رَبِّ بِكَ وَأَعُوذُ
يَحْضُرُونَ

(Al-Muminun-97&98)

***Waxaad Dhahdaa Eebow waxaan kaa Magangalay
Waswaaska Shayaaddiinta. Waxaana kaa Magan Gali
Eebow inay ii Yimaadaan Shayaaddiintu.***

waxa kale oo Alle (tabaaraka watacaalaa) yiri:

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ

(Al-A'raf-201)

***Kuwa Dhawrsaday hadduu Taabto Shar Shaydaan way
Xusuustaan (Waantoomaan) wayna Arkaan Xaqa
(Toosnaadaan).***

Markaa, Al-Xaqq (SWT) wuxuu ina tusay dariiqa looga adkaan karo shaydaanka. Waxa kaliya ee aan ku qasbanahay inaan samayno si aan shaydaanka uga adkaano oo uga badbaadno waa inaan Eebbe ka magan galno iyo inaan daacad ka ahaano u adeegista Alle si cabsi aanka qabno Ibliis iyo marin habaabintiisa aanay u curyaaminin maskaxdeenna.

MARKHAATIGA ALLE (Witness of Allah)

Mudnaanta lixaad ee insaanka ayaa ah in Al-Xaq(SWT)uu inaga dhigtay markaati. Maadaama aan ku jirno adduun kala firdhisana, wuxuu nafaheena ku dhex abuuray dareen - fitra – rumayn. Fitradaas(dareenkaas) sababkii baanna ku noqonay kuwo rumeysan abuuraha - Al- Khaliq - Al-cadiim. Markhaatiguna waa lagama maarmaan si insaanku aanu u imaanin maalinta qiyaame isagoo ka doodaya, waa caadada insaanka e, oo dafiraya ogaalka Allah. In kasta oo aanan arki karin Allah, haddana mar kasta oo magiciisa la xuso, qofkasta wuxuu dareemeyaa in uu yaqaano Allah oo naftiisa—ruuxdiisa si uu ugu dhowyahay. Waa astaamaha—fitrada— rumeynta ee Eebbe (SWT) inagu dhex beeray ka hor inta aanan imaanin adduunka oo aanan bilaabin qibradeena xulashada ee uu Eebbe nala doonay annaguna si xor ah oo ikhtiyaar ah u aqbalney. Alle (SWT) wuxuu qur’aanka ku leeyahay:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى
أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ۖ قَالُوا بَلَىٰ ۖ شَهِدْنَا ۚ أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا
عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ۚ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّنْ
بَعْدِهِمْ ۖ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ

(Al-A'raf-172&73)

*{(Xusuuso) markuu Eebbahaa ka qabtay Dadka
Dhabarkooda Faracoodii uuna marag uga Yeelay
Naftooda, kuna yiri Miyaanaan Eebbihiin ahayn, oy
dhaheenna inaad Eebahanno tahay yaan Marag Kacnay,*

inaydaan dhihin Maalinta Qiyaame annagu Waan halmaansanayn kan.

Ama aydaan Dhihin waxaa wax la wadaajiyey (Eebbe) Aabbayaalkanagii mar hore annaguna waxaan nahay farac ka Dambeeyey ee miyaad noo halaagi waxay faleen Xumo falayaal.}

Illaa iyo hadda waxaan soo sheegnay in nalagu abuuray mudnaan gaar ah oo ah ikhtiyaar taas oo Allah nala doonay inaguna aan aqbalnay. Aayaddan ayaa sidoo kale caddaysay,

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

(Ad-Dahr (Al-Insaan)-30)

{Waxna ma dooni kartaan in Eebbe doona mooyee, Eebbana waa wax walba oge falsan.}

Marka hore, Allah ayaa dooney inaan xor u ahaano inaan wax doorano oo xulashada aadanaha uu siiyey waxa ay ku ahaatay doonistiisa.

Al-Xaq(Jalla Jallaluhu) wuxuu inoogu dhex yaboohay doorashadan, abuurkiisa(makhluuqiis), adduunka iyo aayaadkiisa adduunka iyo sidoo kale safarka nolosha, si aysan waxba nooga leexinin jidkiisa iyo u adeegistiisa/daacadiisa(cibaadada Alle), taas oo ah sababta ugu weyn ee la inoo abuurey. Iyo si aysan waxba nooga hor joogsanin jacaylka Allahii noloshaan noo diyaariyey.

Markuu Al-Xaq (SWT) soo diray rasuulo si ay noo tusaan dariiqa saxda ah ee aan ku socon karno ayna tahay inaan qaadno, waxa u sabab ahaa jacayl uu jacelyahay adoomankiisa. Ilaahay wuu na jacelyahay; sidaa darteed, ma uusan nagu dhibin oo nagu imtaxaanin raaraadinta waxa ay xaqiiqdu tahay, iyo inaan soo ogaano in uu Alle yahay abuuraha, mana uusan noo dirin inaan soo ikhtiraacno waxa uu naga doonayo inaan sameyno. Sidaas aawgeed baa Alle noogu soo direy Rasuullo. Kuwaas oo inoo sheegaya in Allah uu yahay abuuraha iyo in uu Allah (tabaaraka watacaalaa) naga rabo inaan jeclaano oo aan u adeegno anaga oo adeegsanayna sharci qeexan; sharcigaas oo ay rasuulladu adeegsadeen kahor dadka kale. Sharcigaan wuxuu Eebbe nooga dhigey— mid aan kaga badbaadno jahwareerka lagala kulmayo raadinta yuu yahay Allah? Yaa ah Abuuraha koonka? iyo helitaanka waxa uu Alle ka doonayo waxa uu abuuray.

Si kastaba ha ahaatee, doorashada aadanaha ma aysan ahayn doorasho aan xudduud iyo dhammaadba lahayn ee waxay ku koobneyd maxaa ku bananaan sharciga –sameyntooda la amray iyo waxa aan ku banaanayn sharciga Allah (tabaaraka watacaalaa).

CUTUBKA LABAAD

XULASHADA AADANAHA (The Human Choice)

Dadka waa la abuuray iyagoo xor u ah inay wax doortaan. Laakiin miyaa la siiyay doorasho aan xudduudba lahayn? Qaar ka mid ah dadka oo ay aqoontoodu heer sarreyso ayaa sheeganaya oo ku andacoonaya inay xor u yihiin inay raacaan maskaxdooda, dareenkooda iyo fikirrkooda, waxayna si xamaasadi ku jirto u sheegtaan inay leeyihiin xorriyad kama dambeys ah oo dhameystiran. Dadka qaar baa ku sii fogaaday oo waxayba leeyihiin qofka caqliga badan wuxuu karti iyo awood u leeyahay abuurista aayahiisa iyo in uu geyn karo naftiisa meesha uu jecelyahay.

Waxaan leenahay dadkaas ha degdegina. Sababta oo ah xaqiiqooyinka noolasha ayaa si fudud u burineya waxa ay ku doodeyaan. Alle(SWT) ma siinin dadka doorasho kama dambeys ah ee wuxuu siiyey doorasho ku haboon doorka aadanha ee noolashan. Maxaa yeeley? Alle(SWT) waa xikmad badane—Al-xakiim—wax walbo oo uu sameeyana xikmad weynoo aad u weyn baa ku jirta. Allah (SWT) waa wax walba oge, wax kasta oo aduunkan ka dhex dhacaayana waa wax uu ogyahay ee ma jiraan wax si lama filaan ah iskaga dhaca koonkan. Waa run oo waxyaabaha dhacaayo waa wax si ama si kale isugu xiran oo isa saameeya; si kastaaba ha ahaatee, dadku lama siinin doorasho aan xudduudba lahayn.

Haddii qof walboo inaga mid ah uu dib u eego noolashiisa ama uu fiiriyo shakhsiyaddiisa wuxuu ogaanayaa in wax

badan aanay u hoggaansaneyn rabitaankiisa iyo dorashadiisa. Wuxuuna garwaaqsan doonaa in noolasha qofka inteeda badan aanan loo dhiibin oo hoggaan looga dhigin doorashada qofka.

Aynu sheekada ka billaawno billowga hore, goorta uu qofku imaanayo adduunkaan, marka uu bilaabo daqiiqadda ugu horeysa ee noloshiisa hawo neefsashada sanbabadiisa—yacnii: daqiiqadda dhalashadiisa. Miyuu doortay goobta uu ku dhashay? Taariikhdiisa dhalasho? Ama Saacadda uu dhashay? Ma jiro qof dooran kara, kulligeen waxaan nolosha ku soo galney amarka Alle (SWT). Billowga(hordhaca) noolasha, qofku wax doorasha ah kuma uu lahan oo ma dooran karo goob dhalasho iyo jinsiga uu noqonayo—lab ama dhadig. Mana doorto dhalashadiisa(jinsiyaddiisa) inuu noqonayo Carab, Ingiriis ama Mareykan. Xitaa kuma lahan wax ikhtiyaar ah jirkiisa, sida inuu ahaanayo: mid gaaban ama mid dheer, midabka indhihiisa, timihiis, ama sida ay tilmaamihiisa u ekaan doonaan. Ma dooran karo waalidkiisa, reerkiisa, qabiilkiisa mana garan karo inuu wax maqli karo oo waxna arki karo iyo in uu leeyahay gacmo iyo lugo dhammaystiran ama in uu jirro(cudur) qabo. Waxaan oo dhan iyo waxyaabo kale oo badanba ma ahan wax ay dadku dooran karaan, markaana Al-Xaq (SWT) wuxuu billowga noolasha aadanaha inagu dareensiinayaa xudduudaha doorashada qofka.

Wuxuuna yiri Allah (Jalla jallaluhu):

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ

(Al-i'Imran-6)

*Waana Eebbaha idinku Sawira (Abuura) Riximyada
(Ilmo galeenka) siduu Doono, Eebbe mooyee Ilaah kale
ma jiro waana Adkaade Falsan.*

Sidaanna Allah(SWT) wuxuu la xiriirinayaa dhamaan wax yaabaha la halmaala waqtiga dhalashada iyo abuurista(suureynta) dadka awooddiisa kama dambeysta ah, kumana uusan siinin dadka wax doorasha ah iney ku dhashtaan caddaan ama madow, caafimaad ama buko/jirro, mana uusan siinin qofka doorasho uu ku dooranayo sida ay wajigiisa iyo jirkiisuba u ekaanayaan.

XULASHADA IYO XUDUUDAHEEDA

(CHOICE AND ITS BOUNDARIES)

Kuwa oranaya in dadka la siiyey xulasho aanan xudduud lahayn, waxaan u sheegeynaa in saacadda dhalashada ay burineyso oo meesha ka saareyso dooddoodaas. Waayo? dadku ma lahan wax khiyaar ah xiliga ay dhalanayaan. Si aan u yara faahfaahiyo tusaalahan, aynu ka soo bilaawno dhalashada qofka goorta uu qofku ku soo biirayo aduunkan ilaa uu ka geeriyoodo oo uu aduunkan ka tago. Miyuu doortaa xilliga uu dhimanayo? Miyuu iska celin karaa geerida? Oo ma dhihi karaa hadda inaan dhinto ma rabo oo

ma u dib dhigan karaa ajashiisa maalinta xigta ama sanadka dambe?

Dhab ahaantii jawaabuhu waa wada “MAYA”. Allah (SWT) wuxuu noogaga digaayaa arrinkaas aayado badan oo Qur’aankiisa ka mid ah. Allah (Jalla jalaaluhu) wuxuu yir,

(وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ)

(Al-A’raf-34)

{Ummadkasta waxaa u sugnaaday Ajal (Muddo) markay Timaaddo Ajashuna kama dibmaraan Saacad kamana hor maraan.}

Dadka qaarbaa u haysta inay geeridu la xiriirto dhacdooyinka noolaasha sida dagaalada iyo duullaanada wax lagu furto, aaminsanna in haddii qofku uu gurigiisa iska joogi lahaa uu ka badbaadi lahaa geerida. Ilaahey baanna arinkaas ka hadlay oo yiri,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ أَوْ كَانُوا غُرًى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا

(Al-i’Imran-156)

{“Kuwa (Xaqa) Rumeeyow ha Noqonina sida kuwa Gaaloobay oo ku yidhi Walaalahood markay ku Safraan Dhulka ama Duulaan, hadday Agtanada Joogi lahaayeen ma dhinteen Lamana Dileen.”}

Sidoo kale Alle (SWT) wuxu leeyahay,

الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا ۖ قُلْ فَادْرَءُوا عَنِّي أَنْفُسِكُمْ ۚ الْمَوْتُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

(Al-i'Imran-168)

***“waa kuwa ku yidhi Walaalahood (Munaafiqiintu)
iyagoo iska fadhiistay Hadday na Adeecaan lama Dileen,
waxaad dhahdaa ka Dhawra Naftiinna Geeri Haddaad
Run sheegaysaan.”***

Labadan aayadood waxay ka hadlayaan sida ay gaaladu iyo munaafaqiintuba geerida ula xiriiriyaan doonista dadka iyo dhacdooyinka caalamka. Aayadda koowaad, gaaladu waxay u sheegeen walaalahooda in haddii ay safraan oo nafsaddoodu halis geliyaan ama dagaal ay aadaan ay dhimanayaan ama la dilayo, laakiin haddii ay guryahooda joogaan oo aanay safar aadin dagaalna ku biirin in ay badbaadeyaan. Markaa waxay waqtiga iyo goobta geeriduba la xiriiriyeen jidka uu qofku go'aansanayo in uu ku safro iyo go'aankiisi ah inuu ku biiro jihaadka, waxayna ku doodeen inay sabab u tahay dhimashadooda.

Waxay aaminsanyihiin in kuwa dhintay ama la dilay ay noolaan lahayeen, haddii ay guryahooda ku sii jiri lahaayeen. Dhimashadu waa amar Eebbe (SWT) leeyahay, wax sabab ah oo ay leedahayna ma jiraan. Qofku wuu dhintaa maxaa yeelay cimrigiisi baa dhammaaday. Dagaalyahan ka qayb gala dagaalo badan ayaa iska sii noolaanaya, halka qof qolkiisa iska jooga uu dhinto. Tusaale ahaan Khaalid Binu-Waliid(RC) oo xaadiirey dagaalo badan wuxuu ku dhintey sariirtiisii wuxuuna yiri kahor intuusan dhiman:

“Waxaan ka qayb galay furushooyin badan(dagaal meel lagu furto—fatx) oo inji kasta oo jirkeyga ka mid ah waxaa

ku dhacay seef, garaac fallaar ama waran oo bal eeg waxaan sariirtayda ugu dhimanayaa sida xayawaanku uu u dhinto laga yaabee indhaha fulayadu in aaney hurdin. ”

War iyo dhamaantii, geeridu kuma xirna inaad degaal gasho ama duullaan dal lagu furanayo raacdo ama aadan sidaa sameynin. Mid gurigiisa iska jooga ayaa dhimanaya halka kii goobta degaalka aadeyna uu soo noqonayo asoo nabad ah.

Aayadda labaadna waxay qaadaadhigeysaa warka munaafaqiinta Jihaad nacaybka ahaa ay ku dhahaayeen waloolahooda kale. Warkaas oo ahaa : in haddii mu’miniintu yeeli lahaayeen warka munaafaqiinta oo ahaa in aaney aadin Jihaad inay maanta noolaan lahaayeen oo kula naaloon lahaayeen noolashan. Al-Xaq (tabaaraka watacaalaa) baa ugu jawaabey inay ku hareen guryahooda ooy diideen inay dagaalamaan, laakiin haddii uu warkoodaas run yahay maxay tahay oo aysan uga hortagi karayn geerida? Oo ay weli u dhimanayaan ayaga oo guryahooda jooga? Dagaal ku jir, gurigaaga ku dhuumo oo isku qari ama meesha aad doontidba joog xaqiiqduse waxa ay tahay inaadan iska difaaci karin oodan ka hortagi karin dhimmasho. Wuxuu Alle(SWT) noogaga faalloodey arrinkan aayadihii soo degey dagaalkii(Ghazwadii) “Uxud” markii muslimiintu uu soo gaarey jab weyn oo ay munaafaqiintii iyo kuwii iimaankoodu liitey oo kalsoonidooda yereydba ay dheheen “Haddii go’aanku gacantanada ku jri lahaa degaalkan lama aadeen oo kuwa ku dhinteyna laguma dileen”. Al-xaq(SWT) baa uga jawaabey oo yiri,

يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ ۖ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا ۗ قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ

(Al-Imran-154)

{ Waxay oran “Ma waxbaan ku leenahay amarka?” Waxaad dhahdaa amarka dhamaantiis Eebaa iska leh, Waxayna ku Qarin naftooda wax ayna kuu muujineyn iyaga oo dhihi hadaan amarka wax ku leenahay Nalaguma dileen halkan. Waxaad dhahdaa hadaad joogtaan guryihiinna way usoo bixi lahaayeen kuwa loo qorey geerida halkay seexan(lagu dili) lahaa.)}

Warkaas waxuu ahaa war ku kooban munaafaqiinta oo ay ka qarinayeen rasuulka(Sallallaahu calayhi wasallam) Allah ayaase dooney in uu sirtooda fashiliyo oo banaanka keeno una sheego rasuulkiisa(Sallallaahu calayhi wasallam) warka munaafaqiinta. Xagga samada ayuu Allah(jalla jallaaluhu) jawaab uga soo direy wuxuuna nabigiisa faray inuu u sheego in dagaal la galaa in aaney keeneyn ama fogeeyneyn geeri. Kuwa guryahooda iska jooga haddii ay ajashoodu dhamaato way ka tagayaan guryahooda oo waxay aadayaan meeshii ay ku dhiman lahaayeen. Foojignaan aad ka foojigantahay khataraha iyo taxadir aad ka digtoontahay geeri kuuma horseedi karaan cimri dheeri. Waayo? Geeridu waa wax Allah marhore qorey oo waqtiyeeyey, shaki la'aan waxaa ah inaad dhimanayso. Waqtigaagii baadna ku dhimanaysaa. Ku darso oo, waaxaa dhacda inaad aragto qof u halgamaya oo u

dhidadaya sidii uu u tagi/gaari lahaa meel—meeshuse waaba meeshu ku dhimman lahaa. Tusaale ahaan, waxaad arkaysaa qof aad ugu dedaala in uu boos ka ceshto duulimaad oo xitaa lacago dheeraad ah ku bixiya si uusan uga harin isagoon ogeyn in duulimaadkanu yahay kii uu ku naf waayi lahaa oo geeridiisa sabab looga dhigey oo diyaaraddu shil gali doonto oo isaga iyo dhammaan daka saaranba ay ku dhiman doonaan. Tan cagsigeeda, waxaad arkeysaa qof ay u qorsheysanayd inuu meel aado laakiin caqabadi ka hor timid kana baajisay meeshuu u socoday, gedaal dambe se ogaada inay geeri ka horeysey oo Alle ka badbaadiyey. Aslan, geeridu waa amar Alle cid ka badbaadeyso oo ka baxsan kartana ma jirto.

NOLOSHA IYO GEERIDA

Al-Xaq (SWT) wuxuu aad ugu sharraxay aayaddan ee uu leeyahay:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ
 اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
 لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

(Al-Baqara - 243)

ka warran (warkoodu ma ku soo gaadhay) kuwii ka baxay guryahooda iyagoo kumanaan ah digtoonii geeri darteed, markaas ku yidhi Eebbe dhinta, ka dibna soo nooleeyey, Eebana waa saaxibul fadli (dheeraad) Dadka korkiisa, Dadka badankiisu se kuma mahdiyaan.

Aayaddan waxay kusoo degtey qoom dagganaa tuulo kuwaa oo aad uga baqi jirey inay ku dhintaan cudurka daacuunka oo beledkooda ka dilaacay, ugu dambaynna go'aansaday inay isaga guuraan tuuladoodi si aanay u dhimman. Laakiinse Allah (tabaaraka watacaalaa) baa rabay inuu tuso in maqaadiirta Alle aan laga baxsan karin oo hadduu Alle (SWT) la doono dhimasho inaysan ku badbaadeynin inay ka guuraan tuuladooda oo ay meel kale u guuraan. Marka Alle wuxuu ku dhahay "dhinta" wayna dhinteen dhammaantood, ka dibna Alle asagoo ka jawaab-celinaya ducadii nabigooda ayuu dib ka soo nooleeyey.

Geeridu waa amar Alle, waa ajal uu Rabbi qaddaray oo qorey marhore. Ajashu lagama daahi karo lamana filan karo inay hal ilbiriqsi dib-dhacdo. Waxaana madhacdo ah in laga cararo oo laga baxsado oo laga badbaado. Eebbe wuxuu qariyey sababta geerida iyo waqtiga lagu asteeyeyba si qofna uuna u maleynin inay tahay hannaan farsamo (mechanical procedure) oo qofku dhasho-gaboobo-ka-dibna-dhinto sidii ayadoo dhererka nolosheenuba yahay mid go'an oo markuu qofku gaaro lixdan iyo toddobaatan waa inuu dhintaa ladhahaayo ookale. Taas awgeed baa awooddii Alle ee taamka ahayd ayna u yeelin dhimmashada sabab go'an, uur kujirkii baa ku dhimanaya caloosha hooyadii, kii xanuunsanaa baa u dhimanaya xanuunkii haayey, kii caafimaad qabay baa u dhimanaya sabab aan la'ogeyn. dhallaanku wuu dhintaa, dhalinyarudu waa ay dhintaan, odayguna sidoo kale wuu dhintaa. Tanina waxay caddayneysaa in geeridu ku dhacdo qaddar /amar Alle oo

aaney jirin cilaaqaad geerida kala dhexeeya sababahan. Maxaa yeeley? Waxaad arkeysaa laba qof oo isku cudur qaba misna hal dhakhtar uu wada daweeyo laakiin midi uu ku dhimanayo maalmo gudohood halka kan kalena uu sanado iska noolaanayo. Haddana waxaa jira dad ka doodaya arrinta dhimashada oo leh qof ayaa amri kara in qof la dilo ama mid ayaa go'aansan kara inuu midkale ku dilo mindi ama qori sidaanna wuxuu ku awoodey inuu xakameeyo/maamulo dhimashada. Dadka qaarbaa isku dayeya inay shaki geliyaan in dhimashadu amar Alle uun tahay oo waxay ku doodeyaan inay ku dhici karto gacan beni-aadam oo qof geeridiisu ay ku jiri karto gacan qof kale. Waxaan leenahay dadkaas waxaa isaga dhex qasan ooy weli ku jawareersanyihiin farqiga u dhaxeeya *dhimmas*ho iyo *dil*. Ilaahay (SWT) kaliya ayaa dhiibi kara haddana qaadi kara nafta, insaankuna weligiis ma yeeli karo taa, laakiin haddana dadku wax buu dili karaa!

Daliilkuna waa qawlka Eebbe (tabaaraka watacaalaa)

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ ۚ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ
 انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ ۚ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا ۚ
 وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ

(Al-i'Imran-144)

«Nabi» Muxamad ma aha waxaan Rasuul ahayn, waxaa Tagey hortii Rasuullo, ee hadduu Dhinto ama La dilo ma waxaad u gaddoomaysaan Cidhibtiinii (Dib), Ruuxii U gadooma Cidhibtiisii

(Gaalooaba) kama Dhibo Eebbe waxba, wuuna Abaal marin kuwa ku Shukriya.

Marka geeridu way ka duwan tahay dilka, maxaa yeelay Al-Xaq(SWT) wuxuu dhahay "Dhinto ama la dilo". Al-Xaqq (Jalla Jallaluhu) wuxuu ku kala geeyay/saarey geerida iyo dilka inbadan oo kamid ah Ayaadka qur'aanka sida kuwan hoose:

لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا

(Al-imran: 156)

Hadey agtanada joogi lahaayeen ma dhinteena lamana dileen

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقْنَهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

(Al-Hajj-58)

kuwa ku Hijrooday Jidka Eebbe Haddana la Dilo ama dhinta wuxuu ku Arzaaqi kuwaas Eebbe Rizqi Wanaagsan, Eebana waa ku Khayrroon yahay Rizqigiisu.

تُحْشَرُونَ اللَّهَ لِأَلَى قُتِلْتُمْ أَوْ مُتُّمْ وَلَئِنْ

(Al-i'Imran-158)

Haddaad Dhimataan ama laydin Dilo Xagga Eebbe umbaa laydiin Celin.

DHIMASHO IYO DIL (Death and Murder)

Sidaa darteed; geeridu way ka duwantahay dilka sababta oo ah marka laga hadlayo dhimasho nafta ayaa hore-baxayso ka dib buu jirkuna baaba'aa.

Laakiin marka laga hadlaayo dilka, jirka ayaa marka hore la burburinayaa si geeri loo sababo, sida in qofka si xun madaxa looga garaaco oo laga jajabiyo amaba madaxa ama xabadka laga toogto oo baas looga furo.

Marka laga hadlayo dilka, waxaa marka hore la baabi'inayaa jirka qofka si ay ruuxdu uga baxdo oo geeri loo horseedo. Dhinaca kale, geeridu waa habka marka hore nolosha looga takhaluso ka dibna baaba'a jidhka ayaa ku xigoo daba socda, taasna waxa kara oo kaliya Ilaahey ee ma ahan wax dadku ay ku lug lahaan karaan. Welina, dilku waa jirka oo la burburiyo/baaba'iyo marka hore oo sidaas awgeedna dhimashadu ay raacdo.

Ninkii nabi Ibraahim(C.S) kala dooday Ilaahiisa, waa ninkii Rabbi boqortinimada ku manneestey e', ayaa sidoo kale kala doodey arrimaha ku saabsan dhimmashada iyo noolasha sida ku cad aayadda Qur'aanka.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ

(Al-Baqara-258)

{ka warran (warkiisu ma ku soogaaray) kii kula murmay Nabi Ibraahim Eebihiis, (waa Namruud) in Eebbe siiyey xukun markuu Nabi Ibraahim yiri Eebbehay waa Nooleeye Dile, maarkaa yidhi (Gaalkii) amba waan nooleeyaa oon dilaa.}

Boqorkaasna been buu ka sheegay hadalkiisaas, maxaa yeelay? Allah oo kaliya ayaa bixin kara oo qaadi kara nolosha dadkuna kaliya waxbuu dili kara(jirkuu burburin karaa), ee geeri ma keeni karo. Halkan marka aynu joogno ooy noo caddahay in dadku aanay maamuli karayn noolal iyo geeri midna, waxaa iyana muhiim ah inaan xusno hurdada oo runtii lamid ah labadan waayo? Xukunkeeda beni-aadamka gacanta looma gelininin oo wax aadanahu maamulo ma ay ahan.

Hurdadu waa mucjiso adduun weynaha oo dhan ka yaabsatay oo uu ku jahwareersanyahay maxaa yeelay? Wali kama ay suulin inay tahay tilmaamo/ifafaale aan la aqoon(unknown phenomenon). Sidee qof intuu indhaha uun isku qabto uga wareegayaa sharci meel u go'an isla ilbiriqsiyo gudahoodana u geli karaa caalam ka sharci iyo qaanuunba duwan kan uu ku noolyahay? Qofku markuu soo jeedo wuxuu wax ku maqlaa dhegihiisa, wax ku arkaa indhihiisa, ku hadlaa afkiisa kuna socdaa lugihiisa wuxuuna dhexda uga jiraa oo hareeyey waqti iyo goob, iyo sidoo kale xeerar go'an oo xaddidaya qofka; maxaa yeelay? Kama safri karo Masar oo ma tegi karo Mareykanka wax ka yar saacado gudahood waana inuu raacaa habraacyo go'an.

Xaalku markuu sidaa yahay waa inuu aadaa garoonka diyaaradaha, soo hubiyaa, duulimaad saacado qaataana galaa ka hor inta uusan Mareykanka gaarin, ka dibna uu baaritaan maraa IWM.....

Nolosha waaqica ah/ uu qofku usoo jeedo waxa uu qofku wax ku arkayo waa indhaha hadba inta uu arki karana waxay ku xirantahay awoodda araggiisa. Midbaa araggiisu wanaagsanyahay oo fogaan fog wax ka arki kara , midna araggiisaa iska liito oo wuxuu u baahanyahay muraayado caafimaad(ookiyaal) muraayadahaas oo qofka usoo dhaweynaya ashyaa'da uu qofku markaa fiirinayo. Sidoo kale noolasha waaqica/dhabta ah markii la joogo qofku wuxuu ku socdaa lugihiisa xawaarihiisuna waa mid xaddidan xitaa haduu isticmaalo qalab xawaaruhu weli waa inuu xaddidnaadaa si marka uu meel sare kasoo dhaco aanu u qatalmin ama laf u jabin.

Intaa waxaa dheer, inay jiraan waxyaabo badan oo beniaadamka ku saabsan laakiin ka xaniban oo uusan awoodin sida: inuusan arki karin kuwii dhintay oo u soo guuray xagga Eebbe, xitaa haddii uu hor istaago qabuurahooda hortooda, mana lahadli karo. Sidoo kale xeerar aan dhammaad laheyn oo ku saabsan nolosha waaqica ah oo aan wada ognahay.

RIYADA IYO OGAALKA (Dream and Consciousness)

Islamarka uu qofku hurdo dhammaan xeebararka noolasha waaqica daaqadda ayey ka wada baxayaan oo way hawl gabayaan oo kansalmayaan, maxaa yeelay? Dhowr jeerbuu qofku u safri karaa Mareykanka kana soo noqon karaa daqiiqado yar gudahood. Wuxuu kaloo arki karaa waxyaabo qariib ah iyo meelo cusub oo uusan hore u soo booqan. Kaaga sii darane, indhihiisa oo xiran ayuu waxaan oo dhan arkayaa laakiin haddii qof inta uu usoo dhawaado indhaha ka taabto ma arki karo mana dareemayo. Waayo? Indhihiisu ma furna oo way xiranyihiin, ayadoo ay sidaa tahay oo indhuhu xiranyihiin ayuu haddana si fiican wax u arkayaa oo waxuuba dhihi karaa inuu arkay waxyaabo dadku qaadanwaa iyo qariib ku noqon kara, laakiin ma jiro qof kala doodi kara oo dhihi karo waxaasi macquul ma ahan inaad aragto. Tusaale , riyadii boqorkii Masar xukumayey xilligii nabi Yuusuf(C.S) baa Alle inooga qisoonaya wixii uu boqorkaas ku riyooday oo wuxuu yiri Alle:

>> وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ <<

(Yuusuf-43)

<" Boqorkii wuxuu yiri waxaan arkay Todobo sac oo Shilshilis oy cunayaan todobo Wayda">

Nolosheena caadiga ah suurtagal ma tahay in sac uu cunno sac kale? Dabcan maya, ma ahan wax hore loo arkay. Oo miyaa horta lo'da tabarta darani cuni kartaa midda xoogga badan? Maya, suurtagal ma ahan taas, runtii waa wax aan la rumaysan karin. Qofku markuu riyoonayo wuxuu ku soconayaa lugihiisa laakiin lugtiisa sariirta kama dhaqaaqayso, wuxuu aadeyaa meelo kale iyadoo jirkiisuna ka

fogaan doonin sariirta uu saaranyahay santimitiroba Allah ka dhigee. Qofku wuxuu kaloo arkayaa dad dhintay sanado badan ka hor wuuna la sheekaysanayaa. Wuxuu is arkaa asagoo da'yar inkasta oo uu marhoreba duqoobay oo wuxuu sidoo kale is arkayaa isaga oo la dagaallamaya libaax dilayana.

Intaan iyo inkale oo badanba waxay dhacaan xilliga hurdada oo waan ku riyoonaa. Waxayna ku kaydsameyaan maskaxdeena iyo xasuusteena taas oo awood inoo siinaysa in marka aan hurdada kasoo toosno si faahfaahsan uga sheekeeyno wixii aan ku riyoonay. Ma la dhihi karaa intay riyadu socoto aalad arag oon ahayn indhaha ayaa arkaysa si cad oo faahfaahsanna ula soconaysa waxaa dhacaayo oodhan, haddiise aysan sidaa ahayn sideen u qeexi karnaa ama maxaan ku qeexi karnaa *Riyo?* sheekooyinkii iyo hadaladii aan ka maqalnay dadka u guuray nolosha aakhiro(dhintey) waan xasuusan karnaa oo waxaan xitaa ku soo celin karnaa isla weedhihii iyo ereyadii ay nagu dhaheen. Marka loo yimaado hurdada, bini-aadamku wuxuu daqiiqado gudahood ka wareegayaa xeerar/qaynuunno sharciyadeed una wareegaa mid kale oo uusan waxba ka aqoon wuxuu yahay iyo siduu u shaqeeyo, laakiin uu u hogaansamo markuu hurdo. Markaanna su'aalbaa halkan taalla, xeerkaas u yaalo hurdada iyo riyada oon u hogaansanno markaan hurudno ma yahay mid noo ogolaanaya inaan wax kala xulano oo doonisteen u ay shaqeyso oo gacanteena miyuu ku jiraa go'aanka wixii inta hurdada lagu gudajiro dhici lahaa? Waa su'aale midkeen markuu hurdayo ma dooran karaa

dhacdooyinka uu jeclaan lahaa inuu ku arko riyoooyinkiisa? Oo madhihi karnaa waxaan iyo waxaan baan ku riyoon doonnaa caawa, waaxaas kalena maya? Miyuuse dhihi karaa midkeen caawa waxaan riyo ku aadi rabaa Yurub habeenka xigana Midowga Soofiyeeti? Dabcan dhammaan jawaabuhu waa wada “*maya*” maxaa yeelay qofku markuu hurdo wuxuu ka baxayaa aagga doorashada aadanaha. Xor uma ahan inuu kala xusho waxa uu arki doono inta uu hurdayo iyo waxa uusan arkin doonin mana awoodo inuu doorto erayada, weeraha iyo hadalka uu dadka kale kula hadlayo mana kala xulan karo xogta ay tahay inuu ilaashado oo qarsado iyo tan uu dadka kale la wadaagi karo.

Inkastoo ay mararka qaar iswaafaqaan fikirka maskaxda aadanaha iyo riyada qofka, haddana ma ahan riyadu wax uu qofku xukumi karo. Insaanku ma lahan awood uu ku maamuli karo riyada. Tusaale ahaan, haddii qof uu kaaga sheekeeyo wax uu riyo ku arkay, kama diideysid mana ku murminaysid sababtoo ah waad ogtahay inay riyadu jirto oo aad adiga qudhaada aragto. Markaa kama diideysid xitaa haddii waxa uu kuu sheegayo ay yihiin wax aanan maangal ahayn oo garaadka aadanaha aanu qaadanayn, laakiin taa bedelkeeda noolasha caadiga waxay leedahay sharciyo xaddidaya oo waxyaalo badan oon maangal ahayn baa jira, laakiin shuruucda iyo xudduudaha noolasha dhabta ah kuma dabaqaysid oo halbeeg uguma dhigeysid markuu qofku hurdayo. Caqligaaga saliimka awgii kama shakinaysid qof riyadiis iskumana dayeysid inaad kala dooddo ood kula muranto in waxaas la arki karo sababta oo ah waxaad

ogtahay in hurdada ay ka sharci duwantahay noolasha dhabta ah.

Illaa iyo hadda ma jiro qof sharraxaad cilmiyeysan ka bixin kara qaanuunka iyo xeerarka u degsan hurdada iyo sida ay naftu ilbiriqsiyo gudahood uga tallaawdo xudduudda shuruuc uguna biirta shuruuc iyo qawaaniin kale, islahaddadiina dib ugu soo noqon karta qaanuun maalmeedka noolasha(aanan hurdeyn) islamarkii uu qofku hurdadu kasoo tooso, haddanna markale dib ugu laaban kara xeerarka u yaala waqtiga hurdada. Dhammaan dadku,darajada ay doonaanba cilmiga haka gaareene, ma sharxi karaan hanaanka ay naftu kolba qaanuun kaga mid noqoto kagana baxdo dibna ugu soo noqoto, laakiin waxaan ognahay in hurdadu ay dhab tahay oo qofkastaba hurdo.

Waxaan sidoo kale ognahay in qaanuunka waqtiga ee hurdada uu qoreyo: “qofku intuu hurdayo lama socdo waqtiga mana qiyaasi karo”, taasina waa sababta asxaabul-kahf markii ay godkii dhex seexdeen seddex-boqol iyo sagaal sanana ay jiiifeen kadib markii ay hurdad ka soo tooseen u garan waayeen intuu la’egyahay waqtiga ay hurdaayeen. In kasta oo ay hurdaayeen waqtigaas oo dhan, maxay yiraahdeen wakhtiga ay hurdada ka soo tooseen? Allah wuxuu leeyahay:

وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ ۚ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ ۖ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ
بَعْضَ يَوْمٍ ۚ

(Al-kahf- 19)

“Sidaas ayaan usoo bixinay si ay isu warsadaan dhexdooda, wuxuu yiri mid kamid ah imisaad nagaateen? Waxay dhaheen waxaan nagaannay maalin ama maalin badhkeed”.

Marka insaanku markuu hurdayo ma dareemayo waqtiga waana sababta toddobada seexday/huruddey - Asxaabu Al-Kahf - ay ugu cabireen waqtiga ay seexdeen qiyaasaha waqtiga hurdada ee caadiga ah taas oo badanaa ah qayb ka mid ah maalinta ama maalinta inteeda badan mise maalinta oo dhan(24 saac) haddii uu qofku aad u daallanyahay, caadiyanna waa inaysan ka badnayn intaas. Aan ku dabaqno nafteena, markaan seexano oo aan toosno ma ogin inta aan hurudnay ilaa aan ka eegno nooc ka mid ah aaladaha lagu cabbiro waqtiga sida goorsheegtada ama calaamad kasta oo loogu talagalay cabbiridda waqtiga sida dharaar iyo habeen. Markaa waxaa laga yaabaa inaan seexanno duhurkii ka dibna aan soo toosno saqda dhexe ee habeenka ama taas cagsigeed, laakiin qofna ma ogaan karo tirada dhabta ah ee saacadood uu hurday haddii uusan fiirinin goorsheegtada(saacad).

SHURUUCDA(XEERARKA) AAN LA GAARI KARIN (THE UNREACHABLE LAWS)

Al-Xaq (SWT) wuxuu rabay inuu noo sheego inaynaan isku wareerinin oon waqti ku luminin raa-raadinta sharciyada xukuma hurdada wuxuuna na ogeysiiyey inaynaan ogaan doonin haddaan isku dayno. Wuxuuna yiri Allah (Jalla Jallaaluhu),

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا ۖ فَيُمْسِكُ الَّتِي
قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

(Az-Zumar-42)

Eebbaa oofsada nafta markay dhiman iyo tii aan dhimanin ee hurudday, wuxuna hayn tuu geerida ku xukumay wuxuuna siideyn tii kale tan iyo muddo magacaaban, arrinstaasna aayaad (Calaamooyin) yaa ugu sugan ciddii fikireysa.

Markaanna waxaan ogaanay in hurdadu ay u hogaansanto xeereka iyo shuruucda caalamu Al-barzakh, mana garanayno wax ku saabsan xeerarka nolosha ee Al-Barzakh marka laga reebo intii Eebbe nooga sheegay.

Waxaa kaliya ee aan ka ognahay xeerarka hurdada waxaa kamid ah inay jiraan waxyaabo aan wax ku arki karno laakiin ka duwan indheheenan caadiga ah, aan ku socon karno laakiin aanan ahayn lugaha aan maalinkii ku socono iyo carrab aan ku hadli karno laakiin aanan ahayn carrabkeena caadiga ah, iyo in dunida Al-Barzakh aysan

shuqul ku lahayn dareenka jireed kaasoo gabi ahaanba wax shaqo ku lahayn caalamka hurdada.

Xaqiiqdii waxaan leenahay dareemo aan ku isticmaalno caalamu Al-barzakh, caalamkaasna waa sidii hurdada oo kale oo dadku kuma lahan wax khiyaar ah mana dareemaan wax wakhti la yiraahdo. Caalamkaas waxaan sidoo kale kula kulannaa dad aduunka ka tagay oo naxariista Eebbe marhore u soo guurey, kuwaa oo nooga hormarey safarkii lamahuraanka ahaa, sida aan ugula kulanno caalamka hurdada si lamid ah ayaan ugula kulunnaa caalamu Al-barzakh.

Allah (SWT) raxmad uu u naxariisaanayo maankeena iyo inuu na dareensiyo inay jiraan wax yaalo badan oo daah inaga saaranyahay oonan arki karin waxna ka ogeyn(cilmu Al-geeb ah) buu barsakh tusaaleeyey si maskaxdeena sawir maskaxeed uga qaadato caalamu Al-barsakh ogaanana in la isaga kala goosho labadan caalam(aduunka iyo Al-barzakh) daqiiqado gudahood taas oo na karsiinaysa inaan fahanno macanaha xadiiska rasuulka(Sallallaahu calayhi wasallam) ee ahaa:

"...Markhaatiga Eebbe, waxaad u dhiman doontaan isla sida aad u seexataan oo waxaa la idin soo nooleyn doonaa (maalinta qiyaame) isla sidaad uga toostaan (hurda).... "

Hadda waxaan isku raacsannahay in doorashada aadanaha ee nolosha aysan ahayn xulasho buuxda oo bilaa xudduud ah, laakiin ay tahay mid xaddidan, waxaanan isla soo gorfaynay

sida uusan qofku u dooran karin waqtiga iyo goobtiisa dhalasho,   waalidkiis,   dhalashadiisa(jinsiyad), jinsigiisa(lab&dhedig),

waddankiisa, iyo sida uu u ekaanayo muuqaal ahaan sida midabka indhaha iyo timaha iyo kuwa kale oo badan.

Sidoo kale ma dooran karo waqtiga geeridiisa waxna ma doorto markuu hurdayo taas oo runtii hoos u dhigaysa soona ciriirinaysa aaggiisa doorasho. Aadbuuna runtii ciriiri u sii noqonayaa aagga doorashada dadka, haddaan sii ambaqaadno sharraxaada xulashada uu Eebbe siiyay addoommadiisa.

CUTUBKA SADDEXAAD

XULASHAD IYO JIRKA (Choice and The Body)

Waxaan soo sheegnay in Eebbe(SWT) aanu siinin binu-aadamka doorashada kama dambaysta ah(dhamaystiran oon xudduud lahayn), laakiin uu siiyey mid xaddidan oo ku habboon himilooyinkiisa nolosha waafaaqsan kuna jaan go'an wixii uu Eebbe(SWT) u xilsaaray aadanaha iyo waxa uu sharciga Alle ka rabo qofka.

Haddana waxaan u dhaqaaqaynaa aag kale oo ah jirka bini'aadamka, si aan u ogaano bal in jirku uu yahay hanti uu qofku leeyahay uuna ku sameyn karo wax allaale iyo wixii uu doono ama in uu Allah (swt) rabay inaan ogaano in jirka biniaadamka uu iska leeyahay Allah, oo aan u haysano kaliya dhaxal ahaan intaan noolnahay.

Inta badan qeybaha jirka bini aadamka, qeybaha la xiriira nafta iyo shaqadeeda, iyo inkale oo badanba waxa xukuma oo kaliya Allah (SWT) bani aadamkuna wax doorasho iyo shaqo ah kuma lahan oo mana ku yeelan karo abid.

Jirkeenna waxaa ku jiro xubno badan oo aanan waxba ka ogayn mana dareemi karno ilaa ay dhibaato/ waxyeelo gaarto oo inta ay sida caadiga ah u shaqaynayaan maba dareenno.

Marka hore waxaan ku bilaabi doonnaa qaybaha jirka oo gabi ahaanba cadaadsan/cabbursan(oo aanan ku lahayn wax doorasho ah) oo Allah (tabaaraka watacaalaa) uun maamula oon bini aadamku wax khiyaar ah ku lahaynin, ka dibna

waxaan u gudbaynaa qaybaha jirka oo weli cadaadsan/qahran laakiin dadku ay xoogaa maamuli karaan oo xukunkooda qayb ka mid ah Alle u dhiibay dadka.

Haddii aan eegno wareegga nololeed ee jirkeenna waxaan ogaanaynaa inaan cunno cunnada, aan ku calalino ilkaheena ka dibna waxay dhex mari doontaa hunguriga illaa caloosha halkaas oo lagu dheef-shiido hab farsamo oo adag.

Kadib cuntadu waxay tagtaa xiidmaha yar halkaas oo nafaqooyinka shidaalka u ah nolosha bini aadamka uu dhiiggu ka nuugo una qaado qaybaha kala duwan ee jirka ka dibna jirku wuxuu soo saarayaa wasakhda oo dhexmaraysa xiidmaha/mindhicirada.

Aanku bilaawno cuntade, miyaan wax ka qaban karnaa hanaanka falgal ee ka dhexeeya cuntada iyo jirka? Runtii maya, marka ay cuntadu gaarto caloosha, waa halka dheecaanada(enzymes) kala duwan ay ku kaydsanyihiine, ma jiro qof si ku talo gal ah ugu sheegi kara calooshiisa inay bilaawdo soo saarista dheecaanka markaas loo baahanyahay mana jiro qof ka horjoogsan karo dheecaanka inuu dheefshiido cuntada. Geeddi socodka dheefshiidka cuntada ee ka dhex dhaca jirkeena ma ahan wax aan dareenno. Haddii aan daawanno filim(muuqaal) muujinaya waxa ku dhacaya cuntada marka ay gaarto gudaha caloosha, waxaa hubaal ah inay na cajib gelinayso awoodda rabbaaniga ah ee ka dhigtay in dhammaan howlahaas ka dhacaan caloosheena iyada oo aan ninna waxba ka ogeyn. Dad badan oo soo noolaa baa dhintay ayagoon waxba ka ogayn sida ay

calooshooda wax u dheef-shiiddo ama ogaanin qanjirada soo saara dhacaanada(enzymes-ka) lagama maarmaanka u ah geedi socodka hanaanka dheefshiid.

Tusaale, haddii aan fiirino beerka, kaas oo shaqo weyn jirka u haya, miyaan ognahay waxaa uu qabanayo? Ma dareemi karnaa marka uu shaqada bilaabayo? Dabcan maya, beerku jirka ayuu ku dhex shaqeeyaa innagoon ogayn ama dareensanayn habka uu shaqadiisa u guto, saas ayuuna u shaqeynayaa mana dareenno inta uu u gudanayo shaqadiisa sidii loogu talagalay, waxaan dareennaa oo kaliya markuu waxyeeloobo ama shaqadiisa yeraato oo hoos u dhac ku yimaado.

Miyaan ognahay waxa uu qabto xiidmaha yar-yar(small intestine)? Garaac wadnaha maka shaqaysiin karnaa goortaan rabno marka kalena ma iska joojin karnaa? Hab isweydaarka oksijiinta iyo kaarboon laba ogsaydhka ee sida joogtada ah uga dhex dhaca sanbabadaada habeen iyo maalinba ma adiga ayaa maamula isweydaarsigaas? Waxse maka ogtahay wareegga dhiigga ee gudaha jirkaaga ka socda? Dhiiggu wuxuu ka kooban yahay tobnaan unugyo kuwaas oo ay ka mid yihiin unugyada dhiigga cascas iyo kuwa cadcad iyo kuwa kaloo badan, wax miyaad kala socotaa arinkaas?

Gudaha xidaddada dhiiggaaga dagaal baa ka socda, islamarka il-ma-aragto (microbe) uu soo galo jirka bukaanka, unugyada dhiigga cadcad waxay bilaabaya inay wajahaan oo horjoogsadaan, ayaga oo diyaarinaya difaaca

lagama-maarmaanka u ah dilista il-ma-argtida (sida backteeriyada iyo jeermiska) jirka soo weeraray si loo ilaaliyo bad qabka jirka. Waa weydiine, ma adigaa bixiya awaamiirta qabashada shaqadaas? Dabcan maya. Dhammaan waxaas waxaa maamula Allah(SWT), adigu Waxbo kama ogid haddaad daawatid hababka ay waxaas oo dhammi gudaha jirkaaga ugu socodaan adigoon xitaa dareemaynin waa wax runtii kaa yaabinaya oo cajiib ah.

Waxaa intaasi ka muhiimsan in aadan xukumi karin oo haba yeraatee wax kontrool ah aadan ku lahayn waxa ka dhex dhacaayo jirkaaga, wax tilmaamo(amar) ah ooy kaa qaadanayaanna ma jiraan, mana ka shaqeysiin kartid goortaad doonto; sidoo kale ma awooddid inaad shaqadooda hakad geliso ood ka joojiso. Taasina waa naxariis xagga Alle kaaga timid. Waayo? Haddii ay adiga ku hoos imaan lahaayeen oo lagu dhiibi lahaa dhibaato weyn bay kugu ahaan lahayd.

Bal ka fikir in awaamiirta wadnaha iyo sanbabada ay ku shaqaynayaan farta lagaa saaro oo lagaa dalbado inaad amar ku siisid wadnaha inuu garaacmo sanbabaduna ay neefsadaan. Hubaal waxaa ah inaad heli doonin waqti aad ku samayn karto waxas oo dhan. Haddiiba ay dhacdo inaad waqtigaas hesho (koley ma helaysidee) ma kari doontid inaad noolal maalmeedkaaga raadsato, ilbaxnimadaada kobciso iyo inaad ku dhaqanto ood noolashaada ku dabaqdo shareecada Alle. Suurta galna kuu noqon mayso inaad seexato! sabab?

Aan ku weydiiye sidee baa ay maangal kuula noqon kartaa inaad huruddo xilli uu wadnuhu kaa doonayo inaad amar siisid? Hubaal, garaacista ayuu joojinayaa islamarka aad seexato. Waa su'aal kale e , sideebuu cunug yer oon weli waxba u kala saarnayn oon waxba kala ogayn uu uga shaqaysiin karaa aaladahan shaqadooda joogtada tahay?

CABBURINTA IYO JIRKA (Oppression and The Body)

Inta badan jirkaaga waa mid cabbursan/qasban oo qahrn(aadan doorsasho ku lahayn), cabburintaasna waa naxariis Eebbe (Jalla Jallaaluhu) si aad noloshaada u sii wadato oo aad u shaqeysato, haddii kale, oo aad doorasho ku lahaan lahayd jirkaaga maad awooddeen inaad badbaaddo ood noolaato.

Marka jidhka bini-aadamka intiisa badan waxay si dhameystiran ugu hoggaansamaan Eebbe (SWT) shaqada ay qabanayaanna waa mid ay ku qasbanyihiin ee ma ahan wax ay doortaan. Waxay qabtaan waxa uu Eebbe (swt) doonayo inay sameeyaan markuu Eebbe faro inay shaqada joojiyaanna waa ay joojinayaan.

Markaa wax doorasho ah kuma lihid jidhkaaga intiisa ugu badan oo aqoona uma lihid, marka laga reebo inta uu Eebbe doonay inaad ka ogaato. Alle(Jalla Jallaaluhu) hadduu doono inuu ka qariyo xogta ku saabsan jidhkaaga aadami oo idil, hubaal wuu ka qarin. Haddii warkan uu kuula muuqdo mid sirgaxan oo aan la qaadan karinna, xusuusnow in Eebbe

(SWT) ka qariyo macluumaadka ku saabsan nafta addoommadiisa oo dhan. Waxaana u daliil ah qawlka Eebbe (tabaaraka watacaalaa):

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا

(Al-Israa-85)

Waxay ku warsan Ruuxda, dheh ruuxdu waa Amarka Eebahay Cilmina wax yarbaa la idin siiyay.

AAWAY NAFTU/RUUXDU? (Where is The Soul?)

Dhammaan culimada diinta nooma sheegi karaan halka ay ku jirto nafta(ruuxda) noolasha siisa jirka. Wadnaha miyey ku jirtaa? Ama maskaxda aan ku fikirno? Mise wareegga dhiigga aan weligii istaagin? Ama cagaha dhaqdhaqaaqa? Mise indhaha wax arka ayey ku dhex jirtaa? Amaba dhegaha wax maqla? Aaway naftu? Waa Su'aal aan saynisku ka jawaabi karin, maxaa yeelay? waa sir Alle mooyee cid kale aanay garaneynin waxayna weligeed ahaanaysaa qarsoodi(sir) Ilaahay uun ogyahay.

Markaa haddii aad dareemi karto naftu inay tahay wax ku jira jirkaaga aadna dareemi karto saamaynteeda, waayo waa waxa ku siiya noolasha, laakiin aadan waxbo ka sheegan karin waxa ay tahay sababtoo ah Allah(SWT) baa kaa qariyay dhammaan xogaha ku saabsan ruuxda iyo waxa ay tahayba, sidee baad markaan ku dhihi kartaa in jirkaagu

hoos imaanayo doonistaada oo uu adiga kuu hoggaansanyahay? Maya, jirkaagu uma hogaansanno doonistaada balse wuxuu u hogaansanyahay doonista Allahii abuurta.

Markaanna aan u dhaqaaqno qaybaha jidhkaaga ka midka ah ee Eebbe ku amray inay adiga kuu hoggaansamaan ooy hoostagaan doonistaada. Tusaale ahaan, Eebbe wuxuu carrabka ka dhigay mid u hogaansan rabitaankaaga, taasina waa sababta uu carrabku kuu addeecayo oo uu kuugu hoggaansamayo markaad rabto inaad ka marag kacdo inuusan jirin Ilaahay mooyee Ilaah kale—Laa illaaha illa Allaah— oo waxuu ku dhawaaqayaa kalimaadka shahaadateynka. Sidoo kale, carrabku waa uu ku addeecayaa markaad rabto inaad tiraahdo eray gaalnimo, Eebbe(tabaaraka watacaalaa)reebay. Indhuhunna way ku addeecayaan markaad rabto inaad ku fiirisid waxa xalaalasha ah iyo markaad rabto inaad ku eeg-eegtid (fikirtid)Calaamadaha - Aayaadka - Eebbe ee ku sugan adduunkiisa, ama markaad rabto inaad ku fiiriso wax ka baxsan inta uu Eebbe kuu banneeyey - Xaraam.

Gacmuhu way ku addeecaan markaad rabto inaad ka caawiso qof naafo ah inuu ka gudbo waddada, sidoo kale way ku addeecayaan markaad rabto inaad jir ahaan u weerarto qof daciif ah(xad gudub) ama aad disho cadowgaaga. Caguhuna way kugu addeecayaan inaad masaajidka ku aaddo ama aad goobaha khamriga lagu cabo oo sharta iyo dambigana hooy u ah tagto.

Dhamaan xubnahan ayaa kugu addeecaya wax allaale iyo wixii aad farayso, ha ahaato inaad Alle addeecdo ama aad caasido, maxaa yeelay? Waa qalab u hogaansan doonistaada. Laakiin waa inaad ogaataa laba xaqiiqo oo muhiim ah: marka hore in xubnahan oo dhami ammaanayaan oo nasahayaan Allah (SWT), iyo in Allah (Jalla Jallaaluhu) uu jirkaaga ka abuuray ciid. Atomyada/curyayaasha habaaska(ciid) ah ee jirku uu ka samaysanyahayna waxay doorteen inay noqdaan kuwo ku qasban daacada Alle; sidaa darteed, iyagu waxay har iyo habeenba xusaan oo nasahaan Allah. Waa ay addeecaan oo ka ogalaadaan gaalku waxa uu doonayo ee uu amrayo laakiin isla mar ahaantaasna way habaaraan oo lacanadaan, maalinta qiyaamena way ku marag furi doonaan isaga, marag furkana wuxuu noqon doonaa sababta uu gaalku *naar* ku galo. Bal akhriso waxa Al-Xaq (SWT) leeyahay:

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

(An-Nur-24)

Maalinta Ay ku Marag-kacayaan Carrabadoodu, Gacamahoodu, iyo Lugahoodu waxay Camalfaleen.

Sidoo kale Waxaa uu yiri Allah(SWT):

وَقَالُوا لَجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا ۚ قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

(Ha-Mim/fusilat-21)

Ayna ku dhahaan korkooda (Jidhkooda) maxaad noogu marag kacdeen, ayna ku dhahaan waxaa naga hadliyey

Eebaha ka hadliya wax kasta, isagaana idin abuuray markii hore xagiisana laydiin celin.

Sidaa darteed, dhammaan xubnaha u hogaansan doonistaada kaliya muuqaal ahaan uunbay kuu hoos yimaadaan adiga, laakin dhab ahaan waxay amaanaan oo nasahaan Rabbigooda. Maalinka qiyaamaha marka uu gaalku naarta galayo xubnahan jirkiisa ka midka ah(kuwa ka amar qaadanayo isaga) waxay ku jiri doonaan sacaado iyo farxad tii ugu dambaysay sababta oo ah waxay gaalka u horseedeen xanuun wayna ku cigaabayaan dembiyadiisa(ayagoo ku marag furaya).

Haddii aad rabto inaad ogaato tijaabo aad fahmi karto oo cadaynaysa macanahan, u dhug yeelo xujayda xilliga xajka waxaad ogaan doontaa inay ka seexdaan habeenkii in aad u yar. Hase yeeshe, jirkoodu wuxuu u adkaysan karaa daalka iyo hurdo yerida illaa xad la yaab leh; sidaa darteed, qofku wuxuu hurdi karaa laba saacadood ka dibna wuxuu soo toosayaa isagoo tamar ka buuxdo. Sabab? Sababta oo ah jirka Ilaahay nasahaya/ammaanaya ayaa ku raaxaysanaya ammaanta, salaadaha iyo dhammaan acmaasha la qabto munaasabadaha xajka. Sidaa darteed, jirku ma doonayo inuu seexdo ama ka mashquulo amaanta Eebbe, xamdiga iyo salaadda marka laga reebo waqtiga ugu yar ee suurtagalka ah. Wada shaqayntan iyo is raacsanaantan awgeed jirka qofka mu'minka ahi ma dareemayo wax daal ah.

Taa baddalkeeda, gaal aan dembi mooyee wax kaleba sameyneyn, waxaad arkaysaa atam-yada jirkiisa oo had iyo goorba ka daalay dambiyadaas.

Taasina waa sababta uu u hurdo ilaa iyo duhurkii marka uu soo toosana uu u dareemayo inuu weli u baahanyahay hurdo, waayo? Qaybaha jirkiisa ee ku daalay samaynta dembiyada ayaa kahanaya oo dhibsanaya inay marlabaad u laabtaan dembigaas, waxayna isku dayayaan inay ka nastaan dambigaas, hurdaduna waa waddada kaliya ee ay kaafirka uga fogayn karaan dambiga; sidaa darteed, jirku wuxuu noqonayaa mid aad u daalan kuna riixaya qofku inuu hurdo muddo dheer—oo waqti aad u dheer ah.

Waana sababtaas markay dadku tagaan Xaj-ka, waxaad maqlaysaa in badan oo xujayda ka mid ah oo kugu dhahaya in ay isku arkeen awood la yaab leh intay ku guda jireen munaasabadaha gudadshada xajka, sidaa darteedna ay seexan jireen kaliya saacado kooban oo habeenkii ah welina ay aad u firfircoonaayeen. Waxay kuu sheegayaan inaysan waligood dareemin hurdo ayna rabeen inay soo jeedaan habeenkii oo dhan iyo sidoo kale maalintii.

Runtii taasi way dhacdaa laakiin cidna ma ay oga sababta ka dambaysa. Atomyada jirku waxay la jaan qaadayaan daacada Allahii abuuray oo iyagu ma doonayaan inay ka nastaan cibaadadaas marka laga reebo waqtiga ugu yar ee suuragalka ah. Tani waa xaqiiqda iimaanka ee laxiriirta jirka bini aadamka.

DOORASHO LA'AANTA JIRKA

(No Choice in Your Body)

Waxaa jira xubno jirkaaga ka mid ah oo cabbursan(qasban oo qahran) oon hoos imaanayn adiga iyo doonistaada,waxaase jira xubno ka tirsan jirkaaga oo u hoggaansano hoostaga doonistaada iyo waxa aad adigu doorato. Xubnahaas ku addeecaya ma ahan kuwo aad awooddaada iyo kartidaada ku keensatay. Ilaahay (swt) baa ku siiyay xubnahaas ka dhigayna qaybahaas jidhkaaga kamidka ah inay u hogaansamaan amarradaada, si ay kuugu marqaati kacaan maalinta qiyaame oo ay u marag furaan waxaa ugu wanaagsan ee wanaag iyo baarrinimo ee aad samayso iyo waxa ugu sharta badan dembiyada aad galayso.

Al-Xaq (SWT) wuxuu rabay inuu dareenkeena u soo jiido oon ku baraarugno arrinkaa si aynaan ugu malaynin in xubnahan annaga na hoos imaanaya oo naga amar qaadanaya aynu awooddeenna ku kensanay. Tusaale ahaan, waxaan u malaynaa in aan wax ku aragno awoodeena balse waxaa jiro dad indho furan laakiin aanan waxba arki karin, oo hadduu arragu hoos tagi lahaa aadanha maba jireen qof aan wax ku arki karin indhihiisa . Sidoo kale Allah (SWT) dadbuu ku abuuray cago laakiin aanan lugayn karin; sidaa darteed, waxa aan ogaanaynaa in cagaha aysan ku soconin kartida dadka laakiin ay ku socodaan awoodda Alle (SWT) ama haddii kale sidey u suurta geli laheyd inay jiraan dad lugo leh misna awoodin inay ku socdaan? Oo isagu (SWT) wuxuu ka dhigay dad dhego leh inay wax maqli waayaan oo

haddii maqalku uu dhegaha hoos imaan lahaa qof kasta oo dhego qabaa wuxuu yeelan kari lahaa awood uu wax ku maqlo qof kasta oo carrab lehna wuu hadli kari lahaa.

Tusaalooyinkaas yar ee Eebbe ku abuuray adduunkiisa waxay ina siinayaan tilmaan ah in xubnaheena ay noogu hogaansamaan awoodda Eebbe ee aysan ahayn kartideena.

Eebbena wuu magdhabay dhammaan dadka uu u diiday aragga, maqalka, socodka ama wax kasta oo kale oo dareen ah isagoo siinaya awoodo kale oo siinaysa dadkaas mudnaan ka sarreysa wixii ay waayeen iyo wax ka sii badanba oo wuxuu ina tusay tusaalooyin ku saabsan awoodihiisa (Jalla Jallaaluhu), isagoo noo muujiyay in dareenka uu qofku la'yahay aanu ka horjoogsanaynin inuu nolosha heer sare ka gaaro, gaar ahaan aagga ama majaalka u baahan dareemaha qofkan ka maqan oo la'yahay. Waa taas sababta uu Beethoven, musikoolihii caanka ahaa, ahaana dhegool uu u abuurayey muusigga iyo laxanka dunida ugu taageerada badnaa. Sidoo kale ka dhigay Dhaha Xuseen caalim aad u aqoon sarreeya in kasta oo uu ahaa indhoole aan awoodin inuu wax akhriyo. Tusaalooyin kale oo badan oo ku saabsan dad hormar ka gaarey meelo u baahan dareemaha ka maqan ayuu Alle sameeyey, taasoo aanay dadku awoodeen inay hormar ka gaaraan ayaga oo aanay luminin dareemayaashooda qaar.(Akhriste haddaan soo qaadano tusale hadda jirana waxaa ka mid ah Muniba Mazari waa gabadhii reer Pakistan ee jirkeeda qaybta hoose hawl gab noqday shil gaari ay gashay ka dib iyo Nick Vujicic waa

ninka lugo iyo gacmoba la'a waana aragnaa wacadraha ay dhigayaan). Eebbe (Jalla Jallaloh) wuxuu rabay tusaalooyinkan kooban ee ka midka ah adoomankiisa inuu noogu caddeeyo in awoodda aadanahu ku maamulo wax walbo aysan dadku ka imaan oo haddana hoos imaan, laakiin ay tahay awood ka timid xagga Eebbe kana dhigey mid dadka u hoggaansanoo hoostagta ooy xakamayn karaan.

XULASHADA XADDIDAN (Bounded Choice)

Waxaan arki karnaa in xulashada aadanuhu uu jirkiisa ku leeyahay ay tahay mid ku xiran ooy xaddidday tamarta uu Alle siiyay dadka kana dhigay mid u hoggaansan doonista qofka. Waxa kaliya ee qofku samayn karaana waa inuu ku hago tamarta Eebbe ku dhex abuuray inuu ku kaco ficilka uu doonayo. Laakiin ma sidaasbaa? Oo baaxadda xulashada mid ballaaran oo furan miyaa?

Waxaan leenahay waxaa jira waxyaalo badan oo noolashan ah oo dhaafsan oo ka baxsan xudduuda xulashada aadanaha, waxaa ugu horeeyana waa waxa uu Alle kula doono. Wax xulasho ah, kuma lihid waxa uu Rabbi kuu go'aamiyey oo kuu qoran oo kugu dhici doona, waayo? Waa wax ka madax banaan oo ka baxsan xulashada aadanaha.

Tusaale ahaan, haddii adiga oo wadada maraya uu gaari ku jiiro, ama dhagax meel sare kaagaga soo dhaco, ama aad cudur la xanuunsato, wax aad kala xulan karto oo gudaha xayndaabka doorashadaada ku jira miyaa? Miyaad iska

joojin kartaa ood ka hortagi kartaa shil uu Ilaahay (SWT) qaddarey inuu kugu dhaco? Miyaad ka joojin kartaa cudur inuu soo weeraro jirkaaga?

Dabcan ma awooddid, maxaa yeelay qofkeenna awood uma lahan inuu iska riixo(difaaco) inay qabato ooy ku dhacdo qaddarta Alle ee lamahuraanka ah taas oo aanan waxba ka qaban karin oonan xakamayn karin.

Tani waa waxa ugu horreeya ee soo ciriiriya/yereeya baaxadda xulashada, dhammaanteen waxaan ku hoos jirnaa oo aynaan ka madax banaanayn qaddarta Alle taas oo aanan waxba ka qaban karin. Midkeenna ama dadka inagu xeeranba waxba kama qaban karo arrintaas waana sababtaas iyadoon loo eegeynin waxa laga yiri doorashada aadanaha ma dhaafi karto xadka uu Allah (SWT) u suntay oo ku gadaamiyey. Adigu iskama difaaci kartid dhibaato Alle kuu qaddarey, ciyaalkaagana kama badbaadin kartid, sidoo kale isma seejin kartid lagumana seejin karo dheefaha Rabbi kuu qoray.

Taasna waxay quseysaa dhammaanteen, kuwa hodanka ah iyo kuwa saboolka ah, kuwa xoogga leh iyo kuwa daciifka ah, kuwa awooda leh ee naga midka ah (Boqorrada iyo Boqortooyada) iyo kuwa awoodda liita ee aan waxba haysan. Waana inaan ka fikirno waxa Al-Xaq (SWT) ka yiri arrintan:

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ
وَتُعْزِّزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ ۚ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

(Al-i'Imran - 26)

Waxaad dhahdaa Eebow adaa hanta Xukunka , waxaad siisaa Xukunka Ciddaad doonto waxaad ka siibtaa «Wareejisaa» Xukunka Ciddaad doonto waxaadna milgeysaa (sharaftaa) Ciddaad doonto waxaadna Dulaysaa Ciddaad doonto adaana Hanta Khayrka, adaana wax kasta kara.

Haddaan akhrinno aayaddan, waxaan ogaanaynaa in awoodda iyo boqortooyaduba ay ka yimaadaan xagga Eebbe ee aysan ahayn natiiyo ka dhalata qorshaynta aadanaha. Allah ayaa bixiya sababaha oo u horseeda awood iyo boqortooyo cidduu doono, asagoo karsiinaya inay hantiyaan.

Oo imisa jeerbuu qaddarku door ka ciyaaray oo qof isku arkay asagoo hantiyey awood weyn isagoon markaan u qalmin ama awood ku filan oo uu ku hantiyo uuna haaynin. Qof kasta waa uu jacelyahay awood iyo boqortooyo qof kastana wuxuu ku dedaalaa inuu helo, laakiin ma hantiyeyaan ilaa intuu Eebbe u qoray mooye. Maxaa yeelay? Alle waa bixiyaha awoodda iyo xukunka. Waa mulkiilaha wax walbo oo koonkan dul saran wuxuuna siiyaa boqortooyadiisa cidduu doono. Haddii boqortooyada ay ku xirnaan lahayd oo lagu heli/gaari lahaa awoodaha maaddiga ee aadanaha, dadku way sii haysan lahaayeen oo naftoodi bay u ilaalin lahaayeen mana lagala wareegi lahayn. Laakiin Allah (tabaaraka watacaalaa) wuxuu leeyahay:

وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ

waxaad ka siibtaa «Wareejisaa» Xukunka Ciddaad doonto. (Al-i'Imran - 26)

Aayaddan waxay caddayn u tahay in xukunka xoog looga qaado dadka oo aan cidina weligeed dooneyn inay uga tagto si ula kac iyo iskeeda ah oo dan iyo duruufba aanay keenin oo uu laakiin isaga dego bilaa sabab.

Taasna waa sababta aad u arkayso qofka ugu awoodda sareeya, awaamirtiisa la addeeco oo dhammaan dadku ay u hoggaansamaan, laakiin si kedis ah daqiiqado gudahood markay qaddarta Rabbi timaaddo waxaad arkaysaa dadkii dad ugu dhawaa oo ka kala dareeraya islmarkaasna uu noqonayo qofkii qof argagaxsan ooy cabsi ku habsatey raadinayana meel uu isku qariyo iyo in uu naftiisa ku badbaadiyo si kasta oo suurtagal ah.

Awood ka qaadista qofku ma ahan wax ku xiran kartida qofka ee waa awood Alle(SWT) gebi ahaanbana waa masa'lo/ar in quseysa oo la xiriirta kala dhaxalidda koonka. Qofna ma ahan inuu aammino inuu kartidiisa awood(xukun) ku hantin karo ama ku ilaashan karo. Allah ayaa boqortinimada siiya qofkii uu la doono kii uu doonana ka qaada.

QADDARTA IYO DOORASHADA (Fate and Choice)

Dhacdooyinka caalamka waa qaddar Alle (SWT) waana ujeeddada dhabta ah ee Eebbe u abuuray adduunka mana jiro qof ka hor istaagi kara ama joojin kara ama xitaa carqaladayn kara doonista dhabta ah ee Eebbe, qof walbana waa lagu fulin, mana jiro qof laga doorasho gelinayo.

Dhacdooyinka Rabbi qaddarey inay dhacaan ma ahan kuwo ku xiran doonistaada iyo xulashadaada, ee waxay lamid yihiin dhacdooyinka adiga kugu dhaca ee dadka kale kaaga yimaadda, waayo? Adigu wax doorasho ah kuma lihid waxa ay dadka kale kugu sameynayaan. Haddii adiga oo waddada lugeynaya uu qof kuu yimaaddo oo ku dhabannaaniyo (wejiga sixun kaaga dharbaaxo) ama dhagax kugu soo tuuro ama uu rasaas kugu furo ama kugu soo weeraro gurigaaga, dhammaan dhacdooyinkaana iyo kuwa kale ee adiga kugu dhaca ee dadka kale kugula kacaanba waa wax ka baxsan xadka doorashadaada. Wax khiyaar ahna kuma lihid in dadku hadal ahaan ama jir ahaan kuu soo weeraraan, ooy ku maqashiiyaan wax aadan jeclayn ama ku garaacaan ama ku dilaan. Waxaan oo dhammi waa wax ka baxsan xayndaabka doorashadaada. Haatan, waxaan u jeednaa in baaxadda doorashada ay tahay mid ciriiri ah sidaa darteedna ku kooban, hal shay, waana waxa aad sameyso(ficilkaaga) ama waxa aad sheegto(qawlkaaga). Dhammaan nolosha inteeda kale ee soo hartay doorasho kuma lihid. Doorasho kuma lihid dhalashadaada, dhimashadaada ama saacadahaaga

hurdada. Sidoo kale xulasho kuma lihid waxa kugu dhici doona oo waa “maktuub” mar-horaa Allah (SWT) kuu qoray, kumana lihid xulasho waxa ay dadka kale kugula kacaan. Markaa inta harsan waa waxaad dhab ahaan sameyso oo xitaa xajmigaas ciriiriga ah, doorashadaada qaybna way xadidantahay inta soo hartayna xulasho kuma lihid.

CUTUBKA AFARAAD

XULASHADA IYO AL-TAKLIIF/ WAAJIB-SAARIDDA (Choice and Al-Takleef)

Dooddeena ku saabsan Al-Qaddaa wa Al-Qaddar iyo Xulashada ayaa soo gaartay meel xaddidan. Adigu wax doorasho ah ma lihid marka laga reebo waxaad dhab ahaan sameyso, taasi xitaa kuma lihid doorashada ugu dambaysa ee dhammayska tiran. Wali doorashadaada waxa aad qabato waa ay xaddidantahay oo wax kasta oo aad rabto inaad sameyso ma ahan wax u hoggaansan oo ku hoos jira doonistaada. Dhab ahaantii waxaa jira waxyaabo kooban oo aad sameyso oo ku xiranoo hoostaga doonistaada.

Inta aynaan kusii fogaan, waa inaan fahanno macnaha *fal*(ficil). Waxaa jira saddex eray: hadal, hawl(shaqo) iyo fal(ficil) , mid kasta oo ka mid ah saddexdan ayaa leh macne ka duwan kan kale . Hadalku waa shaqada carrabka oo doorkiisu yahay in lagu hadlo. Shaqaduna waa doorka dareenka ee fuliya waxa uu qofku doonayo, *ficilkuna* waa iskuduwidda *hadalka* iyo *shaqada*.

Sidaas darteed Al-Xaq (SWT) wuxuu leeyahay:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ . كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ
تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ

(*As-Saff- aayadaha 2^{aad} iyo 3^{aad}*)

dadka xaqa rumeeyayow maxaad u sheegaysaan wax aydaan falaynin. Waxaa Caro weyn Eebbe agtiisa ku ah inaad sheegtaan wax aydaan falaynin.

Markaa waxaa jira hadal, hawl iyo qabasho(ficil). Qofku wuu yeelan karaa hadalka, laakiin ma yeelan karo qabashada/falka. Sabab? Sababta oo ah falku wuxuu leeyahay shuruudo, aanan ku xirnayn ama hoos imaanayn doorashada qofka. Labada ugu horreeya ee shuruudahaasna waa waqtiga iyo goobta. Ficil kastaa wuxuu u baahanyahay waqti iyo meel lagu sameeyo. Waqtiga waxaa lagu cabiraa dhacdooyinka ama ficilada dhaca.

Wax kasta oo dhacayo intuu qofku noolyahay waxay u baahanyihiin waqti kaas oo ugu yaraan noqon kara ilbiriqsiyo. Nolosheena adduunyo, waxaan ku cabirnaa xayaatadeena waqtiga, hawl ayaa qaadaneysa hal sano halka mid kalena ay qaadan karto labo sano. Dhacdo ayaa dhacday sanad ka hor halka mid kalena ay kumanaan sano ka hor ahayd. Waxbaa dhici kara berrito ama maalin ka dib ama xitaa sanad kadib. Qofbay da'diisu tahay 20 jir, halka mid kalena uu 70 ama 80 sano jir yahay.

Sidaa darteed, dhacdooyinka nolosha ee dadka waxaa lagu cabbiraa waqti uu iska leeyahay abuuraha waqtiga. Waqtiga anagu ma lihin taas beddelkeeda waqtiga ayaa annaga ina leh. Qofku waqtigiisa ma joojin karo, mana laha awood uu ku sii ahaado cunug aanan da' weynaanayn. Mana sii ahaan karo da 'yar aanan gaboobayn mana awoodi karo inuu dib ugu noqdo wixii la soo dhaafay oo waqtigiisa hore dib ugu soo noqdo muddo sannad ama ka badan ah.

Sidoo kale ma jiro mid innaga mid ah oo mustaqbalkiisa hantiyey oo labaatanka sano ee soo socota hal maalin ku tegi kara. Marka haddii aanan xakamayn karin waqtiga, ma awoodi doonno inaan xakameyno dhacdooyinkiisa. Markanna waxaaba la dhihi karaa waxkasta oo aan sameynayno way ka baxsanyihiin awooddeena doorasho waa haddii loo fiiriyo waqtiga e, maxaa yeelay? Ma lihin marka laga reebo daqiiqadda aan hadda ku nool nahay.

AFCAASHA ...YAA ISKA LEH? (Deeds ... by Whom?)

Haddii aad tiraahdo waxaan iyo waxaan baan berri qaban doonaa, waxaan kuu sheegaynaa inaad ku hadashay wax aadan awoodin ama aadan fulintooda lahayn. Sababtoo ah waxaa dhici karto inaad noolaan ilaa maalintaas. Oo haddaad maalintaas noolal ku gaartana waxaa laga yaabaa inuu kugu dhaco xanuun kaa horjoogsanaya qabashada hawshaas. Waxaa suurto gal ah in aadan lahaan doonin xoog ama awood aad ku fuliso shaqadaas. Waxaa jiri kara sababo kale oo kaa joojinaya, tusaale ahaan mid ka mid ah carruurtaada ayaa laga yaabaa inuu bukoodo ama u dhinto taas awgeedna ma dhammeyn doontid waxaad qorsheyneysay inaad qabato.

Wax la mid ah waxa adiga ku qabsaday ayaa ku dhici kara lammaanaha kale eed shaqada wadaagtaan. Tusaale ahaan, waxaad go'aansatay qof kale inaad berrito kula kulanto meel cayiman.

Dabadeedna qofkii waxa la soo gudboonaatay arrin deg-deg ah ama xanuun lama filaan ah ama wuuba dhintayba. Sidaas darteed kulankaasi ma dhacayo sidoo kale *ficilka* kulankana ma dhici doono.

Ficil kasta wuxuu u baahan yahay waqti iyo goob. Labadaasina waa halbeegyada dhulka iyo nolosha adduunyo. Hadduu Eebbe ku siiyo waqtiga, waxaa laga yaabaa inuusan ku siinin goobta. Tusaale ahaan, haddii aad rabto dhismo inaad dhisto, waxaa laga yaabaa inaad soo toosto aroortii laakiin aad ka war hesho in dhulkii aad dhisi rabtay ay dawladdu u calaamadisay goob dadweyne ama aag taariikhi ah. Sidoo kale qof baa laga yaabaa inaad la kulanto oo kaa joojiya sheegtana lahaanshaha dhulka oo dood kugu furo. Ama waxaad heli kari waayeysaa injineerkii kormeeri lahaa dhismaha ama waxaa laga yaabaa inaad helin qandaraasleyaasha loo baahanyahay si hawsha loo qabto. Waxaa laga yaabaa inaad helin qalabka iyo alaabada loo adeegsaneyo dhismaha.

Waxaan oo dhammi adiga ma lihid, adigu ma lihid canaasiirta ficilka (waqti iyo goob IWM) ee Allah (SWT) ayaa iska leh. sidaa darteed Alle wuxuu yiri:

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ۚ لَا أَتَىٰ عَلَى اللَّهِ ۖ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا
نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَن يَهْدِيَنِّي رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا.

(Al-Kahf-23,24)

***Ha ku dhihin shaygaasaan fali barri. (adoon dhihin)
hadduu doono Eebbe, xusna Eebbahaa haddaad***

halmaanto, waxaadna dhahdaa wuxuu u dhawyahay inuu igu hanuuniyo Eebbahay wax ka dhaw kaas oo toosni ah.

Taasina waa, inaad ku dhaqanto waxa aad sheegto, ficilkana aad la xiriiriso ood u tiiriso Allaha iska leh. Waa in aadan la xiriirinin naftaada oo aadan oran “Aniga ayaa waxan iyo waxaas sameynaya” laakiin waa inaad had iyo jeerba u tiirisaa Allah (SWT) maxaa yeelay? Isagu waa kan leh canaasirta dhabta ah ee camalka(sida waqtiga iyo goobta). Isaga (SWT) ayaa iska leh noloshaada, isaga ayaa kuu daynaya nafta ilaa aad ka dhammayso waxa aad doonayso in aad qabato ama kaa qaadaya nafta intaadan waxba qaban.Isaga (Jalla Jallaaluhu) ayaa leh awoodda isla markaana ku siiya in aad awood u yeelato inaad sameyso waxaad rabto ama awoodda ayuu kaa qaadayaa si aadan u awoodin inaad wax sameyso. Isaga ayaa iska leh cunsurka goobta, wuxuu ka yeeli karaa goob xasiloon oo wanaagsan ood ku sii wadi karto shaqada aad qaban rabto ama wuxuu ka yeeli karaa meel ay adagtahay inaad shaqo ku qabato. Eebbe wuxuu awood u leeyahay inuu ka yeelo cidduu doono oo addoomadiisa ka mid ah inay adiga kuu hogaansamaan ooy fuliyaan awaamiirtaada. Sidoo kale wuxuu ka dhigi karaa kuwo adiga aanan kuu hoggaansamayn taas oo keeni karta inaad xitaa bilaabi kari weyso hawsha aad rabto inaad qabato. Markaa haddii dhammaan waxyaabaha (canaasirta/elements) ficilku ay ku jiraan gacanta Eebbe (SWT), waa inaad isaga u wada tiirisaa oo aad tiraahdaa“Haddii Eebbe Idmo(Insha Allah)”.

Marka ficilku in uu dhaco oo dhamaystirmo kaliya waxaa iska leh Allah. Midkeen ma awoodo inuu sameeyo waxaa uu doonayo, markii laga reebo inta uu Alle doonay ama inuu Rabbi siiyo cimri iyo tamar uu ku sameeyo mooyee.

FALKA IYO QADDARTA (The Deed and Al-Qaddar)

Waxyaabha adiga ku hoos yimaada oo Allah (SWT) si muuqata adiga hoggaan kaaga dhigey oo doonistaada raacsan xitaa ma dhacaan ilaa inuu Alle doono mooye.

Cagaha ma dhaqaaqaan hal tallaabo marka laga reebo inuu Eebbe siiyo awood ay ku tallaabsan karaan, gacantuna ma dhaqaaqi doonto inuu Eebbe awood ay ku dhaqaaqdo siiyo mooye. Dad badan baa jira oo isku dayaya inay weydiimo ka keena arrinkan , waxaanna u sheegnaynaa dadkaas inay eegaan nafsaddooda iyo dhaqdhaqaaqyada ay doortaan inay sameeyaan. Waxay ogyihiin inay wax waliba ku dhacayaan awoodda Allah (SWT). Markaad fadhido, waxa kaliya ay tahay inaad sameyso si aad u istaagto, waa inaad dareento inaad jeclaan lahayd inaad ka istaagto kursigaaga, ka dibna Eebbe wuxuu ku siinayaa awooddii aad ficilkaas ku sameyn lahayd. Oo haddii aad sheegatid inaad tan ku sameyso xooggaaga iyo kartidaad, bal noo sheeg imisa murqo ayaa dhaqdhaqaaqeysa markaad ka kacayso kursigaaga? Meeqa muruq ayaa isku soo uruuraya meeqaase fidaya oo kala baxaya si aad u istaagtid?

Jawaabtu waa mid inteena badan aynaan aqoon. Khubarada ku takhasusay aaggaas ayaa laga yaabaa inay garanayaan jawaabta, laakiin weli khubaradaas takhasuska u leh murqaha ayaa sideena oo kale murqahooda si dhaqso ah u dhaqdhaqaaqaan. Haddiise qofku uu ku dhaqaaqayo awoodiisa waa inuu amar ku siiyaa muruqyada gaarka ah inay isku soo uruuraan oo haddana kala baxaan. Dabcan hadday arrintu sidaan ahaan lahayd waqti badan ayey ku qaadan lahayd qofku inuu istaago waqtigaasna waxuu noqon lahaa waqtiga ku baxaya amar siinta muruqyada.

Sidookale markuu qofku lugeeynayo waxba kama oga dhaqdhaqaaqyada ka dhex socda jirkiisa. Siyaabo badan bay wax uga dhex dhacayaan gudaha jirkiisa markuu qofku doonayo inuu rucleeyo ama ordo: garaaca wadnaha ayaa kordhaya si jirka loo siiyo oksijiin badan oo uu baahan yahay si uu u rucleeyo ama u ordo. Hab wareegga dhiigga ayaa sidoo kale si dhakhso leh usocda, heerka neefsashada iyo neef-qaadashada ayaa asna lamid ah. Muruqyada ayaa ka dhaqaaq duwanaanaya xiliga socodka. Isbaddaladaas oo dhami kuma shaqeeyaan doonista iyo doorashda qofka, ee waxay ku dhacaan doonista Eebbe. Isaga (jalla jallaaluhu) ayaa siiya jirka awood uu ku sameeyo waxaas oo dhan mana jirto faragalin binu-aadamku uu ku leeyahay. Haddaysan arintu sidaas ahaan lahyna dadku aadbay ugu adkaan lahayd inay dhaqdhaqaaq sameeyaan aadbuuna u yeraan lahaa dhaqdhaqaaqooda.

DOONISTA IYO DHAQDHAQAAQA (Will and Movement)

Dhaqdhaqaaqyada sida iskooda ah uga dhex dhaca gudaha jirka(sida garaaca wadnaha, wareegga dhiigga, neefsiga sanbabada, IWM) waxay u dhacaan si aad u dhakhsiyo badan mana la tacaamulaan oo la falgalaan doorashada aadanaha. Qofna amar kuma siin karo xubnahan sida iskaa wax u qabsoda ah u shaqeeya inay shaqo bilaabaan ama ay joojiyaan toona.

Runtii waa tamar uu Eebbe(sw) adiga ku siiyey. Mana jiro qof ku doodi kara inay tahay awood gudaheed ama wax ku shaqeeyo doonis bini-aadam midna. Allah ayaa kugu galadaystay tamartan aad ku dhaqdhaqaaqdo ka dibna xor kaaga dhigay inaad hagto ood jihayso.

Adigu waxaad tahay *hage*(jiheeye) uun oo waxaad tamarta kugu jirta ee Eebbe kugu abuurey ku hagtaa /u jiheysaa wanaag ama xumaan hadba taad doonto.

Waxaad gacamahaaga ku qaban kartaa mindi si aad cuntada ugu googooyso ood uga dhigto wax la cuni karo. Isla mindidii ayaad sidoo kale ku qaban kartaa kuna dili kartaa qof. Adigu ma aadan keensan tamarta gacamahaaga ku jirta eed waxaas ku smayneyso ee Allah ayaa adiga ku siiyey tamartaas. Adigu kaliya tamartaas uu Alle ku siiyey uunbaad ku toosin(u jihayn) kartaa inay sameyso samo ama xumo taad doonto.

Carrabku wuxuu ku qawli karaa xaq iyo runta ama been iyo baaddil, wuxuu u marag furi karaa xaq ama wuu diidi karaa oo baaddil buu u olaleyn karaa. Wuxuu dhihi karaa eray wanaagsan ama eray xun, laakiin ogaaw weli inaadan lahayn oodan maamulin awood gudaheedda carrabkaaga ka hadalsiisa. Kaliya waxaad tamarta hadalka ee uu Allah (swt) geliyey carrabkaaga ku jihatay kartaa ood ku hagi kartaa inaad Alle addeecdo ama aad diiddo ood ku caasido. Waxaa sidaas lamida dhammaan xubnaha jirkaaga ee aan u aragno inay u hogaansanyihiin doonistaada. Dabcan doorashadan ma ahan mid aad adigu kartidaada ku keensatey, waayo? Adigu iskama lihid awoodaha xubnahan ay ku dhaqdhaqaaqaan ee Alle(SWT) ayaa awooddan dhex geliyey jirkaaga, adiguna kaliya waxaa awood lagu siiyey inaad tamartaas u jihatayso kheyarka ama sharta hadba taad doonto.

Intaasna waa intay la'egtahay baaxadda xulashada ee Eebbe(SW) ina siiyey. Waxayna ku xaddidantahay ku toosinta/jihataynta tamartaas wanaag ama xumaan, waana intaas intaan mas'uulka ka nahay ee la i inagula xisaabtami doono. Waana ammaanada uu insaanku xambaaray. Ilaahay (swt) baa doonay inuu inagu abuuror xoriyad si aan wax u doorano, haddii Eebbe aanu ina abuuror lahayn inagoo xoriyad ah in aan wax doorano, ma aynaan lahaaneen wax doorasho ah. Welina waxaan xoriyad u nahay oo kaliya inaan dooranno inta uu le'egyahay waajibbaadkeena iyo in ka mid ah hadiyadaha rabbaaniga ah ee Allah (SWT) doonay inaan ku raaxeysano intaan noolnahay. Sida tusaale ahaan waxaan dooran karnaa waxa aan jecel nahay oo cunto, cabitaan, iyo

dhar ah iyo nimcooyinka kale ee Rabbi adduunkan keenay. Laakiin intaas wixii dhaafsan annagu kuma lihin awood doorasho.

XULASHADA IYO SHARCIGA (Choice in the Law)

xorriyad doorasho ayaan ku leenahay adeegsiga sharciga Alle oo waxaan xor u nahay inaan ku dhaqanno oo noolasheena ku dabbaqno ama inaan ku gacan sayrno oo aynu ku caasino. Sharcigaas ayaa runtii ah waxaa saxda ah ee la inagula xisaabtami doono aakhiro, maxaa yeelay? macnaha "Takleef" waa in la raaco jidka toosan lagana fogaado waxa reebban. Marka waa inaad raacdaa ama aad diiddaa sharcigan, wax kale oo u dhexeeyana maba jiraan. Qofna uguma bannaano sharciga Alle inuu reebo wax shareecada Alle fartey sameyntooda, ama uu reebo wax sharcigu baneeyey. Sidoo kale qofna looma oggala inuu banneeyo wax sharcigu diiday. Waana caasinimo cad, qofkii ku kacana sharciga Alle ayuu diidey. Marka Alle ayaad caasidey haddaad sameyso wixii uu kaa reebay ama aad la imaan weyso wixii uu ku farey. Markaa taasi waa intay la'egtahay baaxadda wax kala xulashada/doorashada binu-aadamka, waana waxa la inaga xisaabin doono aakhiro.

Markaan waxaan isla soo gaarnay inta ay xaqiiqo ahaan la'egtahay baaxadda doorashada qofka ee noloshaan adduunyo <Al-xayaatu Al- Duniyaa>, ama aagagga uu Eebbe (swt) abuuray, oo uu inagu siiyay xorriyadda kama

dambaysta ah si markaa doorashada aadanuhu ay si xor ah ugu dhacdo.

Laakiin maxaan u caasinnaa oo aynu u khilaafnaa sharciga Alle? Oo maxaan u sameynaa wixii uu naga reebay? Maxaanse u diidnaa sameynta wixii uu ina farey oon u fulin la'nahay awaamirtiisa? Ayadoo Allah (Jalla Jallaaluhu) qaybtan/aaggan gaarka ah inagu siiyey xorriyad doorasho. Oo haduusan naga yeeleen kuwo xor u ah inay wax doortaan, ma aanan lahaaneen awood aan wax ku kala xulanno oo suurtagal nooma ay ahaateen inaan waxaan rabno sameyno waxa aanan rabinna iska dhaafno.

Annagu waxaan sameynaa wax khilaafsan oo ka hor imaanaya doonista Alle ee waafaqsan shareecadiisa, waa markaan ka fiirino fikirka ah inuu Eebbe na siiyey xorriyad doorasho. Ha yeeshee, doonista Allaah ee ah in uu inaga dhigo xor si aan wax u dooranno ayaa marka hore timid, taasina waa waxa ina siiyay awood aan wax ku dooran karno.

MICNAHA (Al-Takliif) (The meaning of (Al-Takleef)

Maadaama aan halkan isla soo gaarnay waa inaan ogaanaa micnaha “Takliif” iyo micnaha doorashada bini-aadamka. Sidoo kale waa in aan ogaanaa in doorashada binu-aadamka marka loo fiiriyo sharciga Alle ay tahay oo kaliya maxaa lagu farey iyo maxaa lagaa reebay, aakhirana intaas uun la isweydiin doono.

Laakiin waxaa jiri kara awood ka tan weyn qofka oo carqaladayn karta oo caqabad ku noqon karta doorashada qofka. Waxaa suurtagal ah in la inagu qasbo sameynta wax sidaasna aan xor u noqon wayno doorashada dariiqa saxda ah (Al-Manhaj).

Kiiskan oo kale, waxaan leenahay culayska waajibaadka (Takliif) ayaa lagaa kor yeelayaa waxaad sameysidna lagugula xisaabtami maayo. Tani waa caadilnimada Eebbe, Eebbe agteenna kama xisaabin doono wax markii la inaga hor istaago inaan si xor ah ugu jihatno tamarteena sameynta wanaagga/khayrka ama xumaanta/ sharta hadba midda aan doorano.

Tusaale ahaan, hadduu qof inta ii yimaado i xirxiro oo uu i silsiladayo sidaa darteedna aan tukan kari waayo salaadaha, miyaa la igula xisaabtami doonaa salaadahaas aanan dukan? Mise la ima weydiin doono? Kasoo qaad inuu qof igu amro inaan u sujuudo waxaan Alle ahayn? Ma la igu xisaabinayaa? Dabcan jawaabuhu waa wada *Maya* sababtoo ah Allah (tabaaraka watacaalaa) baa wuxuu yiri:

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيْمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيْمَانِ

(An-Nahl - 106)

Ruuxii Eebbe ka gaaloobay rumayn ka dib (ee mudan halaag) Ruux lagu Qasbay qalbigiisuna ku Xasillanyahay iimaanka mooyee.

Marka marba hadday isqasbid iyo cadaadis meesha soo galaan oo qofka xorriyadda doorasho gebi ahaanba laga qaado isla xisaabtan ayaa meesha ka baxaya oo Allah(SWT) wuxuu na siiyey xorriyad doorasho ee aan ku dabaqi/dhaqan gelin karno shareecadiisa. Xorriyad doorasho ayuu nasiiyey ayadoo shardigunu yahay inaan wax ku doorano doonisteen xorta ah ee wax cadaadis ama carqalad ahna aanay jirin. Maxaa yeelay? Ilaahay (SWT) wuxuu inaga doonayaa inaan Isaga u dhowaanno jacayl dartiis awaamirtiisana qaadano inagoo raalli ka ah. Sidaas ayuu Alle (Jalla Jalaaluhu) inooga doonayaa inaan ku caddeyno jaceylka aan u qabno, weyneynta aan weyneyneyno iyo sarreyntiisa. Sidaa darteed, qof kasta oo dambi gala isagoon u qasdin ama lagu qasbay looma qabanayo oo lagulama xisaabtamayo dembigaas. Waaxaa sidaasi la mid ah isna qof kasta oo la qasbo/cadaadiyo sidaasna Alle ku addeeco, maadaam uusan si xor ah oo ikhtiyaarkiisa ah ku dooranin inuu Alle addeeco lagama abaal marin doono camalka wanaagsan ee uu sameeyay.

Cibaadadu waa in loo sameeyaa si xaqiiqo ahaan loo caddeeyo oo loo muujiyo jacaylka Allah (tabaaraka watacaalaa). Haddii Alle jacayl dhab ah aanu ku jirin qalbiga qofka mu'minka ah iyo sidoo kale uusan si daacad/ khaalis ah u caabbudin Eebbe, ma jiro wax camal ah oo laga aqbalayo. Tusaale ahaan, haddii qof uu bixiyo sadaqo si loo dhaho ninku deeqsi badanaa! Ehelukheyr ahaa oo diin jecelaa! Ama in loogu yeero Xaqsoore, Ilaahey ma daahirin doono qofkaas mana ka abaalmarin doono camalkiisaas

maadama uusan u sameyneynin camalkaas jaceyl uu Alle u qabo dartiis laakiin uu u sameeyey jaceyl uu jecelyahay caannimo iyo amaanta dadka.

Haddii qofu tago tabarruc ay soo qabanqaabisay haweeneyda qof awood leh(xil haaya) kuna tabarruco lacag aad u fara badan si ay dan uu lahaa ugu fusho ama eex loogu sameeyo shaqo, lagama abaalmarin doono, maxaa yeelay? Wuxuu doortay inuu uga faa'iideysto dano adduunyo oo noolashan ah (Al-Xayaatu Al-Duniyaa) , uma uusan sameynin jacayl uu Allah u qabo dartiis.

Si la mid ah qofkii tukada si dadka ay u dhehaan hebel wuu tukadaa oo waa ehelu salaad iyo qof kasta oo taga gudashada waajibaadka Xajka si loogu yeero "Xaji hebel/xaajiyo heblaayo", lagama abaalmarin doono xajkaas maadaama uu u aadey si uu caan u noqodo oo uusan Alle jacayl dhab ahna qalbigiisa ku jirin. Arintaasna suubbaheena nabi Muxumad (C.S.W) wuxuu ka yiri:

Waxaa laga wariyey Amiirkii Mu'miniinta Cumar ibn al-Khadhaab Alla haka Raalli Noqdee inuu yiri: *"Waxaan maqlay Nebiga (Naxariis iyo nabad gelyo korkiisa ha ahaatee) oo leh: Camalku waxaa saldhig u ah niyadda, qof kastaana wuxuu helaa niyaddiisa, marka qofkii u hijrooday llaahay dartii iyo Rasuul kiisa wuxuu helayaa ajar llaahay. Qofkii u hijrooda inuu adduunyo helo ama gabar uu rabo guur keeda, isna waxaa lagu abaal marinayaa niyadiisa oo llaahay ka sugi maayo abaalgud".* [Bukhaari iyo Muslim]

Marka xorriyad kama dambeys ah buu u haystaa qofka adeegsiga maankiisa/maskaxdiisa si uu u jiheeyo tamarta iyo awoodaha Alle siiyey inuu Alle ku addeeco ama kaga caasiyo. Sidoo kale ku qasbidda dadka inay ku kacaan jariimooyinka halista ah sida sinada—waa wax islaamku aanu aqbalayn oo mamnuuceye— waxaana Allah (tabaaraka watacaalaa) ka yidhi arintaas:

وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

(An-Nur-33)

Hana ku Qasbina Gabdhihiinna (aad Ilanataan) sino Hadday Doonaan Dhawrsooni Idinkoo Dooni Sadka Nolosha Adduunyada, Ciddii Qasabta Eebbe Qasabkaas ka Dib waa Dambi Dhaafe Naxariista (waa u dambi dhaafyaa gabdhahan maadama lagu qasbey xumaantan inay sameeyaan oo aysan ayagu dooran).

Marka aayaddan waxay inoo caddeysey in xitaa dambiyada waaweyn sida gaalnimada iyo sinada aan la isu ciqaabi doonin marba haddii sameyntooda la isku qasbo oo xorriyadda doorashadu daaqadda laga saaro(tusaale gabadhu haddii la kufsado dambi malahan ileen waa la qasbee). Dhammaan acmaasha uu qofku sameynayo waa in uu isagu si xor ah u doortaa sameyntooda iyo dhameys tirkooduba. Waxa uu qofku ku kacaayo waxaa shardi ah inuu doonistiisa xorta ah ku doortey isaga oo isticmaalaya cagligiisa/maskaxdiisa si uu u jiheeyo tamarta uu Alle qofka

ku dhex beeray, uguna hoggaamiyo tamartaas meesha iyo sida uu rabo.

Wuxuu u jiheyn karaa oo u hawl gelin karaa dhinaca iyo sameynta wanaagga ama xumaanta(shar ama kheer tuu doono). Taasina waa sababta Allaha caadilka ah uga koryeeley oo uu uga dul qaadey “takliif/waajibaadka” qofka majnuunka ah oonay maskaxdiisu awood u laheyn jiheynta iyo maamulka tamarta Alle siiyey awoodinna inuu si xor ah u kala doorto wanaagga iyo xumaanta. Maxaa yeelay? Qofka majnuunka ahi ma lahan awood uu ku kala sooci karo waxa wax u taraya iyo waxa wax yeelo ku keeni kara oo dhibaato u horseedi kara. Waxaa asna lamid ah cunugga yer ee aanay weli maskaxdiisu awoodin inay ku hagto inuu si sax ah wax u kala xusho oo uu u kala doorto wanaagga iyo xumaanta.

DOONIS IYO QASAB (Willing and Unwilling)

Dadka qaarbaa isa su’aaley sida Al-xaq(Jalla Jalaaluhu) uu u siiyey ibnu-aadamka xorriyad doorasho oo dhammeystiran marka loo yimaado wixii la farey iyo wixii laga reebay“Takliif” oo hadana naga yeelay kuwo mas’uul ka ah oo lagula xisaabtamayo kaliya wixii ay dhab ahaan si **niyad** (ku talogal/ ula kac) ah u sameeyaan laakiin uusan nagula xisaabtami doonin wixii u muuqda amaba ah wax aanu qofku niyad ahaan kasoo go’in oo uusan u qasdin oo uusan dooran sameyntooda (hilmaamey ama lagu qasbey iwm). Tani waxay waafaqsantahay waxuu Alle (tabaaraka watacaalaa) ka yiri maalinka *qiyaame*:

(يَوْمَ تَبْلَى السَّرَائِرُ ﴿١٠﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ)

(At-Tariq – aayadaha: 9^{aad} iyo 10^{aad})

Maalinta la intixaani (dhab ahaanshaha) waxa qarsoon (acmaasha sida, salaadda, soonka IWM). Dadkuna Xoog ma leh (Maalintaas) iyo wax u gargaara midna.

Hadduu arrinku sidaa yahay oo Alle (SWT) uu siiyey binu aadamka xorriyad doorasho oo hadduu rabo ku qaadan karo shareecada Alle “Al_manhaj” ama uu iska diidi karo oo ku gaaloobi karo, maxuu Al-Xaqq (SWT) u leeyahay:

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ
وَالْأَصَالِ ﴿١١﴾

(Ar-Ra'd - 15)

waxaa Ilaahay u Sujuuda «u khuduuca» waxa ku sugan Samooyinka iyo Dhulka Ogolaansho iyo Qasab iyo Hooskooda aroor iyo Galbihiiba.

Aayaddan waxay ka hadlaysaa noolasha aduunyo iyo midda aakhiro labaduba. Wax kasta oo ku sugan samada iyo dhulkuba waxay u rukuucaan oo caabbudaan Allah (SWT). Inay Alle u rukuucaanna waa wax ayagu ay ka raali yihiin/ogolyihiin “Dhoowcan طَوْعًا” oo ay doorteen noolasha aduunkan. Wax kasta oo caalamkan ku dhex jira markii laga reebo jinni iyo insi Alle ayey u rukuucaan oo ay caabudaan ayagoo oggol(طَوْعًا) maaddama ay ayagu doorteen in la

cabburiyo oo wax doorasho ah la siinin “Al-Qahr”. In la *qahro* (la cabburiyo) waa wax ayagu ay doorbideen.

Laakiin jinniga iyo insigu ku kasta oo ka mida inuu Alle u rukuuco oo uu caabbudo waa wax uu ka raali yahay oo uu doorto inta uu ku noolyahay adduunkan. Laakiin marba haddii laga baxo noolashan adduunyo, oo la tago midda aakhiro jinniga iyo insuguba waxay noqonayaan kuwo qahranoo aan waxba doorasho ah lahayn. Haddii uu Al-Xaq (SWT) doono inay u sujuudaan waa ay u sujuudayaan ha doonaan ama yeysan doonin, hal ka mida oo caasiyi karaana ma jiro. Hadduu Alle doonana inuu ka dhigo kuwo aan awoodin inay isaga u sujuudaan waa qasab ma awoodi doonaan inay sameeyaan, waana wax waafaqsan waxa uu Alle yiri:

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ. خَاشِعَةً
أَبْصَارُهُمْ تَرَاهُمْ ذَلَّةً وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ

(Al-Qalam-42&43)

Maalinta dhudhunka la faydi doono Gaaladana loogu yeedhi doono inay sujuudaan ma karayaan Sujuud. Indhaha Gaaladu Maalintaas waa dullaysan tahay waxaana ku muuqda Walbahaar iyo qoomamo, waxayna ahaayeen (Adduunka) kuwa loogu yeeray Sujuud iyagoo nabad qaba (laakiin ma ay sujuudin).

Marka inaad Alle u rukucdo “sujuudo” intaad aduunkan ku nooshahay waa wax aad adigu doorato oo si ku talagal ah u

sameyso laakiin markaad dhimato oo aad aakhiro tagto kuma sameynaysid ikhtiyaarkaaga maxaa yeelay doorashadu waxay la dhamaanaysaa noolasha qofka oo marba hadduu geeriyoodo qofku doorasho ma lahan, dhammaan waxay noqonayaan kuwo ku qasban inay Alle u hogaansamaan.

XULASHADA IYO XANIBAADDA XULASHADA

(Choice and Deprivation of Choice)

Qodob muhiim ah oo ay tahay inaan ogaano oo Allah (SWT) rabo inaan dareenkeenna u soo jeedinno ayaa wuxuu yahay in xorriyaddan doorasho ee Eebbe(tabaaraka watacaalaa) ina siiyey intaynu ku noolnahay aduunkan ay tahay mid awoodda iyo doonista Alle aynu ku helnay oo xagga Alle inooga ahaatey oo Alle hadduu doono inuu naga xannibo xoryaddaas doorasho ee uu na siiyey wuu naga xannibayaa, maxaa yeelay? Marka horeba doonistiisi ayaynu ku helnay. Taasina waa sababta uu Al-Xaq (SWT) uga yiri Abu Lahab, Rasuulu Allah (Sallallaahu calayhi wasallam) adeerkiis ahaana mid ka mida odayaashii hormuudka u ahaa gaalada aadka ula degaalameysey diinta Alle:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۖ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ ۖ وَمَا كَسَبَ ۖ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ
لَهَبٍ
وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۖ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۚ

***{“Waxaa khasaaray Gacmihii Abuulahab, halaagmayna.
Waxna uma tarin Xoolihiisii iyo wuxuu kasbadayna.
Wuxuuna gali Naar Olal leh. Haweenaydiisii Qoryaha
xambaari jirtayna (waxay gali Naar).
Luqunteedana waxaa la yeeli Xadhig Liif ah.”}***

Allah (SWT) wuxuu kaga hadlay Qur’aanka—oo aan weligii la bedelayn waxna laga beddelayn oo uu ku soo dejiyey Rasuulkiisa (Sallallaahu calayhi wasallam) la akhrin doono oo lagu cibaadeysan doono ilaa maalinta *Qiyaame*—in Abuu Lahab uu ku dhiman doono gaalnimo oo uu gali doono jahannamo.

Maxuu kiisku noqon lahaa bey kula tahay hadduu Abuu Lahab inta dadka isugu yeero oo dhex istaago dhihi lahaa “Muxammad wuxuu ku andacoonayaa oo uu sheeganayaa in Qur’aanku yahay waxyi xagga Alle looga soo direy—wuxuuna sheegay inaan gaalnimo ku dhimanayo oo naar gelayo, waxaanse maantey hortiina ka qirayaa inaan Allaha waaxidka ah rumeeyey Muxamadna aan u rumeeyay in uu yahay rasuul Alle, sidaa darteed ogaada in ninkan waxa uu wato aanay ahayn waxyi samaawi ah, jirinna wax Alle u soo dhiibey Muxamad.” Abuu Lahab si munaafaqnimo ah ayuu u dhihi lahaa si uu diinta Alle uga takhaluso oo uu u buriyo.

Laakiin Allah (SWT) ayaa Abu Lahab ka xanibey in ka mida doorashada; Sidaa daraaddeed, kuma ay soo dhicin maanka Abu Lahab, inuu u adeegsado diidmadan loo diiday inuu rasuulka rumeeyo burburinta iyo burinta diinta taas oo uu aad u necbaa ugana hor-imaadsanaa inay sii jirto.

Run ahaantii, in badan oo kamid ahaa odayaashii/ ugaasyadii hor joogiyaasha u ahaa kufaarta sida Abu Sufyaan , Khalid ibnu Waliid, Amar ibnu Caas iyo kuwo kale oo badanba si aad u xoogganbey Islaamka ula dagaalameen laakiin dib ayey ka soo islaameen oo iimaan aad u xooggan bayna rumeeyeen, marka laga reebo Abu Lahab oo diidey inuu iimaanka qaato ilaa uu ka dhintey, oo iimaan la'aanbuu adduunka ka tagey.

Al-Xaq(SWT) wuxuu doonayaa inaynu ogaano xaqiiqdan ah: in isagu(Jalla Jallaaluhu) siiyey binu aadamka doorasho,oo hadduu doono inuu ka qaadana uu ka qaadayo, oo dadkuna aanay lahaanayn awood ay wax ku kala doortaan. Taasina waa waxa Abu Lahab qabsadey, oo Allah(SWT) wuxuu ka xannibey doorashada qeyb ka mid ah wuxuuna gacanta u geliyey fursad weyn oo uu ku burburin karo diinta Alle, laakiin ma uusan sameyn oo weligeed kuma soo dhicin maskaxdiisa inuu ka faa'iidaysto fursaddan maxaa yeelay? qeybtan doorashada ah waa mida Alle ka xannibey oo kala noqdey.

Marka waxaan ogaaney oo caddeymooyin xaqiiq ah u helnay inuu Allah (SWT) siiyey ibnu aadamka xorriyad doorasho oo uu ku kala dooran karo waxa uu samaynayo iyo waxaa uusan sameyneyn oo Alle hadduu doono inuu dadka ka xanibo oo kala laabto qayb ka mida doorashada ama doorashada oo idilba uu ka qaadi karo.

Markanna waxaan isla soo gaarnay meel aynu wada garwaaqsannahay in ficilku uu xagga Alle ka ahaadey oo uu

isagu iska leeyahay, iyo inaysan jirin wax dhacaayo oggalaanshihiisa iyo doonistiisa la'aantood maxaa yeelay? Allah (Jalla Jalaaluhu) oo kaliya ayaa milkiya walxaha(canaasirta) falka suura galiya(sida waqti iyo goob).

Ibnu aadamku kaliya waxuu maammulaa oo uu jiheeyaa tamarta/awoodaha Alle ku dhex beeray oo siiyey wuxuuna tamartaas Alle siiyey u jiheyn karaa qabashada khayrka ama sameeynta sharta hadba tanuu doono.

CUTUBKA SHANAAD

WIXII ALLE DOONAY MOOYE

(ILAA MAA SHAA' ALLAAH) (Except what Allah wills)

Waxaan soo tilmaannay in xorriyadda doorasho ee uu Allah(tabaaraka watacaalaa) siiyey ibnu aadamku ay tahay tan uu u siiyey jihaynta tamarta uu Allah ku dhex abuurey jirka binu-aadamka oo dadku ay tamartaas u jihayn karaan inay Alle caabbudaan ama caasiyaan, waxaana soo sheegnay in Allah(SWT) uu dadku u siiyey xorriyad buuxda jihaynta tamartaas ayna ku jihayn karaan waxa ay doonaan; sidaa darteed, isla xisaabtanka wuxuu noqonayaa mid xaq ah oo caddaalad ah. Qodabkan markaan sidaa niri bay dadka qaari ku dul hakan karaan oo fariinka ku dul qaban karaan aayadda Qur'aanka kariimka ee uu Allah(tabaaraka watacaalaa) leeyahay:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

(Ibrahim-4)

Rasuul kuma dirro waxaan Afka Qoomkiisa ahayn si uu ugu caddeeyo, wuuna baadiyeeyaa Eebbe cidduu doono inta xaqa loo caddeeyey ka dib, wuuna hanuunin cidduu doono, waana adkaade falsan.

Iyo sidoo kale qawlka Eebbe:

يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ اللَّهُ يُضِلُّ كَذَلِكَ

(Al-Mudathir-31)

Saasaa Eebbe u dhumiyaa Ruuxuu Doono, una Hanuuniyaa Ruuxuu Doono.

Aayado badan oo Qur'aanka kariimka ah ayuu cutubkan xusayaa kuwaas oo daliil u ah in Allah baadiyeeyo cidduu doono ciddii uu doonana hanuuniyo. Waa yahaye, hadday xaqiiqdu sidaas tahay oo waxaa qofka baadiyeeya oo waddada saxan ka leexiya ama hanuuninaya oo ku toosiyo wadada saxan ay tahay doonista Alle(Jalla Jalaaluhu), sidee baa uu isla xisaabtanka maalinka Qiyaame ku noqon karaa mid xaq ah oo caddaalad ah? Mase nagu jiraa qof haysta wax uu kaga hortago oo uu kala hor imaan karo doonista Alle(SWT)?

Ugu horayn, waxaan leennahay Allah iska leh awoodda taamka ah ee adduunka maamusha, dhammaan shuruucda(qaanuunka) adduunka isaga(Jalla Jalaaluhu) ayaa unkay. Taasina waa sababta Al-Xaq (SWT) dejiyaha qawaaniinta caalamka uu nabiyadiisa qaarkood u jebiyey qaanuunka koonka. Oo Wuxuu nabi Ibraahiim(CS) uga yeelay dab, kaas oo qaanuunkiisu dhigayey inuu wax gubo, mid qaboow ah oo nabdoon. Wuxuu sidoo kale nabi Muuse(CS) uga dhigey bad oo qaanuunkeedu dhigayey iney wax maasheeyso oo qariqdo, mid ukala dilaacda oo uu si nabad ah ku dhex maro, wuxuuna ka yeelay nabi Ciise(CS) mid awood u leh, idanka Alle, inuu daweeey oo uu indhaha u furo dadka arag la'aanta ku dhashay, dabiibi kara barraska, soo noolayn karana qof dhintey.

Allah(SW) mucjisooyinkan oo dhanbuu siiyey nabiyadiisa si uu u ayido oo uu u xoojiyo farriinta Alle ee ay ku naadinayaan, laakin Allah(Caza Wajalla) kuma uusan xaddidin awooddan lama taabtaanta ah nabiyadiisa oo kaliya, ee waa mid aynu maalin walbo aragno oon daawano. Waxaan aragnaa qof daciifa ah oo ka guuleysanaya mid xoog badan, mid la faquuqo/la liido oo ka badinaya mid la sharfo, ama qofaan awood lahayn oo ka guulaysanaya oo ka badinaya mid awood sarreeya.

AWOODDA LAMA TAABTAANKA AH **(The Absolute Power)**

Qof walba oo inaga mid ah hadduu noolashiisii dib u jalleeco, wuxuu ogaanayaa inay ugu yeraan jirto maalin uu isu sheegay inuu dareemayo weyninka Alle, inuu Alle la jirkii yahay, ama inuu Allah dib dhigayo ciqaabta laakiin aanu weligii dhayalsaneyn. Hadalkan iskama dhehayno inaga oon arag dhacdooyin ay awoodda rabbaaniga ahi gebi ahaanba si cad looga dhex arko. Oo haddii aan sababeyneynana waxaan aragney aanan oranayn ama dareemayn wixii hore wax lamid ah maxaa yeelay? Markaas waxay noqonayaan wax caadi ah oo wixii aanu hore u arki jirnay lamida. Ma dhehayno awood rabbaani baa meesha ku jirtay marka aan aragno qof xoog badan oo ka adkaanaya mid tabar daran, maxaa yeelay? Taasi waa mid la xiriirta qaanuunka la yiraahdo “sabab iyo natiijo”, waana midka aan maalin walba aragno.

Guusha ay daalinmiintu ka guuleystaan dadka ay dulmiyeen ma keenayso inaan niraahno “Allah wuu dib dhigeyaa laakiin weligii ma fududeysanayo” maxaa yeelay? Taa lafteedu qaanuunka “sababta” ayey sidoo kale la xiriirtaa, kaas oo aan maalin walba aragno sida markii ay gumeystiyaasha awoodda lihi qabsadaan oo ka guuleytaan kuwo iska tabar daran oo haddana dullaystaan. Laakiinse ma aragno awoodda rabbaaniga, lama taabtaanta ah ilaa qof dulmi iyo caddaalad daro lagula kaco mooye. Sababta oo ah xisaabta wax walbo oo ay dadku sameeyaan waxaa loo dib dhigey maalinka *Qiyaame*. Waxaase laga soo reebay gaboodfalka dadka loo geysto. Dulmiga/gaboodfalka xisaabtiisu lalama sugo qiyaame. Oo illaahey (Jalla Jallaaluhu) adduunka ayuu kaga aargudayaa kuwa xuquuqda dadka ku tunta si noolasha adduunyo ay u noqoto mid sinnaani ay ku dheehantahay dadkuna ay u ogaadaan in dulmiga la isugu aargudayo aduunkan intaan aakhiro la gaarinba.

Taasina waa sababta uu rasuulku (Salla Allahu Calayhi Wasalam) u leeyahay:

“Iska jira ducada qofka ladulmiyey iyadu(ducadu) waxaa loo xambaaraa oo loo qaadaa xagga daruuraha Ilaahay wuxuu yiri “waxaan ku dhaartay cisadeyda(sharafteyda) iyo weyninkaygee kan la dulmiyoow waankuu hiilin oo waankuu gargaari muddaba haka soo wareegatee”

MICNAHA HANUUNKA (The meaning of Guidance)

Allah caadilka ah (Al-cadl) baa doonay inuu ka yeelo bini aadamku mid leh xorriyad doorasho marka loo yimaado qaadashada dariiqa “Al-Manhaj”. Marka ayada oo ay xorriyadaasi jirto, oo uu qofku xor u yahay inuu qaato manhajka Alle ama uu iska diido, sideebaa hadana loo dhihi karaa isaga (Subxaanahu Watacaalaa) ayaa cidduu doono dariiqa toosan ku hanuuniya oo ku toosiya cidduu doonana baadiyeeya? Ka hor inta aynaan bilaabin ka hadalka qodabkan waa inaan marka hore isla fahannaa micnaha hanuun<Al-Hudaa>. Hanuun waa dad hor kicid ama waddo/meel tusid. Markuu qof ku warsado meel ama jiho khaas/mucayin ah, waxaad u sheegaysaa meeshuu ka bixi lahaa iyo markuu gaaro goobo gaar ah meesha uu u leexanayo bidix ama midig, si uu u gaaro meesha uu rabo sidii adiga oo ku hanuuniyay inuu gaaro goobtaas. Sidoo kale erayga hanuunin waxaa loo adeegsadaa fududeyn jid; Yacnii, marka uu qof ku weydiiyo meesha ay tahay in uu ka baxo si uu u gaaro meel gaar ah oo uu markaa u socoday, aadna u sheegto inay jiraan labo waddo oo meeshaasi geeyn kara; laakiin aad kula teliso inuu ka baxo tan labaad, maaddaama ay tahay mid nabad ah iftiinna leh, tan koowaadse tahay mid tuugo badan oo khatarheeduna ay badanyihiin oo aan la isku aamini karin, marka qofkan kaliya ma aadan tusin oo ku hagaajin wadada balse waxaad ka caawisey ood u fududaysay inuu si nabad ah ku tago meeshuu u socdey.

Nuuca koowaad ee hanuuninta, oo ah dad u hor kicid(hoggaamin) ama jidka toosan tusid waa mid uu Alle(SWT) addoomadiisi oo dhan ku deeqay. Nabiyada iyo rususha ayuu soo direy si ay ugu hoggaamiyaan dadka dariiqa saxda ah ee Alle jideeyey (Al-Manhaj). In risaalada/fariinta rususha wadaan ay gaarto dadkii loo soo direyna waxay la micno tahay in dadkaasi la tuso oo loo hor kaco(lagu hoggaamiyo) jidka Alle ee hanuunka(Al-manhaj) lana tuso waxaa iyo sida lagu helo Alle raali ahaanshihiisa iyo waxaa keeni kara caro Alle. Sidaan ayaa wax loogu kala caddeeyey dadka, hanuunkuna ku gaarey dhamaan uunka (waayo hanuunku waa tusid ama ku hoggaamin jidka saxan) waana la tusay oo loo sheegay. Wixii ka dambeeyey imaanshihii nabigeena Muxamad(Sallallaahu calayhi wasallam) waa nabigii lagu khatimay rasuulada(calayhim Al-salaam), risaaladii loo soo dhiibey ee ahayd diinta islaamka waxaa ummadda nebbi Muxamad la farey inay dadka ku soo hanuuniyaan, yacnii; usoo hogaamiyaanoo usoo hor kacaan oo tusaan dariiqa Islaamka. Taasina waa inay dadka gaarsiiyaan oo kala hadlaan diinta Islaamka tusaanna waxa uu islaamku(diintu) u wado, haddii umadda muslimiintu sidaa sameyn weysana waa lagula xisaabtamayaa waayo? Waa mas'uuliyad saaran.

Aynu tixgelinno kiis nuucan ah oo qof ku nool god aduunka kale ka durugsan kelinimana ay u dheertahay jirinna qof gaarsiiya risaalada Alle oo tusaya tubta toosan. Qofkaas xisaab iyo jirrab marin(ciqaab) midna ma lahan maalinta qiyaame, laakiin illaa iyo hadda gudbinta farriinta Eebbe

kama ay suulin inay tahay mid waajiba ah caddeynta taasna waa reer-galbeedka, kuwaas oo isku dayaya inay helaan dariiq kasta oo u suurta galinaya baabi'inta diinta Islaamka.

Tan macnaheedu waa in reer-galbeedku ay heleen xoogaa aqoon ah oo ku saabsan diinta iyo dariiqa Alle ee ah diinta Islaamka. Laakiin waxaa jira dad og inuu jiro dariiqa Islaamka ahna diinta Alle laakiin iska indhatiro danna ka lahayn inay ogaadaan ama wax ka akhriyaan diintaas. Dadkaasi waa lagula xisaabtami doonaa sababtoo ah dadku waxay caadiyan dabeecad u leeyahiin markay maqlaan wax ay daneeyaan oo xiiseeyaan inay daba galaan oo ay billaabaan warsasho, weydiin iyo wax ka akhrin si ay wax uga ogaadaan.

Tusaale ahaan, haddii qofu doonayo inuu codsado boos shaqo oo gaar ah, aadbuu isu diyaarinayaa isaga oo ku biiraya kulleej si uu u noqdo mid u qalma jagadaas oo wuxuu billaabayaa daraaseynta shaqada iyo akhrinta tixraacyada/buugaagta quseeysa si uu u kobciyo aqoontiisa ku saabsan booskaas/shaqada. Sidoo kale markii qofu doonayo inuu alaab iibsado, wuxuu indha-indhaynayaa oo sahaminyaa dhammaan alaabta tartamayashu(ganacsatadu) ay suuqa keeneen wuxuuna ku sameynayaa isbarbardhig qiime iyo tayo inta uusan mid dooran.

Xitaa xiliyada nasiinada la qaadanayo sida dalxiiska, tusaale ahaan, hadduu qof doonayo inuu u dalxiis tago waddan gaar ah, wuxuu baarayaa oo wax badan ka akhriyeyaa waddanka uu booqan rabo; si uu u ogaado goobaha caanka iyo

taariikhiga ah ee uu booqanayo iyo meesha uu ka degayo ee uu kaga noolaanayo magaalada. Haddii wax noolal maalmeedkeenna ah aan muhiimad intaan la'eg siinnay, miyaanay ahayn inaan qiimo intaa ka badan siino noolasheena qaybta ugu muhiimsan—waa diinta Alle— iyo in aan cibaadada Alle badino oo wanaajino?

Haa, taasi waa ta la rabey inay dhacdo, laakiin qaarkeen ayaa xiiseynaya oo aad u daneynaya noolasha qaybteeda liidata oo haddii ay maqlaan diinta Alle oo dadka ku hoggaamisa waddada saxan, qofkii qaatana dhaxalsiinayso farxad waarta kii diidana geyeysiiso ciqaab adag, ma dhageystaan taasina waa sababta loogula xisaabtamayo.

Marka, hanuunku waa isu horkicid(hoggaamin) ama is tusid jidka Alle si dadku ay u ogaadaan diinta Alle, Allena caabudaan, awaamirtiisana addeecaan oo fuliyaan.

Laakiin waxaa jirta waddo kale oo dadka ku ridda/hagaajisa jidka Eebbe waana kaalmada Alle(SWT), taas oo uu ku kali yeelay oo khaas uga dhigey adoomadiisa iimaanka leh ee rumeeya. Haddii qofku daacad ka yahay iimaankiisa, Eebbe wuu caawin wuxuuna siin hanuun dheeraad ah taasna waxaa u daliil ah, waxuu Allah (SWT) yiri:

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ

(Muhammad - 17)

Kuwa hanuunay (Eebbe) wuxuu u siyaadiyaa hanuun, wuxuuna waafajiyaa (Eebbe) kayaabiddiisa.

Hadaad akhrisana qowlka Eebbe (SWT) ee uu nabigiisa (Sallallaahu calayhi wasallam) ku yiri:

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

(AL-qasas-56)

Adugu ma hanuunisid cidaad jeceshahay laakiin Eebbaa hanuuniya ciduu doono.

Sidoo kalena aan akhrino hadalka Eebbe:

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

(*Ash-Shura* - 52)
Adiguna Nabiyow waxaad ku hanuunin jidka toosan.

Waxa noo muuqata in Al-Xaq (SWT) uu u xaqiijiyey rasuulkiisa (Sallallaahu calayhi wasallam) hanuunin sida oo kalena ka diidey hanuunin. Marka sidee ayuu rasuulku (Sallallaahu calayhi wasallam) ugu hanuunin/toosin karaa dadka dariiqa saxda ah haddana uusan u hanuunin karin dadka uu jecelyahay? Su'aashan haddaad qabto waxaan ku leenahay macnaha Qur'aanka ma aadan fahmin. Hanuuninta AL-Xaq (Jalla Jallaaluhu) u ogalaadey rasuulkiisa (Sallallaahu calayhi wasallam) waa tusid iyo isku hogaamin jidka toosan.

Nebi Muxammad (Sallallaahu calayhi wasallam) wuxuu dadka ku hogaamiyey oo u horkacay waddada iimaanka iyo cibaadada Alle waxa uuna caddeeyey oo uu kala dhigdhigey wax yaabaha carada Alle iyo cigaabba horseedi kara.

Laakiin hanuuninta kale ee Allah ka diidey rasuulkiisa (Sallallaahu calayhi wasallam) waa ku saacidida qof in uu ku hanuuno oo uu qaato jidka Alle. Oo Ilaahey hanuun ayuu u siyaadiyaa qof kasta oo jidka toosan haya wuuna u fududeeyaa inay dariiqa saxda ah kusii socdaan wuxuuna jeclaysiin iimaanka.

Oo Allah (tabaaraka watacaalaa) wuxuu yiri:

وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ
وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ

(Al-Hujurat-7)

wuxuuse Eebbe idinla jeclaaday limaan, una qurxiyay quluubtiinna, wuxuuna idinla nacay gaalnimo, faasiqnimo iyo caasinnimo, kuwaasina waa kuwa hanuunsan.

UJEEDDO GUUD IYO MID GAARA **(Actual Intention and Prescribed Intension)**

Ilaahay (SWT) adduunkiisa ujeeddo guud (caam ah) buu ka lahaa shaki la'aan buuna u fuliyaa u jeedkaas, mana jiro qof carqaladeyn kara; waayo? Ujeedkaasi ma ahan wax nooluhu saamayn ku yeelan karo. Sidoo kale isagu (SWT) ujeeddo cayiman/gaar ah ayuu ka lahaa abuurista adduunka, waana mida uu ka lahaa diinta uu dadka usoo dejiyey. Ujeedkan cayiman Al-Xaq (SWT) wuxuu ku siiyey dadka xornimo buuxda oo ay ku noqon karaan caabud iyo caasi midkay doortaan.

Wuxuu xorriyad u siiyey inay Alle addeecaan ama ay diidaan oo caasiyaan. Ujeedkan xaddidan ee ah waxa uu qofku sameynayo iyo waxaa uusan sameynayn waa wax adoommada Alle ay gacanta ku hayaan oo mas'uul ka yihiin. Laakiin qofna weligii ma carqaladeyn karo ujeedka guud iyo waxa uu Alle ku samaynayo caalamkiisa. Bal akhriso qawlka Eebbe(jalla jalaaluhu) ee ah:

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ

(Ha-Mim - 17)

Reer thamuud waxaan tusinay xaq, waxayna hanuunkii ka jeeclaadeen(doorbideen) indho la'aan (baadi).

Ilaahay (swt) reer Thamud wuxuu tusay jidka toosan ee hanuunkiisa wuuna u caddeeyay, laakiin waxay doorbideen inay caasiyaan ooy diidaan raacitaanka jidka Eebbe jideeyey.

Qof kastana wuu sameyn karaa sida reer Thamuud ay sameeyeen, idinka Eebbe ee ah in uu insaanku ku abuuray xornimo kana dhigey mid xor u ah inuu aqbalo, dabaqo oo qaato sharciga Alle ama uu diido qaadana jidka qaldan dambigana badan. Waa naxariis Ilaahay(SWT) inoogu naxariistay in uu noo caddeeyey cawaaqibka ka dhalanaya qaadashada dariiqa toosan/hanuunka iyo cawaaqibka ka dhalan kara dariiqa qaldanba. Waa naxariistiisa (Jalla Jalaaluhu) inuu yeelay furaha Jannada iyo furaha naartuba gacmahayaga. Waa qof walba iyo doorashadiisa inuu raaco dariiqa jannada isagoo rumeynaya Allah(SWT) ama uu qaado jidka naarta isaga oo Alle ku caasiyeya. Adiga iyo doorashadaada.

Eebbe (tabaaraka watacaalaa) wuxuu noo caddeeyey wuxuu ku falayo kuwa qaata oo raaca jidka iimaanka iyo kuwa doorta jidka dembiyada iyo gaalnimada. Qof kasta oo qaatay Jidka Iimaanka helayna wixii uu Eebbe ugu yaboohay jidka, wuxuu ku helay doonista Eebbe. Qof kasta oo doortana jidka dambiyada iyo gaalnamada ka helana wixii Alle ugu yaboohay dariiqaas waxaa isna sidoo kale ku fushey doonista Eebbe(Tabaarka watacaalaa). Kan iimaanka lihi kama uuna bixin doonista Alle, si lamid ah kan xumaanta sameeyana kama baxayo doonista Alle. La xisaabtanka labadubana waa xaq oo waa cadaalad maxaa yeelay? Dadku waxa ay xor u yihiin xulashada jidka ay dooranayaan inay qaadaan, haddii uu noqon lahaa jidka iimaanka ama midka xumaanta waana ka gedaal markii uu Allah (jalla jalaaluhu) u kala caddeeyey cawaaqibka labadan dariiqba.

CIQAAB KA HOR WAA INUU JIRAA QORAAL (NO Punishment except with a Text)

Ilaahay (swt) dad uma ciqaabo dembi ka dib markuu reebay mooyee. Waa halkaan, meesha ay bulshooyinku kala yimaadeen fikir qaanuuneedka ah in aanay ciqaab dambiyeed jirin qoraal la'aan. Qoraalku waa inuu soo hor maraa ka hor intaan ficilka loo arkin fal dambi. Taasi waa sababta loo soo dejiyey aayaadka kariimka ee tusaya wuxuu Alle reebay, qof kasta oo ku kaca falkaas sharci darrada ahna loo tixgelin doono dambiile loona ciqaabay fal dambiyeedka uu geestay. Eebbe (swt) wuu noo caddeeyay waxay la kulmi doonaan kuwa qaata dariiqa Iimaanka. Isaga (Jalla Jallaloh) wuxuu dhahay:

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ

(Muhammad - 17)

Kuwa hanuunay (Eebbe) wuxuu u siyaadiyaa hanuun, wuxuuna waafajiyaa (Eebbe) kayaabiddiisa.

wuxuu yiri Alle(jalla jalaaluhu):

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ ۚ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ

(Al-Hujurat - 7)

Ogaadana in rasuulkii Eebbe idin dhexjoogo, hadduu idinku addeeco waxyaala hadanna aad dhibboonaysaan, wuxuuse Eebbe idinla jeclaaday

***limaan, una qurxiyay quluubtiinna, wuxuuna idinla
nacay gaalnimo, faasiqnimo iyo caasinnimo,
kuwaasina waa kuwa hanuunsan.***

Oo Isagu (SWT) wuxuu yiri:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا
مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

(Al-An'am - 160)

***Ciddii la Timaadda Wanaag wuxuu mudan Toban
la mid ah, Ciddii la Timaadda Xumaanna waxaa
laga abaal mariyaa mid la mid ah lamana Dulmiyo.***

Qawlka Eebbe(jalla jallaaluhu)

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أُنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ
فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ ۗ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

(Al-Baqara - 261)

***kuwa ku bixiya Xoolahooda Jidka Eebbe waxay la
midyihiin Xabbad (Masago ah) oo bixisay Todobo
Sabuul, Sabuul kastana bixiyey Boqol xabbo. Eebbe
waa u Laab laabaa (Ajirka) Cidduu doono Eebana
waa Deeq badane og.***

Iyo qaar kaloo badan oo aaydaha kariimka ah oo muujinaya wanaagga sugaya qofka qaata Jidka iimaanka. Intaa waxaa sii dheer, in Al-Xaq (SWT) uu caddeeyay sida uu u caawinayo qofka mu'minka ah iyo sida uu u abaalmarin doono oo jidkiisana ugu fududayn doono. Dhammaan

waxaas aan sheegayno waa nolosha adduunka ee kagama hadlayno aakhiro halkaan, waa mawduuc kale, waxaana jira kutubo kale oo ku saabsan mawduucaas. Allah (SWT) wuxuu xadiisu Al-qudusi ku leeyahay:

:(“Waxaan ahay meeshuu addoonkeyga iga maleesto, la jirkiisi ayaan ahay marka uu i xuso/soo xusuusto, haddii uu isaga oo keligiisa ah i xuso ana keligeybaan xusi, haddii uu igu dhex xuso koox/jameeco, waxaan anna ku dhex xusaa jameeco ka kheer badan tii uu igu dhex xusay. Haddii uu ii soo dhowaado taako dhererkeeda, waxaan u soo dhowaadaa dhudhun (laba jeer in kabadan) oo haddii uu ii soo dhowaado dhudhunna, waxaan u dhowaan Baac (4 jeer in ka badan) Hadduu ii yimaado isaga oo soconaya, waxaan ugu imaan si degdeg/xawaare ah”)

Dhammaan nimcooyinkaas Alle ee fududeeynaya dariiqa iimaanka ayaa Allah (Jallaa Jalaaluhu) xusay oo caddeeyay go'aamiyeyna jidkaas, waayo? Haddii aan qaadanno dariiqa Iimaanka dhammaan nimcooyinkaas ayaa ina sugaya. Aad bay muhiim u tahay in aan qaadno tallaabada ugu horeysa talaabadaas dabadeed oon helayno kaalmada iyo gargaarka Alle (SWT). Haddii aan qaadno tallaabada koowaad ee rumeeynta oo aan ku soconno jidka iimaanka waxaan ku heli doonnaa dhammaan nimcooyinkaas insha Allah. Oo haddaan qaadno jidka gaalnimada oo aan ka fogaano caqiiddada iyo iimaanka, Eebbe wuu reebaye, markaa maxaa innagu dhacaayo?

Allah (tabaaraka watacaalaa) wuxuu yiri:

وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِّنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا

(An-Nisaa - 119)

Ruuxii ka yeesha shaydaan Wali Eebbe ka sokow dhab ahaan buu u Khasaaray Khasaare Cad.

Rabbi (jalla jallaaluhu) wuxuu dhahay:

وَإِثْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأُ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ

(Al-A'raf - 175)

Ku Akhri korkooda kii warkiisii aan Siinay Aayaadkanaga oo ka Siibtay Shaydaanna uu Raacay (Isaga) Noqdayna kuwa Baadida ah.

Qawlk Eebbe (caza wajalah):

وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ

(AL-Sukhruf - 36)

Ruuxii ka jeedsada «ka aragbeela» xuska Eebaha Raxmaan ah (Quraanka) waxaannu la xiriirinaa shaydaan oo saaxiib u noqon.

Alle (subxaanahu watacaala) wuxuu leeyahay:

إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

(Al-Acraaf - 27)

***Waxaana uga Yeelay Shaydaanka Sokeeya kuwaan
Rumeynin Xaqa.***

Iyo sidoo kale hadalka Alle (tabaaraka watacaalaa)

هَلْ أَتَبُّكُمْ عَلَىٰ مَنْ نَزَّلُ الشَّيَاطِينَ نَزَّلُوا عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ

(Ash-Shu'araa-221&22)

***Ma idiinka Warramaa Ruuxay ku soo Degi
Shayaaddiintu. Waxay ku soo Degi Beenaale Dambi
Badan oo Dhan.***

Aayado badan oo Qur'anka kariimka ah ayaana caddeynaya in Allah (SWT) ka tageyo gaalada oo uu uga tagayo shayaaddiin kuwaas oo beenta u qurxiya una jiida jidka xumaanta iyo dambiga si ay u noqdaan kuwo dambi badan oo caasinimo badan. Taas oo ay ku muteysanayaan ciqaab, Ilaahayna qalbigooda waxa uu ka dhigayaa mid xiran sidaa darteed gaalnimo kama baxayaan oo waxayba ka mid noqon karaan shayaaddiin dad ah(shayaaddiinu al-insi), Alle ayaan ka magan galnaye, shayddaanimo iyo dhammaan waxyaabaha kale ee Allah (SWT) u diyaariyay Gaalada dhunsan.

Haddaad rumeysa Alle waxaad galeysaa doonista Eebbe ee kuwa iimaanka qaatay, Eebbena wuxuu ku siin dhammaan waxa loo yaboohay Mu'miniinta. Haddaad mida gaalnimada gashana, markaa waxaad la mid noqon doontaa shaydaannada. Si kastaba ha noqotee, labada jeerba kama baxsanid doonista Eebbe, macanaha kama madax-banaanid

oo ma dhaafi kartid waxa uu Eebbe doonay oo ah jidka iimaanka iyo jidka gaalnimada inaad mid uun doorato.

QOFKA EEBBE AANU HANUUNINAYN(Whom Allah does not Guide)

Markaa Al-Xaq (SWT) wuxuu noo caddeeyey kuwa uusan u qirayn hanuunkiisa ee aan ka mid noqon doonin kuwa doonista Eebbe ee iimanka galaya. Allah (Jalla Jalaaluhu) wuxuu dhahay:

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

(Al-Baqara-258)

Eebana ma hanunniyo Qoom daalimiin ah.

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

(Al-Baqara-264)

Eebana ma hanuuniyo Qoom gaalo ah.

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

(At-Tauba-24)

Eebana ma hanuuniyo qoomka faasiqiinta ah.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

(Az-Zumar-3)

Eebana ma hanuuniyo Been badane gaalnimo badan.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

(Al-Mu'min-28)

Eebana ma hanuuniyo danbi badane been badan.

Eebbe (swt) wuxuu ina tusay cidda loo diiday hanuunkiisa. Maxaa yeelay? Haddii aad gaal tahay (Kafir) ama khalad fale (daalim) ama mid Eebbe caasiyey (Fasiq) ama beenaale ama ku xadgudbay naftaada (Musrif), Eebbe (tabaaraka watacaalaa) kuma hanuunin doono, ilaa aad waxaas faraha kala baxdo. Hanuunka aan halkan kaga hadlayno waa midkii ahaa ku saacidida qof qaadashada dariiqa Iimaanka iyo ku kaalmaynta kobcinta Iimaanka(waa nooca labaad ee hanuuninta aan hore u soo aragnay).

Al-Xaq (Jalla Jallaaluhu) ayaa noo caddeeyay taas si aan faraha ugala baxno oo aan u joojino sameynta waxyaalahaas(dulmiga, fisqiga, xad gudubka iyo dhammaan jariimooyinka waaweyn) si aan ugu dambeyn usoo galno doonista Alle ee hanuuninta, Eebbena inoo hanuuninyo.

Labada xaaladoodba, waxaad ku jirtaa doonista Eebbe oo ma dhaafi kartid. Haddii aad dooratid inaad ka fogaatid gaalnimada, sameynta waxa xun iyo ku caasiyoobid Eebbe, waxaad gali doontaa doonista Eebbe ee hanuunka. Haddaad jidka gaalnimada qaadatana oo ah xumaan falid iyo ku caasiyoobida Allahii ku abuuray waxaad gali doontaa doonista Eebbe ee ah in uusan ku hanuuninin. Marka labada xaaladoodba, ma jirto mar aad banaanka ka noqonayso doonista Eebbe mana jiro wax shakhsi ahaan kugu dhacaya oo dhaafsan doonista Alle, si kasta oo aad wax u kala

doorato iyo wax kasta oo aad doorataba ma jirto hab aad u dooran karto wax aan Alle doonin.

Tani waa xaqiiqda kaliya waana inaad ogaataa si aadan ugu maleynin in hadaad rumeeyso ama aad gaalowdo aad ka baxeyso doonista Rabbigaaga oo rumeyn ama gaaloobid kaa saarayso ama ku soo gelinayso doonista Alle. Waxa dhacay oo dhami waa inaad ogalaatey ama aad diidey ujeedadii gaarka ahayd ee Eebbe kuu abuurey kuna faray(cibaadada) ee kama aadan bixin doonista Alle kamana bixi doonintid weligaa. Halkan marka aynu maraynno waxaan isla garwaaqsanahay in wax kasta oo dhacaaya ay ka ahaadeen xagga Eebbe (SWT) iyo in xaqiiqo ahaan Allah (Jalla Jallaaluhu) uu u yeelay dadka oo dhammi, mu'min iyo kaafirba, hoggaan ku hanuuniya(haga oo tuso kuna hogaamiya) jidkiisa. Iyo in sidoo kale uu yeelay hanuun saacidid ah(caawin/kaalmayn qof inuu Alle rumeeyo, taasina Alle unbaa iska leh) hanuunkanna waa mid ay la keli yihiin mu'miniinta dhabta ah kuwaas oo Alle u siyaadiyo iimaankooda.

Eebbena wuxuu ina tusay waxa uu raalli uga yahay(uu ku abaal marinayo) kuwa rumeeyey isaga, iyo waxa uu ku abaal marin doono kuwaan rumeynin isaga, wal-ciyaadu billaahi, oo wuxuu inoo caddeeyey sida uu ugu kordhiyo iimaan iyo hanuun kuwa isaga rumeeya iyo sida uu gaalada garabkooda uga baxo una daayo oo uu uga tagayo shayaaddiin u qurxiya xumaanta iyo macaasida kuna qanciya inuu Alle caasiyaan; sidaasna Alle(SWT) ku qufulayo qalbiyadooda si ay

gaalnimada ugu sii baaqi ahaato qalbiyadooda oonay uga bixin. Haddaad doorato inaad Alle rumeeyso ama aad doorato inaad ku gaalowdo, wixii Alle raali kaaga yahay baad la kulmi doontaa, hadday noqon lahayd in hanuun lagu siyaadiyo ama aad shayddaan raacdo(middii aad jidkeeda doorato). Hase ahaatee labada jeerba kama baxsanid oo waad ku jirtaa doonista rabbaaniga ah waadna u hogaansantahay, haddaad aqbasho u jeedadii gaarka ahayd ee uu Ilaahay aduunka ka lahaa(cibaado) waxaad ku jirtaa doonista hadaad ku gacan sayrto oo aad diido u jeedka gaarka ah ee Illaahay caalamka u abuureyna (waa cibaadadee) weli waad ku jirtaa

CUTUBKA LIXAAD

ALLAAH WAA WAX WALBO OGE

(Allah Encompass All Things)

Waxaan kasoo hadalnay mu'miniinta iyo gaalada iyo sida labadooduba aanay uga baxsanayn doonista Alle, laakiin kaliya ay aqbalayaan ama diidayaana u jeedkii gaarka ahaa ee Alle caalamka ka lahaa (cibaadada Alle). Laakiin muranka kuwa aan iimaanka lahayn ayaa nooga tegaya dhawr qodab oo u baahan in wax laga yiraahdo. Dadku waa muran iyo dood badanyahay wuxuuna isku dayeyaa inuu helo siyaabo uu uga baxsan karo ciqaabta Alle; sidaa darteed, wuxuu ku andacoonayaa in ciqaabtu ay tahay doonis Alle ee uusan qofku wax doorasho ahba ku lahayn.

Waxaan leennahay haa, ciqaabtu waa doonis Alle (SWT), laakiin adiga ayaa dooranaya wadiiqa doonista Eebbe ee ah inaad hesho naxariistiisa iyo raali ahaanshihiisa ama jidka kuu horseeda caradiisa iyo ciqaabtiisa. Furuhu wuxuu ku jiraa gacmahaaga, waayo markaad rumeysa Allah, iimaankaagi buu kuu kordhin. Markaad cibaado u soo toosto saqda dhaxe ee habeenka Eebbe meqaam sare ayuu ku geeynayaa oo derajo ayuu kuu kordhinayaa, hadaad Qur'aankiisa akhrisana abaal marinbuu ku siinayaa. Markaad camal wanaagsan fashana Eebbe wuxuu sare u qaadaa oo koryeela meqaamkaaga. Haddaad waxaan oo dhan ka jeesatona Alle wuxuu kaa fogaynayaa daacada shaydaanbuuna kaaga tegi.

Halkanna waxaan ugu nimid oon dul taagannahay aayadda sharafta leh ee dad badani ku murmaan ee uu Al-Xaq (Jalla Jallaaluhu) ku leeyahay:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا
وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ
بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

(Al-A'raf-179)

Waxaan u Abuuray Jahannamo wax badan oo Jinni iyo Insiba leh, waxayna Leeyihiin Quluub ayna wax ku Kasayn, waxayna Leeyihiin Indho ayna wax ku Arkayn, waxayna Leeyihiin Dhago ayna wax ku Maqlayn, Kuwaasina waa Xoolo oo kale, waana ka sii Dhunsanyihiin, kuwaasina waa uun kuwa Halmaansan.

Kuwa doonaya inay si qaldan wax uga murmaan waxa ay oran lahaayeen maadaama AL-Xaq(SW) uu u abuuray dadkaas jahaannamo kana dhigey kuwo leh qalbi aan wax fahmayn iyo indho aan wax arkeyn iyo dhego aan waxba maqlayn, hadaba muxuu yahay dambiga ay ku mutaysteen in la ciqaabo oo naar la geliyo?

Waxaynu u leennahay dadkaas: ma aydan fahmin macnaha aayadda sharafta leh. Eebbe wuxuu u abuuray dadkaas qalbi wax fahma, laakiin iyagu ma doonayaan inay adeegsadaan oo wax ku fahmaan, wuxuuna siiyey indho ay wax ku arki karaan laakiin ma rabaan inay wax(xaqa) ku arkaan

wuxuuna u abuuray dhego wax maqla laakiin iyagu ma doonayaan in ay xaq ku dhageystaan.

Waayo? Haddaan qalbigoodu tusaale ahaan usoo qaadano oo qalbigu waa meesha iimaanku dego ka dib markii si buuxda maskaxdu uga dooddo oo gorfayso oo aad u falanqayso, waxaan ogaanaynaa inay diidaan fikirka maangalka ah. Waxay dhaheen sida Qur'aanku xusay:

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا
مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بَعْدَابٍ أَلَيْمٍ

(Al-Anfal - 32)

Xusuuso markay Dheheen Eebbow hadduu kanu Xaq Agtaada ah yahay Nagaga soo daadi Dhagaxyo (Naara) Samada, ama noo keen Cadaab daran.

Miyey erayadani noqon karaan wax ay ku hadlaan dad leh qalbi wax fahma? Caqligoodu miyaanu u hor seedi lahayn inay yiraahdaan: haddii kanu yahay xaq haga Eebbe ka yimid Ilaahay ha inagu hanuuniyo; hase yeeshee, markaas waxa ay doorbideen dariiq qaldan, waxayna rumeynta ilaaha xaq ah ka jeclaysteen oo ka doorbideen ciqaab iyo cadaab; si kastaba ha ahaatee, aan yara adkayno oo taageerno; marka laga hadlayo noloshooda adduun iyo ganacsigooda waxay qaataan go'aamada saxda ah si ay hantidooda u kobciyaan. Waxay u diyaar garoobaan shixnadaha oo si fiican bay iskagala heshiiyaan oo ugala gorgortamaan lacagta, kuwa iyaguna yiri ereyada noocaas ahi waxay ka soo jeedaan

laandheerta Quraysh (Kooxda ugu badan Makah) iyo kuwa ugu taajirsan Carabta. Laakiin markay tahay xagga diinta iyo waxa xaq ah, waxay ka fogaadaan fahanka saxda ah iyo caqliga saliimka ah waxayna billaabaan inay u hadlaan sidii iyagoo aan lahayn quluub ay wax ku gartaan ama wax ku fahmaan.

Eebbe (swt) uma abuurin qalbi aan wax fahmin, wuxuu ku abuuray qalbi caadi ah iyagaase diidey inay adeegsadaan. Waxaa taas ka sii daran inay dayacanyihiin ogyihiinna in farriinta nebi Muxammad (Sallallaahu calayhi wasallam) tahay “Xaq” laakiin waxay waydiisanayaan ciqaab halkii ay ka rumeyn lahaayeen.

INDHUHU WAY ARKAAN.....LAAKIIN..... **(The Eyes See ... But...)**

Hadana aan kahadalno indhahooda, tusaale ahaan, waxaa cad inuu Allah (swt) u abuurey indho ay wax ku arki karaan laakiin ma adeegsadaan oo kama shaqaysiiyaan. Nebi Muusena (CS) wuxuu ula yimid qoomkii Fircoon calaamooyin badan oo ay indhahooda ku arkeen oo Allah(SWT) wuxuu leeyahay:

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ آيَاتٍ
مُّفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ

(Al-A'raf-133)

***Waxaan ku Dirray Daad, Ayax, injir iyo: Rah iyo
Dhiig aayaad Cad iyagoo ah, wayna iskiibriyeen
waxayna ahaayeen Qoom Dambiilayaal ah.***

Dhammaan astaamahaas uu Al-Xaq (SWT) u diray qoomkii Fircoon waxay ahaayeen astaamo ay indhuhu arki karayeen iyada oo aan wax dadaal ah la samaynin. Geerida jumladeed ee qariqday dhulka waxay ahayd mid qof kasta oo ayaga ka mid ah uu u jeeday. Ayaxa oo cunaya dalaggii way wada fiirinayeen, iyo sidoo kale injir iyo rahyadii ay cuntadooda ku dhex arkeen. Iyo biyaha isku rogaya dhiig markasta oo ay iskudayaan inay cabbaan. Miyaanay wada ahayn calaamadahan dhammaantood kuwo u muuqday oo ay wada arkayeen? Haa, laakiin inkasta oo ay arkayeen ma aysan rumeysanin sidii iyada oo aanay indhahooduba ku arkin oo kale. Sababta oo ah ujeeddada aragga ayaa waxay tahay inaad wax ogaato. Hubi inaad u aragto si sax ah oo rumeeyso waxaad aragtay.

Dadkaasi wax waa ay arkeen mase rumaynin sidaasna waxay kula mid noqodeen dad aan waxbo arki karin. Markay gaaladu waydiiyeen rasuulkii Eebbe (Naxariis iyo nabad gelyo korkiisa ha ahaatee) inuu dayaxu u kala dilaaciyo si ay ugu noqoto astaan uga timid Ilaahiisa oo caddeeynaysa inuu isagu (Sallallaahu calayhi wasallam) yahay rasuul, dayaxu wuu kala dillaacay. Gaaladuse miyey rumeeyeen waxay arkeen? Maya oo waxay yiraahdeen: “Muxammad wuu na indhasaabey oo wuu na sixray”, sidaa darteed, waxa ay la mid yihiin kuwa aan wax arki karin maxaa yeelay way daawadeen oo haddana diideen inay rumaystaan waxay arkeen. Oo dhegahooda ayna xaq ku dhageysininna, sow kufaartii Quraysh may dhihin sida Qur’aanku xusay:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَبُونَ

(Ha-Mim - 26)

Waxay dhaheen kuwii Gaaloobay ha Dhageysanina Quraanka kuna qayliya (marka la akhrin) waxaad u dhawdihiin inaad adkaataane.

Waa sidii iyada ooy aaladaha maqalku shaqeynayaan oo ay wax maqli karaan, laakiin ay iyagu iska joojiyeen oo aysan u isticmaalin inay ku dhagaystaan ereyada Eebbe, oo waxayba dadka kale ka codsadeen oo fareen inaysan dhageysanin waa halkii laga rabay inay iyagu laftoodu dhageystaan oo fahmaan qawlka Eebbe.

Sow maysan ku tilmaami jirin Rasuulkii Alle (Naxariis iyo nabad gelyo korkiisa ha ahaatee) inuu ahaa gabayaa, kaahin(faallallow) iyo majnuun? Waxaa ay dhaheen caqliga saliidka ah haddii loo celiyo ma yihiin wax ay haboontahay in loogu yeero Rasuulka Alle (Sallallaahu calayhi wasallam) ayadoo loo eegayo waxa uu ku hadalayay iyo ficiladiisa?

Rasuulka (Sallallaahu calayhi wasallam)miyaa laga haayaa hal sadar oo gabay ah kahor inta aan loo dhiibin mas'uulna ka noqon gaadhsiinta *fariinta* si ay uugu yeeraan gabayaa? Isaga (Sallallaahu calayhi wasallam) ma sameeyey fal mucjiso ah oo caadinimada ka baxsan ka hor inta aan loo soo dhiibin risaalada si ay ugu magacaabaan kaahin. Miyay maqleen wax ka yimid Rasuulkii Eebbe oo aan ka ahayn erreyada ugu wanaagsan iyo camalka ugu wanaagsan? Waxay ugu yeeri jireen “Daacad” iyo “Ammiin”.

Waxayna dhammaantood ka marag kaceen inuu isagu (Sallallaahu calayhi wasallam) leeyahay dabeecadda iyo dhaqanka ugu fiican, markii uu farriinta la yimidna waxay yiraahdeen waa qof waalan.

Ma loo adeegsan karaa oo malagu dabbaqi karaa kelmadahan ay ka yiraahdeen Rasuulka (Naxariis iyo nabad gelyo korkiisa ha ahaatee) ayadoo loo eegayo wixii ay ka arkeen, maqleen, sababeeyeen ama ka fahameen ninkii ugu sharafta badnaa, Muxammad (Sallallaahu calayhi wasallam)?

Dabcan maya, laakiin caqligoodu si caadi ah ayuu u shaqeynaayey ka hor inta aanu Muxammad (Sallallaahu calayhi wasallam) billaabin gaadhsiinta farriinta Eebbe taasina waa sababta ay ugu wici jireen Ammiin waxayna ku qeexi jireen inuu yahay ninka ugu dabeecadda iyo dhaqanka wanaagsan aan waligiis been sheegin ama khiyaamayn ammaanadooda.

Laakiin markii uu Rasuulku (Sallallaahu calayhi wasallam) mas'uul ka noqday gaarsiinta farriinta waxay tirtireen oo xireen maskaxdooda, indhahooda iyo dhagahooda waxayna billaabeen inay ka hadlaan rabitaankooda aan micnaha lahayn(dhalanteed) sidii inaysan waxba fahmin, arkin ama maqlin.

MAANGAL MA AHAN (Rejected Logic)

In la yiraahdo Al-Xaq (SWT) kuma abuurin qalbiyo wax fahma ama indho wax arka ma ahan wax sax ah, laakiin iyagaanan rabin inay dareemayaashaas adeegsadaan sababtoo ah ma doonayaan in ay rumeeyaan; sidaa darteed, ma aysan isticmaalin oo haday si sax ah u adeegsan lahaayeen wayba rumeyn lahaayeen.

Laakiin Al-Xaq(SWT) wuxuu leeyahay “ Waanu samaynay” taasina waa abuuris, waayo? Tan iyo markii la abuuray uunka Al-Xaq (SWT) wuxuu gooyay oo uu xukmiyey in dadkaasi ay ku sugan yihiin cadaabta in kasta oo aysan wakhtigaas waxba sameynin.

Taa waxaan u naqaannaa aqoonta Eebbe ee koobtay waxwalbo, waayo? Cilmiiga Alle xuduud malahan wuuna ogaa daqiiqada uu abuureyba inay noqon doonaan reer-naareed. Sideese dadka qaari u oran karaan tani waa wax qariib ah oo yaableh iyadoo la qirsanyahay in aqoonta Alle koobtay wax kasta oo noolashan aduunyo iyo mida aakhiraba ah. Nebi Nuux(CS) sow ma dhihin sida Qur’aanka lagu sheegay:

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ ذَيَّارًا إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ
يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

{Nuux wuxuu yidhi Eebbow ha kaga tagin Dhulka korkiisa Gaalada Ruuxna. Maxaa yeelay Hadaad kaga tagto waxay Dhumina Addomahaaga, mana dhalayaan waxaan gaal xun ahayn.} (Nuh-26&27)

Ayaa u sheegay Nuux (CS) in dadkaasu ay yihiin gaalo islammarkaan dhali doonaan jiil shar badan oon Alle caabudeyn ku shukrineyna? Xigmada wuxuu ka qaatey calaamadihii uu hore u arkay oo goob joog u ahaa inta uu ku guda jirey faafinta fariinta Alle ee uu gaarsiinaayey qoomkiisa oo uu la noolaa kun sano oo dhiman konton (950 sanadood). Shaydaankana (Ibliis) sow sidan uma hadlin sida ku xusan Qur'aanka:

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغَوِّيَهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

(Sad-82&83)

Wuxuuna yidhi waxaan ku dhaartey sharaftaadee waan baadiyeyn dhamaantood.

marka laga reebo addomadaada suuban.

Yaa u sheegay Shayddaan (Ibliis) inuu leexinayo addoon kasta oo aan daacad u ahayn Eebbe (SWT)? Al-Xaq (Jalla Jalaaluhu) ayaa noo caddeeyey oo yiri:

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ

Dhab ahaan waxaa ku rumoobey gaalada korkooda Ibliis Malihiisii, wayna raaceen wax yar oo ka mid ah oo mu'min ah mooyee. (Saba-20)

Markaa Shaydaan ayaa sidaas yiri isaga oo qiyaasaya maxaa yeelay?

Wuxuu dareemay aqbalaadda Aadam iyo Xaawo ee weecinta uu weeciyey ay aqbaleen wuuna ka qiyaas qaatey.

CILMIGA ALLE EE WAX WALIBA JAMCIYAY **(Allah's Encompassing Knowledge)**

Haddii aan eegno bani'aadamka caadiga ah; tusaale ahaan haddaad aragto cunuggaaga in uusan wax barashada ku dedaalayn oo ahmiyadba siinayn oo ka taxaddarayn aadista fasalka iyo casharraduba, waxaad u sheegi kartaa inuu ku fashilmi doono oo ku dhacayo imtixaanka. Xaqiiqo ahaanna sidaad sheegtey bay noqon. Laakiinse sug, miyaad ogtahay adigu waxaa soo socdo ee mustaqbalka ah oo aan weli la gaarin oo la garanayn? Mise xaqiiqooyin kuu muuqday oo kugu xeernaa baad ku sababeysey gunaanadkaas?

Si sidaas lamid ah, macalin wax baraya fasal ka kooban labaatan arday oo dhahaya toban ka mid ah labaatankan uunbaa imtixaanka ku barmoosaysa. Macalinku mustaqbalka miyuu saadaaliyey? Ama wuxuu ku xukmiyey qiimayn uu ku sameeyey shaqadooda iyo dedaalkooda wax barasho sida layliyada, IWM.

Hadduu bani-aadamka oo ah abuur Alle oo aqoon yar, tabar daran oo daciif ah uu sidan yahay, ma u malaynaysaa inay ku adag tahay Allah (SWT) oo ah abuuraha(khaaliq) wax kastana og(Al-Caliim) inuu ogaado xaqiiqada ah in qaar ka mid ah abuurkiisa ay yihiin reero-Jahannamo. Haddii abuurka Alle qiyaasi karo qaar ka mid ah saadaasha una soo baxayso oo run noqonayso saadaashooda, aqoonta Eebbe (SW) miyayna gaarayn gunaanad qeexan? Dabcan waa sidaas oo Eebbe (swt) wuu ogyahay wuuna sameyn.

Warkanna waxaa lagu xaqiijiyay qawlka Eebbe (Jalla Jalaaluhu) ee uu yiri:

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ۝

(Al-Mulk - 14)

“Ma waxaan wax ogeyn Eebaha wax walba abuuray ee wax walba daalacan.”

Aqoonta Eebbe way sarreysaa, way sarreeysa oo ka sarraysaa aqoon idil oo la kasban karo oo lalamaba barbardhigi wax kale. Taasina waa sababta ay u fududdahay in Eebbe (SWT) ogaado aayaha abuurkiisa oo idil. Laakiin dadka qaarkiis ayaa is dul taagi doonna oo fariinka ku dulqaban doono ereyada suubanaheenna Nebi Muxamed (Sallallaahu calayhi wasallam) Al-Xadiith Al-Nabawi:

{.... qofku wuxuu falayaa camalka reer jannaadka ilaa uu u jirsado in xusul ah, markaas hadduu yahay qof loo qoray Naarta, Wuxuu falayaa camalka reer-naareedka, markaasuu gelayaa Naarta, Ama qofku wuxuu falayaa camalka reer-naareedka ilaa uu u jirsado in xusul ah, marka hadduu ahaa qof loo qoray Jannada wuxuu falayaa camalka reer-Jannaadka, markaasuu gelayaa Jannada.” .....}

Marka sidee buu xukunku ku noqon karaa mid caddaalad ah halka qof falaayay camalka reer jannaadka ilaa uu aad ugu dhawaado gelitaanka jannada ka dibna joojiyo camalkii wanaagsanaa ee uu sameynaayey maaddaama ay u qornayd inuu naar ku dambeeyo oo uu ka mid noqodo dadka naarta

gala?. Sideese midkeen oo falaya camalka *reer-naareedka* , maadama uu ahaa qof loo qoray janno awgeed uu uga mid noqdaa reer-Jannaad? Oo sidii ayada oo lamoodo in marhore buugga lagu qoray in gelitaanka janno ama naarba yahay wax hore la go'aamiyey iyada oo aan la tixgelinayn waxaa uu qofku camal falayo maxaa yeelay kutubkiisa ayaa durba beddelaya waxaa ka dhalan kara(cawaaqibka/natijada) ficiladiisa oo si kastaba wuxuu aadi tii loo qoray.

Erayadaas wax badan baa la adeegsadaa, kana dhigtaan marmarsiinyo kuwa ku xadgudbay naftooda oo doonaya inay dadka kale ku dhaleeceeyaan waxay iyagu sameeyaan ama doonaya inay dhahaan “Waa wax qoran oo aanan waxba ka qaban karin”, isla sidii kuwii jaahiliinta ahaa ay yiraahdeen sida Al-Xaq(tabaaraka watacaalaa) Qur'aanka noogu caddeeyey. Oo Allah (SWT) wuxuu leeyahay:

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِن
شَيْءٍ ؕ

(Al-An'am-148)

Waxay Oran kuwii Gaaloobay Hadduu Eebbe Doono, maanaan Gaalowneen Anaga iyo Aabayaasheenna, waxna maanaan Xarrimneen.

Kuwa jaahiliinta ah ee cibaadada Eebbe wax la wadaajiyay waxay dooneyaan inay mas'uuliyadda qaladaadkooda dusha ugu tuuraan oo la xiriiriyaan doonista Allah (SW).

Waxaan leenahay, haa oo kama aydan bixin doonista Eebbe sida aan horeyba u soo sheegnay kuwa rumeeyey iyo kuwa caasiyoobey labaduba kama baxaano doonista Eebbe.

Kii rumeeyay wuxuu galay doonista iimaanka Eebbena wuxuu ku saacidey dariiqa hanuunka iimaankana wuu jeclaysiiyey wxuuna u dambayn qofkaas janno. Kii gaaloobay oo cibaadada Alle wax la wadaajiyey(Allah ayaanu ka magangalnay—wal ciyaadu biLlaah) wuxuu galay doonista gaalnimo. Eebbena (swt) kuma saacidin hanuun oo wuxuu oga tagey shayaaddiin wayna baadiyeeyeen. Markaa qofka rumeeyay iyo kan gaaloobey labaduba midna kama bixin doonista Eebbe (tabaaraka watacaalaa).

DIGNIIN... SHAYDDAAN! (Warning from Satan)

Aynu dib ugu laabanno xaddiiskii rasuulka Alle (Sallallaahu calayhi wasallam). Nabigu (Sallallaahu calayhi wasallam) wuxuu doonayey inuu inooga digo waswaaska shaydaanka iyo damacyada(shahwaadka) xunxun ee nafaheena.

Wuxuu sidoo kale doonayey inuu horteena ka furo albaabbada rajada ee aanu xirin si kuwa rumeeyey ay u feejignaadaan kuwa caasiyeyna ay Alle ugu towbad keenaan oo dambi dhaaf u weydiistaan. Taasina waa sababta aan xaddiiska ugu soo aragnay in qofu falayo dhammaan acmaasha wanwanaagsan ee jannada lagu muteysto, laakiin shaydaanu duufsado oo sasabto shaydaankaas oon weligii kali uga tageyn kuwa rumeeyey iimaanka. Sida Al-Xaqq (SWT) inoo sheegay shaydaanku wuxuu ku dedaalaa inuu dhagarro oo sasabto mu'miniinta siday aayadda qur'aanka caddeysey:

(Al-A'raf-16) Waxaan u Fadhiisan(dadka) Jidkaaga Toosan (waan Dhumintay).

Hadaba shaydaanku xoogga ma saaro oo dedaal dheeri ah kuma bixiyo goobaha lagu tunto ee sharta badan, khamrigana laga adeego oo lagu cabbo. Maxaa yeelay? Dadka meelahan joogo wuu ka dangaarey ugamana baahno dadkaas in uu ku sii dedaalo oo uu jirrabo maxaa yeelay? Marhore ayuuba sasabtay, gacanta ku dhigay soona xero geshay oo waaba xisbigiisa. Dhalanteed iyo hawo raacnimadoodi baa ku keentay inay ajiibaan marin habaabinta iyo dabinka shaydaanu la maagay sidaasbayna ugu dhaceen dhagar shayddaanu maleegay u noqdeenna caawiyeyaal iyo gacan-yerayaal la shaqeeya shayddaan. Taasina waa sababta uusan ugu baahnayn inuu waqti badan ku bixiyo dadkaas ee laakiin uu aad ugu dedaalo oo awooddiisa xooggeeda uu isugu geeyo oo uu ugu bixiyo dadka Alle barya, ee cibaadaysta. Isagu meelo iyo siyaabo badanbuu ugu imaanayaa dadka; Wuxuu ku tijaabiyaa in uu cunsiiyo lacag sharci darro ah(xaaraan ah) haddii ay diidaanna wuxuu ku tijaabinayaa inay sinaystaan isagoo dumarka u qurxiya, haddii taasi shaqeyn weydana wuxuu ku sasabayaa inay laaluush qaataan ama khamaaraan ama been sheegaan ama khamri cabbaan. Shaydaanku kama daalo inuu xumaanta u qurxiyo qofka mu'minka ah illaa uu denbiga galo. Haddii Shayddaanu ku guuldarraysto inuu dadka ku riixo dembiyo, weligiis ma rajo dhigayo oo wuxuu kasoo

gelayaa dhanka cibaadada. Isagu dadka ayuu waswaasinayaa oo ka shakisiinaya weysadooda si ay ugu celceliyaan. Mar kasta oo qofku weyseystana wuxuu hoos uga sheegi in weysadiisa aan la aqbalin sidoo kale markuu qof ducaysto/tukado wuxuu dhagta ugu sheegaa in saladdiisu aanay aqbal ahayn. Qaabkaasbuu shaydaanku u joogteyaa inuu dadka usoo dhawaado kagana imaadaa xagga iimaanka, kamana daalo weligii oo wuu daa'ima ilaa ay qofku ku adkaato oo ka wahsado gudashada cibaadada, inkastoo ay diintu(cibaadadu) tahay mid fudud.

Ujeeddada ugu weyn ee Shaydaanku waa inuu gudashada cibaadada ku adkaato qofka muslimka ah si uu u necbaado ama u noqdo mid si aad ah uga welwelsan ugana cabsi qaba in cibaadadiisa Allah (SWT) ka aqbalin, si uu u joojiyo gudashadeeda gebi ahaanba.

Rasuulku (Naxariis iyo nabad gelyo korkiisa ha ahaatee) wuxuu rabey inuu dareenkeenna u soo jiido oo uu ina tuso meelaha Shayddaanku kaga imaanayo qofka mu'minka ah, si aan u ogaanno ugana feejignaano. Nebigeenu(Sallallaahu calayhi wasallam) wuxuu doonayey oo kale inaynu ogaano in shaydaanku naga tegi doonin ilaa aan ka dhimano oon qabri u hoyano. Shaydaanku weligiis ma rajo beelo oo ma quusto wuuna joogtayn inuu ina waswaasiyo oo ina shaki geliyo si aynaan mukhlisnimada ugu dedaalin isaga oo inagu dhahaya “janno ayaad geli doontaa sidaadaba” sidii iyada oo naloo damaanad qaadey janno ookale. Wuxuu ku celceliyaa ereyadaas ilaa aan si khaldan ugu qanacno fikraddiisa oo

aanu yareyno cibaadada iyo sameynta kheyarka. Markaa shaydaanku wuxuu nagu tijaabiyaa inaan dembaabno illaa aan caadaysano sameynta dambiyada oon iska daba keenno sidaasna inagoo dunuub iyo macaasi dhex dabaalanayno ay ajasheeni dhamaato oon saas ku geeriyoono. Qoraalkii Allah (SWT) u qoray dambiilayaasha iyo kuwa jidka Alle iyo sharcigiisaba ka jeestey oo diidey sidaasna ku seega hanuun xaga Allah (SWT) uga yimaada(Al_ciyaadu billaah).

Laakiin sidoo kale kuwa sameeya dembiyada waa inay fiiro gaar ah u yeeshaan oo ku baraarugaan in albbaabka toobadu furan yahay inta ay nool yihiin oo ajashu weli imaan oo mowtku soo dul istaagin.

Taasi waa sababta ay u tahay inay u degdegaan oo u tartamaan cafis raadin(toowbad keen) marka haddey sidaa sameeyaan oo u dhaqmaan sidii reer jannaadka , waxay gelayaan doonista Alle ee hanuunka oo waxay ka mid noqonayaan kuwa hanuunka lala dooney, Eebena wuxuu ku kaalmayn hanuun, iimaankana wuu jeclaysiinayaa laabtoodana wuxuu ku qurxinayaa oo u sharxayaa iimaanka. Xumaantii iyo dambiyadii ay hore u sameeyeenna wanaagbuu ugu bedelayaa sidaasna waxay kaga mid noqonayaan ehelu jannaha.

Marka hada waxaan daah inaga saarnayn in xadiiska shariifka ah micninihiisu aanu ahayn in qof camal faleyyey camal wanaagsan ayadoo aan loo fiirineyn oo wax tix gelin ah la siineyn camalkiisaas wanaagsan uu naar gelayo.

INNAGA AYAA ISKU MARKAATI FURI DOONNA (We Bear Witness Against Ourselves)

Markanna su'aal baa jirta oo ay in badan kusoo celceliyaan kuwa doonaya inay shaki geliyaan caadilnimad ilaahey (SWT) oo waxay niyad jebinayaan dadka si ay u joojiyaan acmaasha cibaadada ah ee ay sameenayaan. Kuwaasi waxay dhahayaan, maadama uu Allah (SWT) ogyahay qofka ehelu jannaha noqon doona iyo kan ehelu naarka noqon doonaba sow intaan kagama filno qofku inuu camal falo oo uu u shaqeysto?

Waxaan dadkaasi u sheegaynaa in nolosha adduunku ay tahay meel dadka lagu imtixaamo iyo in uu jiro farqi u dhaxeeya hadalka iyo qabashada hawsha(fal iyo qawl). Waxaa laga yaabaa in qofku yiraahdo waxyaalo badan oo uusan sameyn doonin marka waqtigooda la gaaro. Tusaale ahaan, askariga ka hor inta uusan aadin dagaalka wuxuu kuu sheegi karaa inuu ka dilayo labaatan askari kooxda cadowga, laakiin markii dagaalku dhab ahaantii bilowdo waa kan ugu horreeya ee cararaya oo ka baxaya goobta dagaalka. Sidoo kale qof ayaa kuu sheegi kara inuu ku siinayo kun doolar haddii aad wax u samaysisd ,laakiin goorta waqtiga lacag bixinta la gaaro ayaad arkaysaa isagoo ka baxiilaya oo aan ogaleyn inuu wax bixiyo.

Ilaahey (SWT) ayaa arrinkaas nooga warramay oo kutubkiisa muqaddaska ah inoogu tusaaleeye oo yiri:

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِن قَبْلُ
يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَهُ
اللَّهُ عَلَى الْكَافِرِينَ

(Al-Baqara - 89)

*markuu uga yimid Yuhuud Kitaab xagga Eebbe
isagoo rumeyn waxa agtooda ah (Tawreed) horayna
u ahaayeen kuwa ku gargaarsada kuwii gaaloobay
(imaanshaha nebi Muxammad (Sallallaahu calayhi
wasallam)), markuu yimid waxay garanayeen way ka
gaaloobeen Nabiga, naclad korkooda ha ahaato,
gaaladee.*

Aayaddan waxaa ay ku soo degtey Yahuudda oo markii hore
u sheegi jiray kufaarta Madiina (mushrikiintii Madiina) in la
gaarey waqtigii uu imaan lahaa rasuul cusub oo yahuuddu
rumeynayaan, raacayaan oo ku garab istaagi doonaan la
dagaallanka, iyo laynta gaalada si lamid ah sidii qoomu Caad
iyo qoomu Samuud loo laayey. Laakiin markii la soo diray
Rasuulkii (Naxariis iyo nabad gelyo korkiisa ha ahaatee),
Yuhuuddu waxay ahaayeen kuwii ugu horreeyay ee diida oo
la dagaallama waxayna shirqool u maleegayeen inay dilaan.

Qoomkii Fircoon waxay waydiisteen Nabi Muuse (CS) inuu
ka fududeeyo oo ka qaado ciqaabta(dhibkii haystey) ayagoo
u yaboohay(kula ballamey) inay rumeynayaan, markii Eebbe
ajiibay yeedhintii nebi Muuse (C.S) ma ay rumeeyn oo waa
ay diideen.

Taasina Al-Xaq (tabaaraka watacaalaa) wuxuu ka yiri:

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بِالْغُوهِ إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ

(Al-A'raf - 135)

Markaan ka faydnay Cadaabkii tan iyo Muddo ay Gaadhayaan yey ahaadeen kuwo Buriya (Ballankii).

Quraanka kariimka waxaa ka buuxa aayado ina tusinaya sida gaalada iyo munaafiqiinta iyo kuwo kaleba u dhahaan una ballanqaadan wax, goorta la gaaro ballan qaadkoodana aanay u fulinayn.

Marka farqi baa jira oo u dhaxeeya erayada iyo camalka(hadal iyo hawl), si looga hortagana in qofku yimaado maalinta Qiyaame isaga oo dood iyo muranba qaba oo uusan u oran Ilaahow haddaad iimaanka ii soo bandhigi lahayd waan rumeyn lahaa, haddaad rasuul soo diri lahaydna waan raaci lahaa ama hadaad igu amri lahayd inaan wanaagga ka shaqeeyo oo aan camal wanaagsan sameeyo waan yeeli lahaa; sidaa darteed, waa inay jirtaa tijaabo itus oo itaabsii ah (practical ah) oo loogu talogaley qofku inuu maro si uu isagu ugu marag kaco naftiisa Maalinta Qiyaame.

Xaaladaasna qofku ma imaan doono si uu u yiraahdo in haddii Allah(swt) uu ku hanuunin(tusi) lahaa iimaanka uu rumeyn lahaa, maxaa yeelay? Hanuunkii waa u yimidey mase aqbalin; sidaa darteed, kuma andacoon karo in haddii Alle(swt) soo diri lahaa rasuul uu noqon lahaa qofka ugu horeeya ee garab istaaga maxaa yeelay Eebbe waa uu soo direy rasuul laakiin qofka ugu horeeyey ee la degaalamey buu noqdey.

Markaa maalinta Qiyaame ninku waa inuu ka marag kaco naftiisa oo waa inuusan murmin waqtiga isla xisaabtanka maxaa yeelay wuxuu soo maray tijaabo wax ku ool ah laakinse wuu ku dhacay oo ku fashilmey, waana inuu aqbalaa mas'uuliyadda fashalkiisa.

Taasina waa sida uu Eebbe (casa wa jalla) leeyahay:

اَفَرَأَيْتَ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا

(*Al-Israa-14*)

***Laguna Dhihi akhri Kitaabkaaga isagaa kuugu Filan
Maanta Korkaaga Xisaabe.***

Laakiin tijaabadan, tijaabada iimaanka ee noolashan aduunyo micnaheedu ma ahan in Allah(swt) aanu ku cilmi lahayn ama doonayo inuu aqoon ka kororsado oo wax ka barto, maxaa yeelay? Ilaahay (jalla jalaaluhu) waa caalim wax walbana cilmi buu ku koobey (waa caalimu kullu sheey) ee imtixaanka/tijaabadan dadka uunbaa loogu talogaley si ay ayaga naftooda uga markaati kacaan.

Sida si la mid ah ayaan u haysannaa imtixaanaadka ardayda jaamacadda, waayo? jaamacaddu uma sameyso imtixaannadaas inay wax ka barato ardayda, maxaa yeelay? Waxay ardaygu siisay aqoonbay u leedahay, laakiin dhab ahaantii waxay u sameysaa si arday kasta uu u marag furo naftiisa. Haddii, tusaale ahaan, arday yimaado oo sheegto inuu ku fiicnaa imtixaanka, waxay tusi doonaan jawaabihiisi wuuna arki doonaa inuu ku guuldareystay oo uusan markaa dood iyo muranba ka keeni karin.

Markaanna waxaan soo gaarney qodabkan oo ah in dadka Allah (SWT) ku qeexay Quraanka sharafta leh ee uu sheegey inay leeyihiin qalbi aan wax fahmin iyo indho aan wax arkeyn iyo dhego aan wax maqlin, ay iyagu laftooda burburiyeen aaladdooda dareenka una adeegsanin sababtii Eebbe u uumay/abuurey aaladahaas.

Sidoo kale, qofku waa inuu iska ilaaliyaa hadal hoosaadka shaydaanka maxaa yeelay ? Haddii uu raaco, waxay ka saareysaa iimaanka gelineysaana gaalnimada, in kasta oo labada xaaladoodba uusan ka bixi doonin doonista Allah (SWT). Sidoo kale waxaan soo gaarnay qodab kale oo xusid mudan oo ah in noolasha waqti xaadirkan—noolashan aduunyo—ay noo tahay imtixaan sidaa darteedna aynu ku marag furi doonno nafteena oo aynaan maalinta qiyaame u imaan doonin si aan u muranno laakiin aan u imaan doono inaan ogaano in aqoonta Alle (SWT) ay koobtey wax walbo.

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا ۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Fariinta Tarjumaha

Anigoo ka tix raacayo casharada aynu kitaabkaan ku soo baranay ayaa waxaan is tusay inaan dhawr cashar oo kitaabkaan laga baran karo iftiimiyo kuwaa oo aan aaminsanahay in ay xal u noqon karaan dhibaatooyin bulshadeena haysta. Waa laga yaabaa inaad ila darreentay casharadaas waxaa kale oo laga yaabaa in casharo kale oo intaas ka duwan aad ka baratay, haba ahaatee aan bal sheego intaan muhiimka u arkay. Dhibaatooyinka kale xalkooda aan aaminsanahay inay buuggaan ku jiraan markii laga tago sida uu inagu caawiyey inaan ka takhalusno tashwiishka ay falsafada reergalbeedka iyo afkaaraha guracan inagaga furaan diinteena suubban, waxaa ka mida:

1. FAQUUQA

Waxaan kitaabkaan ku soo baranay in doorashada aadanahu aanay dhaafsiisanayn waxa uu qofku ku hadlo ama sammeeyo intaas wixii ka soo harana uusan wax doorasho ah ku lahayn. Dhammaan waxyaalaha la isku faquuqana waa wax ka baxsan xayndaabka doorashada aadanaha oo ma ahan wax qofku uu doorta ama laga talo geliyey ee waa qaddarta Alle oo Ilaahaybaa u dooray. Waxyaalaha dadka qaar caay looga dhigo oo lagu faquuqo waxaa kamida: cidda uu qofku ka soo jeedo(haybtiisa: jinsiyaddiisa, rag iyo dumar ka uu yahay, qabiilkiisa iwm), muuqaalka jirkiisa(midabkiisa: madow, caddaan, qaab dhismeedka jirkiisa, dheerakiisa ama gaabnidiisa, qaab abuurkiisa, fool-xumadiisa iwm), luqadda uu ku hadlo iyo waxyaalo dhammaantood aanu insaanku wax doorasho ah haba

yeraatee ku lahayn oo ilaahay u dooray. Marka doonista ilaahay in la ceebeeyo ayey noqonee waana halis aad u xun runtii. Qofna haku dhaleecayn wax ka baxsan ficilkiisa iyo hadalkiisa, waayo? Wixii intaas ka soo haro isagu waxba doorasho ah kuma lahane rabigaa doonistiisa iyo abuurkiisa ha caayin waa khatar e saaxiib.

2. Afkaaraha lagu dagmay

Waxaa muslimiinta lagu hayaa weerar dhan walbo ah haba ugu darnaado gumaysiga maskaxda. Afkaaro badan oo qarriban baa dhalinta muslimka(rag iyo dumarba) la cabsiiyey. Afkaarahaas guracan waxaa kamida Feminism-ka oo runtii dumar badan oo muslimiina ku dagmeen oo maanta xaalkoodu Allow sahal yahay oo gaaloobeen ama gaalnimo qarka u saaranyihiin ama ugu yaraan diinta qayb kamida ka gadoodsanyihiin siiba axaadiitha arrimaha dumarka iyo dowlkooda quseeya. Waxay sheegtaan inay xuquuqda haweenka u doodayaan oo u doodayaan in dumarka xurnimo buuxda la siiyo. Kitaabkeennaanna waxaan ku soo baranay in bani aaddamka oo idil ayadoon loo kala saarayn rag iyo dumarba ay wada haystaan xorriyad taama oo ay ku dooran karaan caabid(mid awaamiirta ilaahay u hoggansama)ama caasi(mid ku gacan sayra awaamiirta Alle) hadba kan ay iyagu doortaan. Waxaan kaloo buugga ku soo aragnay in qofku uusan ajar ama dambi midna ku lahayn wax uusan si xora u dooran oo lagu qasbay wanaagba ha ahaadaane. Marka ay gabadha muslimadda ah arrinkaan sidaan u fahansantahay tu yaroo gaala ama gaal raac ah ama afkaaraha gaalada u guulwadaysa ma qaldi karayso oo ugama sheekayn

karto in diinteedu ay dumarka cabburisay oo xorriyadda ka qaadday xuquudeedana ku tumatay; sidaa darteedna loo baahanyahay inay xuquuqdooda u kacaan. Waayo? Islaam waxaa lagu qeexaa in qofku si dhmmaystiran oo boqolkiiba boqola isugu dhiibo Alle iyo rasuulkiisa(scw) oo marba haddii meeshu ilaahay ama rasuulka ka hadlaan aanay qofna meesha u oolin waxna aan ka ahayn inuu raaco awaamirtoodaas. Markaan si madax banaani ku jirto u dooranay islaannimo oo qaanuunkeeduna yahay qeexitaankaas aan kor ku soo sheegnay inagoo ku qanacsan, ayay rabaan gaaladaas inay nagu qanciyaan in aanan xor ahayn. Taaana beennimadeeda sow kuuma muuqato? Dhammaanteen(inaga iyo gaaladuba) xorriyad doorasho oo taama baan leenahay oo aynu ku kala dooran karno inaan ilaahay u hoggaansanno ama ku caasino, inaga(muslimiinta) waxaan dooranay ta hore iyaguna ta damebe(caasnimo) markaa cayrinka ayaanba ku kala baxnay ee maba ahan inuu warkoodaas jidka toosan naga weeciyo laakiin waswaas ayay nagu furayaan markaa waxaa la inooga baahanyahay feejignaan iyo indha furnaan, sidoo kale dabinada ay noo dhigayaan waa inaan iska eegnaa. Feminismka tusaalayn uun buu iga ahaa ee afkaaro badan oo qarriban diinteenana liddi ku ah oo dhan siyaasadeed, mid dhaqaale iyo mid bulshoba isugu jira bay na cabsiiyeen oo nagu kediyeen markaa waa isdaba qabanaa.

QORAAGA BUUGGA

Sannadkii 2003dii, taxane telefshan oo ku saabsanaa Imaamyada ducaadda ee uu soo saaray muuq-baahiyaha Masar dabadeedna shabakado kala duwan laga sii daayay ayaa si faahfaahsan uga hadlay noloshii Shiikh Maxamed Mutawlai Al-Sha'raawi. Taxanaha wuxuu ka koobnaa afar qaybood. Tan koowaad waxay diiradda saartey waxbarashadii iyo carruurnimadii Shiikh Shacraawi, tan labaad, dhallanyarannimadii, tan sedexaadna jagadii wasiirnimo qeybta ugu dambeysayna waxay diiradda saareysay sanadihii dambe ee noloshiisa. Xogta taxanahaasi ku jirtay iyo guud ahaan taariikhdiisa oo faahfaahsan oo Af-Soomaali ku turjumanba Facebook-ga ayaad ka heli kartaa. Ku qor Taariikh Nololeedkii Shiikh Maxamed Mutawali Al-Shacraawi.

Dhiganayaasha uu qoray waxaa ka mid ah:

- 1) Israa iyo Mic'raaj
  - 2) Sirta Magaca Eebbe yaan kubillaabaynaa ee Naxariis guud iyo mid gaaraba Naxariista(bisinka).
  - 3) Islaamka iyo fikirka casriga ah
  - 4) Islaamka iyo haweenka, manhajka iyo diinta.
  - 5) Salaadaha iyo Tiirarka Islaamka
  - 6) Jidka Allaah
  - 7) Xukunka (Fataawaa)
  - 8) Boqol Su'aalood iyo Jawaabahood Fiqi islaam ah
  - 9) Haweenku siduu Eebbe ka Doonayo
  - 10) Mucjisada Quraanka
  - 11) Kani waa Islaam
- Iyo inkale oo aad u badan ay kamid yihiin kuwan hoos ku qoran:

• حواطر استعراوي	• الحج الادبر - حتم اسرار	• الفتاوى	• بين الفصيلة والرد
• المنتخب في تفسير القرآن الكريم	• عبادات	• الفضيلة والزديلة	• جامع الببان في العباء
• حواطر قرآنية	• الحج المبرور	• الفقه الإسلامي الميسر وأدلتة	• والأحكام
• معجزة القرآن	• الحسد	• الشرعية	• حقاوة المسلمين بميلاد خير
• من فيض القرآن	• الحصن الحصين	• القضاء والقدر	• المرسلين
• نظرات في القرآن	• الحياة والموت	• الله والنفس البشرية	• عداوة الشيطان للإنسان
• الإسرائء والمعراج	• الخير والشر	• المرأة في القرآن الكريم	• عذاب النار وأهوال يوم
• الأدلة الهادية على وجود الله	• السحر	• المرأة كما أرادها الله	• القيامة
• الإسلام والفكر المعاصر	• السحر والحسد	• النصائح الذهبية للمرأة	• على مائدة الفكر الإسلامي
• الإنسان الكامل محمد صلى الله عليه وسلم	• السيرة النبوية	• العصرية	• قصص الأنبياء
• الأحاديث القدسية	• الشورى والتشريع في الإسلام	• الإسلام والمرأة، عقيدة	• قضايا العصر
• الآيات الكونية ودلالاتها على وجود الله تعالى	• الشيطان والإنسان	• ومنهج	• لبيك اللهم لبيك
• البعث والميزان والجزاء	• الصلاة وأركان الإسلام	• فقه المرأة المسلمة	• نهاية العالم
• التوبة	• الطريق إلى الله	• الغارة على الحجاب	• هذا ديننا
• الجنة وعد الصديق	• الظلم والظالمون	• الوصايا	• هذا هو الإسلام
• الجهاد في الإسلام	• المعجزة الكبرى	• إنكار الشفاعة	• وصايا الرسول
• أضواء حول اسم الله الأعظم	• أسماء الله الحسنى	• أحكام الصلاة	• يوم القيامة
	• أسئلة حرجة وأجوبة صريحة	• أنت تسأل والإسلام يجيب	• عقيدة المسلم
		• الغيب	• أسرار بسم الله الرحمن الرحيم

Alle ha u naxariisto shiikh Shacraawi, dhaxal ayuu inoo reebay haddaan muslimiin nahay. Rabbi ha inaga dhigo kuwii ka faa'iisdeystay.

Tarjumaadda buuggaan waxaan dhameeyey taariikh 11-september-2019. Amar Alle September 11-keeda 2020 ayaa markii ugu horeysay bulshada la gaarsiiyey.

Eebbaa mahad leh ii ogalaaday turjumidda buuggan qiimaha badan. Naxariis iyo nabad gelyo Sayidkeena Nabi Muxamad ah korkiisa Allah yeelo. Hawshaan adag qabsoomiddeeda kuma imaan awood iyo karti aan anigu leeyahay ee waa towfiiq iyo kheyr Eebaha raxmaanka ah I waafijiyey وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ Ilaahay waxaan ka baryey inuu iiga dhigo camalkaan yer mid isaga dartii loo qabtay oo aan xaggiisa kaga helo ajir ee uuna ka dhigin wax manfac adduun dadka lagaga raadsho. Is tutus iyo halaguu arko waxaad qabatay inay qalbigayga soo gashaan Eebbe ka magan galay.

Codsi

Akhristaha halkaan ila soo gaarayow ahmiyad gaara ayaad ii leedahay. Marka hore waxaan Alle kaaga baryaa inuu kugu anfaco kaana ajar siiyo akhrintaad akhriday dhiganahan kooban. Marka labaadna waxaan kaa codsanaa wixii khaladaad sixid u baahan oo aad ku aragtay dhiganahan inaad igula soo wadaagto WhatsApp lambarkan: 0615000259; si aan u saxo. Mahadsanid.

***WASALAAMU CALAYKUM WARRAXMATU
ALLAAHI WABARAKAATUHU.
WABILLAAHI TOWFIIQ.***